



LAUREA

Yhteisöllisyys Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluissa



Pöhö, Joonas

2010 Tikkurila

Laurea-Ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

Yhteisöllisyys Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluissa

Joona Pöhö
Opinnäytetyö
Marraskuu 2010

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila
Sosiaali- ja terveystieteiden
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tiivistelmä

Tekijä: Joonas Pöhö

Opinnäytetyön nimi: Yhteisöllisyys Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluissa

Vuosi 2010 Sivumäärä 75 + 5

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää yhteisöllisyyden käsitettä Kriminaalihuollon tukisäätiön Sijoitus ohjattuun asumiseen-projektin asiakastyön näkökulmasta, miten yhteisöllisyys koetaan Kritsin asumisyhteisöiden piirissä, yhteisöllisyyden mahdollisuuksia ja epäkohtia, työtä haittaavia rakenteita ja mikä jo toimii sekä miten yhteisöllistä työtä Kritsissä voidaan vielä parantaa.

Kriminaalihuollon tukisäätiö, Krits, tukee kriminaalihuoltotyötä ja sen kehittämistä, pyrkii vähentämään uusintarikollisuutta ja sen haittoja, sekä edistää tarkoituksensa mukaisten palvelujen saavutettavuutta ja järjestämistä. Krits tarjoaa päihdekuntoutujille ja vankilasta vapautuneille monipuolista apua, muun muassa tarjoamalla vertaistuki- ja ajanviettopaikan sekä asumispalveluita, itsenäisten tukiasuntojen ja asumisyhteisöiden muodossa.

Sijoitus ohjattuun asumiseen -projekti on perustettu tukemaan koepäätöksen ja vankien sopeutumista takaisin siviilielämään, tätä kautta ehkäisten vapautumisvaiheen suurta uusintarikollisuuden ja retkahduksen mahdollisuutta. Vapautumisvaihe on kriittinen vangin siviilielämässä selviytymisen kannalta. Vertaistuen ja tuetun asumisen kautta autetaan asiakasta arjen rutiineissa selviytymistä, työn ja koulutuksen hakemista, sekä rehellisen elämän aloittamista. Säätiön tarjoamat asumisyhteisöt tukevat yhteisöllisyyden syntyä, sekä auttavat lopulta etenemään tuetusta asumisesta omaan asuntoon, vastuulliseen elämänhallintaan sekä toivottavasti lopulta myös päihde- ja rikoksettoman elämäntavan säilyttämiseen.

Tutkielmani on laadullinen, ja sen aineiston muodostaa Kritsin asumispalvelutyön parissa työskentelevien haastattelut. Aikataulujen suunnittelusta johtuen haastateltava joukko jäi kolmeen. Tarkoituksena on antaa työntekijöiden äänen ja näkemyksen puhua, ja antaa epäkohtien, positiivisten asioiden ja kehittämisen mahdollisuuksien nousta haastateltavien puheesta. Viitekehiksenä toimivat klassiset teoriat ja kriittiset näkemykset yhteisöllisyydestä, asumispalveluiden merkityksen pohdinta sekä kokemukset ja dokumentit Kritsin toiminnasta.

Johtopäätöksenä haastateltujen puheesta tutkielmassa voidaan todeta, että yhteisöllisyys on monisyinen asia, joka merkitsee eri ihmisille eri asioita. Kaikki eivät sitä aktiivisesti etsi, mutta se on asia, joka kuuluu olennaisesti kaikkien ihmisten elämään. Siitä saattaa myös olla ratkaisevaa apua kuntoutusprosessissa. Vankilasta vapautuneille oikeanlaisen yhteisöllisyyden löytäminen on haastavaa, ja yhteisön jäsenten erilaiset tavoitteet voivat jopa toimia rasitteena kuntoutumisprosessille. Asiakkaille tulee voida tarjota päihde- ja rikoksettoman elämäntavan säilyttämiseen, joka tukee heitä kohti rehellistä elämää.

Yhteisöllisyyden syntyä ehkäisevät tekijät liittyivät resursseihin, byrokraatiaan sekä asiakasryhmän suhtautumiseen yhteisöllistä toimintaa kohtaan. Olemassa kuitenkin oli jo toimiva pohja, jolle uudenlaista yhteisöllistä toimintaa on mahdollista ruveta rakentamaan. Kriminaalihuollon tukisäätiön palveluissa on parannettavaa, mutta kehitystyöllä yhteisöllisyys tulee kantamaan hedelmää haastavankin asiakasryhmän parissa.

Asiasanat: yhteisöllisyys, syrjäytyminen, asumispalvelut, projekti-toiminta

Laurea University of Applied Sciences
 Tikkurila
 Social and health services
 Degree Programme in Social Services

Abstract

Author: Joonas Pöhö

Name of thesis: A Sense of Community in the Probation Foundation's Housing Services

Year 2010

Amount of pages 73 + 6

The purpose of this thesis is to investigate the concept of "a sense of community" from the point of view of The Probation Foundation's customer work, how it manifests in the housing services, its possibilities and disadvantages, structures that might interfere with it and what already works, and how the communal social work in The Probation Foundation can be improved.

The Probation Foundation supports the development of probation and after-care services, aims to reduce recidivism and its effects, along with furthering services available to its target group. The Probation Foundation offers comprehensive support to intoxicant abusers and released prisoners, for example in the form of peer support and housing services. These include independent apartments, and more communal housing collectives.

"Placement in Supported Accommodation" -project has been founded to support released regular prisoners and those released as a part of the new Finnish Imprisonment Act. The goal is to improve the resocialisation back into civilian life, reducing the risk of relapse and recidivism that often can follow release from prison. The release stage is often crucial for surviving outside the prison. Through supported living and peer support, the customers are helped finding work and education, starting an honest life. The housing collectives support the possibility of a sense of community being formed, helping the progress from supported housing to independent living. This will hopefully lead to responsible life control, quitting substance abuse, and starting and maintaining an honest life.

My thesis is functional, and the research method was themed interview, which is closely related to the focused interview. The data was compiled from interviews with The Probation Foundation's employees. The goal is to let the interviews speak for themselves, and let the disadvantages, positive things and developing possibilities arise from the conversations. Classic theories of sense of community, the meaning of housing services, along with experiences and documents of the work done by The Probation Foundation worked as a frame of context.

As conclusion from the interviews, a sense of community is an intricate thing that means different things to different people. A lot of people don't actively seek it out, but it's an essential part of everyone's lives. It might also provide crucial help in the rehabilitation process. Finding the appropriate kind of communal activities for released prisoners can be challenging, and sometimes the community's members' different goals can lead to negative results. It's crucial to offer the customers a supportive environment that supports them on the road to a normal life.

Structures that might prevent the formation of sense of community were associated with the lack of resources, bureaucracy, and how the target group responded to offered communal activities. The Probation Foundation has a working structure where a new kind of working sense of community can be built. There is room for improvement, but with development, strengthening the sense of community in the focus group can yield great results.

Keywords: sense of community, social exclusion, housing services, project-work

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 YHTEISÖLLISYYDEN TEORIAPERUSTA	8
2.1 Yhteisöllisen sosiaalityön ajankuva	8
2.2 Gemeinschaft ja gesellschaft -yhteisöt	11
2.3 A Sense of Community -yhteisöllisyys	13
2.4 Yhteisöllisyys kommunitaristisesta näkökulmasta.....	15
2.5 Yhteisöllisyyden kritiikkiä	17
2.6 Toiminta-areenat ja subjektius	17
3 ASUMISPALVELUIDEN MERKITYS SYRJÄYTYMISEN EHKÄISYSSÄ JA KUNTOUTTAVASSA TYÖSSÄ .	21
4 SIJOITUS OHJATTUUN ASUMISEEN-PROJEKTI JA YHTEISÖLLISYYS	25
4.1 Kritsin asumispalvelut.....	27
4.2 Projektin päämäärät	27
4.3 Projektin yhteistyökumppanit	28
4.4 Projektin kohderyhmä	29
4.5 Projektin työmenetelmät.....	30
5 TUTKIELMAN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	31
6 TYÖN METODISET VALINNAT	32
6.1 Laadullinen tutkimus.....	32
6.2 Aineiston keruu ja kohdejoukko.....	34
6.3 Teemahaastattelu	36
6.4 Aineiston analyysi.....	38
6.5 Kvalitatiivisen aineiston raportointi	39
6.6 Tutkielman luotettavuus ja etiikka	40
7 TUTKIELMAN TULOKSET	42
7.1 Asiakkaat työn haasteena	42
7.2 Näkemyksiä yhteisöllisyydestä.....	48
7.3 Yhteisöllisyys asumispalveluissa.....	51
7.4 Yhteisöllisyyttä tukevia rakenteita sekä kehitysehdotuksia.....	58
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	68
9 OMA AMMATILLINEN KASVU	74
LÄHTEET	76
LIITTEET	80
LIITE 1 - KESKUSTELUN TEEMAT	80

1 JOHDANTO

Nykyään on julkisuudessa erilaisten tragedioiden myötä puhuttu paljon yhteisöllisyyden yleisestä puutteesta sekä sen yhteiskunnallisesta merkityksestä. Yhteisöllisyyttä on lähes pidetty ratkaisuna kaikkiin sosiaalisiin ongelmiin. Vietettyäni kaksi työharjoittelua Kriminaalihuollon tukisäätiössä, Kritisissä, heräsi ajatus kartoittaa säätiön asumisyhteisöiden yhteisöllisyyttä, sekä selvittää yhteisöllisyyden mahdollisuuksia ja mahdollisia varjopuolia.

Vaarana entisten vankien vapautumisvaiheessa ovat usein syrjäytyminen sekä retkahdukset huumausaineisiin, alkoholiin tai vanhaan rikolliseen elämään. Kokonaiset yhteisötkin voivat syrjäytyä ympäröivästä yhteiskunnasta. ”Syrjäytyminen johtaa usein pitkittyessään ihmisen eristäytymiseen ympäröivästä yhteiskunnasta ja ihmissuhteiden katkeamiseen. Ihmissuhteet voivat ennen pitkää muodostua lähinnä toisista syrjäytyneistä. Myös rikollisuus on keskimääräistä yleisempää syrjäytyneiden keskuudessa.” (Wilska 2006, 18).

Syrjäytymisellä tarkoitetaan yleisesti kasaantunutta huono-osaisuutta. Yhden kriteerin täytyminen ei vielä aiheuta syrjäytymistä, mutta yleisesti katsotaan kahdenkin ongelman altistavan syrjäytymisriskille. Riskiryhmiin kuuluvat pitkäaikaistyöttömät, päihdeongelmaiset, nuoret, asunnottomat, toimeentulovaikeuksissa olevat, pitkäaikaissairaavat ja vajaakuntoiset, sekä rikoksiin syyllistyneet ja syrjäytymisvaarassa olevat maahanmuuttajat. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 86-91, 5). Kriminaalihuollon tukisäätiön asiakasryhmä on erittäin moniongelmaista, ja heiltä saattaa löytyä koko syrjäytymistä aiheuttavien ongelmien kirjo. Syrjäytymisessä on kyse yksilön joutumisesta sivuun ympäröivästä yhteiskunnasta useilla hyvinvoinnille välttämättömillä alueilla, kuten sosiaalisissa suhteissa, työ- tai koulutuselämässä, yhteiskunnallisissa vaikutusmahdollisuuksissa, ja kulutusvoimassa. Kasautunut huono-osaisuus on etenkin vapautuneilla vangeilla uhkana yksilöiden hyvinvoinnille ja toimeentulolle normaaliin elämään astuttaessa. Heillä on usein vaikeita ongelmia arjessa selviytymisessä ja toimeentulossa. (Raunio 2006, 32) Edellä mainittujen seikkojen valossa syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehtävä yhteisöllisyyttä vahvistava työ on erityisen merkityksellistä vankien takaisin yhteiskuntaan integroitumisen auttamiseksi.

NIMBY-ilmiö (Not In My BackYard) on yleinen ongelma vapautuvien vankien ja päihdeongelmaisten sijoittamisessa. Kunnat eivät usein halua kontolleen niistä aiheutuvia sosiaalihuoltokustannuksia, eivätkä kuntien asukkaat halua naapurikseen vastavapautunutta vankia. Usein taustalla on vääriä ennakko-oletuksia, koskien esimerkiksi heistä aiheutuvien kulujen maksajaa. Päihdeongelmaisten ja vankilataustaisten katsotaan usein alentavan esimerkiksi asuinalueen arvoa ja sen turvallisuutta. Tuoreessa kannanotossaan (Helsingin Sanomat, kotimaan uutii-

set 20.9.2010) Kriminaalihuollon tukisäätiö kritisoi kuntien haluttomuutta vuokrata asuntoa vapautuvalle vangille, jopa tilanteissa joissa asuntoja olisi tyhjillään. Lain mukaan aravavuokra-asuntojen jaossa etusijalla ovat pienituloiset ja asunnottomat ihmiset.

Vapautuvilla vangeilla on usein suuriakin velkoja, vuokrarästejä ja korvauksia maksettavana, mutta tästä huolimatta heidän on vaikea päästä velkaneuvonnan asiakkaaksi. Kriminaalihuollon tukisäätiö painottaa kannanotossaan pitkäaikaiseen kuntoutukseen sitoutumisen tärkeyttä, sillä sen yhteiskunnalliset edut ovat merkittävät. Vangin vapautusvaihe onkin kriittinen selviytymisen kannalta, useimmilta heistä kun puuttuu vapauden jälkeinen tukiverkosto. Nykyisellään ainoastaan puolelle vangeista on tehty vapautumissuunnitelma, johon sisältyy asumisen, toimeentulon sekä tukiverkon järjestäminen. Osaltaan tätä aukkoa pyrkii Kriminaalihuollon tukisäätiö paikkaamaan kolmannen sektorin edustajana, resurssiensa puitteissa. (Helsingin Sanomat, kotimaan uutiset 20.9.2010).

Kriminaalihuollon tukisäätiön asiakkaaksi tulevien vapautuvien vankien taustalla on erilaisia asumisen vaikeuksia, johtuen usein päihteistä ja muista psykososiaalisista tekijöistä. Päästäkseen takaisin rehellisen, päihteettömän elämän pariin, he kaipaavat usein pitkäkestoista tukea ja elämän perusasioiden täyttämistä, joista useimmille päällimmäisenä on oma asunto. Haasteena säätiön toiminnalle on osoittaa asumispalvelutyölle riittävästi resursseja, ja järjestää asiakasryhmälle heidän tarvitsemiaan palveluita. (Ryynänen 2010, 5).

Sijoitus ohjattuun asumiseen-projektin (SOAP) myötä Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluiden piiriin tullaan tulevaisuudessa asuttamaan enenemässä määrin vapautuvia sekä koevapauteen tulevia vankeja. Kasvavien asukasmäärien ja vasta avatun kolmannen Kritisin asumisyhteisön myötä on syntynyt kiinnostus perehtyä tarkemmin säätiön asumispalveluiden yhteisöllisyyteen. Opinnäytetyöni keskittyy tutkimaan säätiön asumispalveluiden yhteisöllisyyttä työntekijöiden teemahaastatteluiden avulla. Työni aihe on yhteisöllisyys säätiön SOAP-projektissa ja asumisyhteisöissä sekä yhteisöllisyyden paradoksaalinen luonne. Keskityn kartoittamaan esiin nousevia yhteisöllisyyden mahdollisuuksia sekä tarjoamaan mahdollisesti myös kriittistä näkökulmaa yhteisöllisyydestä ja sen merkityksestä sosiaali- ja kriminaalityössä.

Esittelen aluksi yhteisöllisyyden teoriaperustaa, jonka katson olevan tärkeää aihepiiriä tarkastellessa. Tärkeää on myös tietää taustatietoa Kriminaalihuollon tukisäätiön toiminnasta ja siellä käynnissä olevasta SOAP-projektista. Tutkimuskysymykset ovat nousseet haastateltavien puheesta, teemahaastattelun teemojen pohjalta. Edellytyksenä laadullisen tutkimuksen teos-

sa on aiheen hyvä tuntemus, jota pyrin esittelemään kertomalla aineiston koostamisesta, analyysistä ja raportoinnista. Tulossiossa pyrin antamaan haastateltujen oman äänen puhua suorina lainauksina. Pohdintaosuus toimii yhteenvetona haastateltujen puheista ja vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin sekä kertoo omia tuntojani yhteisöllisyydestä haastateltujen näkemysten pohjalta.

2 YHTEISÖLLISYYDEN TEORIAPERUSTA

Modernin sosiaalityön pyrkimyksenä on vahvistaa yksilön siteitä ympäröivään yhteiskuntaan. Yhteisöllisyys on siis yksi sosiaalityön kulmakivistä, joka vastaa yksilöiden interpersoonallises- ta intergroitumisesta yhteiskuntaan. (Raunio 2006, 74) Yhteenkuuluvuuden tunnetta voidaan pitää yksilön toiminnan edellytyksenä ja tärkeänä sisäisenä voimanlähteenä ja koossa pitävänä voimana. Yhteisön jäsenyys on ihmiselämän kannalta välttämättömyys, sillä ainoastaan ryhmässä yksilön on mahdollista olla vahva ja tuottava, yhteiskunnan mielekäs jäsen. (Paasi- vaara & Nikkilä 2010, 21)

Yhteisöllisyyden tarkastelu yksinomaan teemahaastattelun keinoin ei kuitenkaan vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Avuksi tarvitaan myös näkemystä ja tietopohjaa yhteisöllisyyden eri käsityksistä, tarkasteltavan ilmiön arkikäsitteiden jäsentämiseksi sekä riittävän kokonaiskuvan saamiseksi. Mitä yhteisöllisyys pohjimmiltaan oikeastaan on?

2.1 Yhteisöllisen sosiaalityön ajankuva

Yhteisöllisyys on aina ollut osa ammattimaista sosiaalityötä. Yhteisöllisyydestä on koettu perinteisesti henkilötasolla saatavan vastavuoroisia etuja, naapuruus ja yhteisöllisyyden tunteet jopa esimerkiksi settlementtityöntekijöitä kohtaan johtavat terveempään, toimivampaan auttamissuhteeseen kun normaali asiakkuus tai hyväntekeväisyys. Yhteisöllistä työtettä on käytetty ehkäisemään marginalisaatiota jo pitkään, mutta suomalaiseen sosiaalityöhön se saapui vasta myöhään 1970-luvulla. (Roivainen 2002, 217).

Maatalousyhteiskunnassa yhteisöllisyys ja paikallinen yhteenkuuluvuus on perinteisesti ollut vahva. Auttamistyö olikin pääasiassa yhteisöllisen huolenpidon varassa ennen 1900-luvulla muodostunutta ammattimaista sosiaalityöjärjestelmää. Työväestön toisilleen tarjoamista auttamiskeinoista ovat hyviä esimerkkejä työväenyhdistykset, säästökassat sekä erilaiset osuuskunnat. Sosiaalityön nähdään perustuvan entiselle armeliaisuuden ja yhteiskunnan heikompien jäsenten suojelun perinteelle. Tuolloin erilaiset sosiaaliset ongelmat käsiteltiin tapauskohtaisesti ja käytännönläheisesti, tiedostamatta välttämättä tarkemmin niiden taustalla piileviä syvempiä sosiaalisia ilmiöitä ja epäkohtia. (Roivainen 2002, 217).

Toisen maailmansodan jälkeen sosiaalihuollon toimenkuvaa alettiin ajattelemaan uusiksi. Järjestelmän muuttuminen edellytti myös ideologista muutosta suhtautumisessa vähäosaisiin. Köyhiin alettiin suhtautua ymmärtäväisemmin, he eivät ole itse aiheuttaneet köyhyyttään ja heillä on myös mahdollisuus kehittää itseään ja määrätä omista asioistaan. Sosiaalihuollosta tuli terveydenhuollon ja koulutoimen rinnalle kolmas suuri hyvinvointipalvelu. Työntekijämää-

rät kasvoivat valtavasti, koulutus parani sekä muuttui naisvaltaiseksi. Uuden suhtautumisen ja ideologian myötä asiakkaat eivät enää leimautuneet negatiivissävytteisesti. (Anttonen & Sipilä 2000, 64).

Keskeistä kyseisissä uusissa auttamiskeinoissa oli tasavertaisuus, yhdenmukaisuus, sekä vastavuoroinen auttaminen. Autettavaa ei enää pidetty auttajaansa heikompana, eikä auttamistyö enää perustunut harrastusperäiseen hyväntekeväisyyteen. Sotien jälkeisessä Suomessa koko kansaa koskettaneet kollektiiviset kokemukset köyhyydestä ja marginaalisuudesta auttoivat yhteisöllisen auttamisjärjestelmän rakentumista. Sotaleskien ja orpojen auttaminen koettiin tuolloin velvollisuudeksi, ja heitä pyrittiinkin ensisijaisesti auttamaan sukulaisten ja naapurien voimin. (Roivainen 2002, 218-220).

1970-luvun yhdyskuntatyö keskitettiin kerrostalolähiöihin joihin oletettiin maaseudulta muuttavien muodostavan uusia yhteisöjä. Työn kohteena ei kuitenkaan ollut jälkikäteen katsottuna riittävän laaja joukko erilaisia ihmisryhmiä, vaan keskityttiin lyhytnäköisesti jo olemassa oleviin marginaaliryhmiin. Sosiaalipalvelut pyrittiin tuomaan lähelle niitä tarvitsevia, sekä muokkaamaan niitä asiakasryhmien tarpeisiin. Pyrkimys vahvistaa vuorovaikutusta viranomaisten, päättäjien sekä asukkaiden välillä heijasti ajan yhdyskuntatyön rakenteellista ja yhdyskuntakriittistä luonnetta. Yhteisöllisyyden merkitys koettiin jo tuolloin tärkeäksi. Se näkyi muun muassa lähiökritiikin muodossa, betonilähiöiden ajateltiin segregoivan ihmisiä ja alueita toisistaan. Erilaiset lähiyhteisöt, esimerkiksi kerrostalolähiöiden yhteistoiminta, vastasivat kollektiiviseen yhteisöllisyyden kaipuuseen. Ajan hengen mukaisesti aktiivisuus ja yhteisyys koettiin tärkeäksi. Naapurisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteen koettiin ennaltaehkäisevän sosiaalisia ongelmia, innoitusta haettiin erityisesti esimoderneista maatalousyhteisöistä. Lähiöiden ja kaupungistumisen ihannointi sai osakseen myös kritiikkiä. Sosiologi Matti Korteinen piti kortteliyhdyskuntien toimivan pikemminkin kontrollin kun tuen välineenä. (Roivainen 2002, 221-222).

Suomalainen köyhäinhoito oli muuttumassa kohti tuntemaamme sosiaalihuoltoa. Köyhäinhuoltoperinteestä luopuminen näkyi etenkin vanhustenhuoltosektorilla. Ennen 1950- ja 1960-luvuilla alkanutta vanhuksille varta vasten rakennettuja vanhainkoteja, Suomessa elettiin kunnalliskotien aikaa. Kunnalliskotien asukkaista ainoastaan kaksi kolmannesta oli vanhuksia, muut sinne köyhyyden, psykiatristen syiden tai pitkäaikaisen sairauden takia suljettuina. (Anttonen & Sipilä 2000, 65).

1970-luvun lopussa käynnistettiin useita yhdyskuntatyön kokeiluja lähinnä vasta rakennetuissa kaupunginosissa, alueilla joissa ilmeni sosiaalisia ongelmia sekä lasten ja nuorten osuus oli keskimääräistä suurempi. Tavoitteena oli vuorovaikutuksen lisääminen yhteisöissä. (Roivainen 2002, 223). Jälkikäteen voidaan joitain kunnallisen yhdyskuntatyön kokeiluja pitää epäonnis-

tuneina. Esimerkiksi mallikaupunginosaksi suunniteltu Vantaan Koivukylä muuttui pian rakentamisensa jälkeen, osaltaan kehnon kaupunkisuunnittelun ansiosta, lähinnä huono-osaisimpien asuttamaksi, tuoden mukanaan erilaisia sosiaalisia lieveilmiöitä. Asuntojen hajauttaminen kaupungin kaikille alueille auttaa estämään tiettyjen kaupunginosien leimautumista ja jopa slummiutumista. Paikallisesta vastustuksesta huolimatta, jopa kaksi kolmannelta helsinkiläisistä olisi nykyään valmis hajauttamaan erilaisia tukiasuntoja ja asuntoloita ympäri Helsinkiä (Helsingin Sanomat 8.10.2008)

1980-luvulla suomalainen hyvinvointivaltioprojekti eteni monilla sektoreilla. Sosiaalipolitiikka alkoi entistä selkeämmin turvaamaan keskiluokan elintasoja, ideana oli että kaikki maksavat, ja kaikki myös hyötyvät järjestelmästä. Samalla projektiin kuului olennaisesti myös minimitoimeentulon varmistaminen ansiottomille. Terveyspalvelut laajenivat sekä koulutusmahdollisuuksia tasa-arvoistettiin. Neljäntenä tuli sosiaalihuollon toimintaperiaatteiden radikaalit muutokset. Suomalainen sosiaalipolitiikka muuttui enemmän naisten intressejä toteuttavaksi tasa-arvoistavaksi hyvinvointipolitiikaksi.

Sosiaalihuollon uudistuksien myötä, entinen huoltoapu muuttui toimeentulotueksi vuonna 1984, jolle asetetut valtakunnalliset normit auttoivat yhtenäistämään maassa vallitsevia käytänteitä ja parantamaan palveluiden ja tuen tasoa. (Anttonen & Sipilä 2000, 78-80). 1980-luvun puolessa välissä sosiaalihuollon lainsäädännölliset uudistukset muuttivat merkittävästi tapaa ajatella asiakkaasta ja asiakkuudesta. Esiin nostettiin muun muassa asiakkaan oikeudet ja yksilöllisyys, ja hänen aktiivinen roolinsa asiakkuudessa. Asiakas nostettiin tekemisen kohteesta, objektista subjektiksi. Subjektiudella tarkoitetaan eräänlaista ”tekijää, toimijaa”. (Särkelä 1993, 14)

Suomessa 1990-luvun lopulla syntyi käsite yhteisötyö, josta myöhemmin muodostui yhteisö-sosiaalityö. Ensimmäistä kertaa käsitettä käytettiin Suomen Settlementti-liitin Uusi yhteisötyö-hankkeessa, joka toimi vuosina 1998-2000. Tästä jalostui edelleen käsite yhteisösosiaalityöstä, joka syntyi sosiaalityön erikoisalakoulutusta suunniteltaessa. Vaikkakin termit ovat samankaltaisia, yhteisösosiaalityö ei ole suoranaisesti johdettu Community Social Work-käsitteestä. (Roivainen 2002, 220) Community Social Work, CSW, on nykyaikainen, asiakasta voimauttava malli, verrattuna perinteisen sosiaalityön asiakkaan puolesta tekemiseen. CSW pyrkii jakamaan vastuuta asiakkaan sekä hänen verkostojensa välille. (Stepney & Evans 2000, 108-114).

Palveluita on merkittävästi siirtynyt 2000-luvulla julkiselta sektorilta kolmannen sektorin toimijoille. Uhkakuvana on virallisen sosiaalityön tehtäväkuvan muuttuminen tarkkailevaksi osapuoleksi, kolmannen sektorin projektien toteuttaen itse varsinaisen yhteisöllisen työn. Sosiaalityö ei saa marginalisoitua ja muuttua ainoastaan hallinnolliseksi työksi. Ihannetilanteessa yhteisötyö on monien eri toimijoiden koordinoitua yhteistyötä joka vahvistaa kohdeyhteis-

sönsä yhteisöllisen tunteen muodostumista sekä sen edustuksellista demokratiaa. Tämä kuitenkin edellyttää kolmannelta sektorilta kykyä toimia avoimesti viranomaistahojen kanssa, sekä julkiselta sektorilta selkeää hallinnointia ja yhteisölähtöistä lähestymistapaa. Julkisen sektorin työssä näkyy usein vahvasti asiantuntijuus sekä ammatillinen ohjaus, mutta vertais-tuki ja ystävyyteen perustuva työote saattaa jäädä uupumaan. (Roivainen 2002, 227-228).

Nykyisellään kuntouttavan sosiaalityön ja aikuissosiaalityön tilanne pääkaupunkiseudulla on Kritsin asiakasryhmän näkökulmasta haasteellinen. Helsingin asunnottomille suunnattu ASSO, asunnottomien sosiaalipalvelut, muuttui asumisen tueksi (Astu), sekä sen aiemmin tarjoama sosiaalityö ja toimeentulotuki hajautettiin sosiaaliasemille vuoden alusta 2010 alkaen. Vantaa puolestaan on parantanut hieman palveluitaan ja palkannut Tikkurilan alueelle sosiaalityöntekijän asunnottomia varten. Kyseinen organisaatiouudistus on mielestäni tarpeettomasti hajauttaanut Kritsin asiakasryhmän palveluita. Ennen ne olivat helposti saatavilla yhdestä paikasta, ASSO:sta. Haasteena yhteisölliselle työlle tulevaisuudessa on innovatiivisuus sekä uusien ennaltaehkäisevien työmuotojen kehittäminen.

2.2 Gemeinschaft ja gesellschaft -yhteisöt

Yleisesti yhteisöt on nykypäivän määrittelyssä jaettu kolmeen eri luokkaan. Muodollinen yhteisö tarkoittaa esimerkiksi yhdistystä, jonka jäsenet eivät varsinaisesti koe mitään merkittäviä yhteenkuuluvuuden tunteita. Toisena toiminnallinen kansanliike saa aikaan jäsenissään yhteisen tavoitteen vuoksi vahvojakin yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden tunteita. Kolmas, symbolinen yhteisö muodostuu jäsenistä jotka jakavat saman ideologisen vision, joka vahvistaa sisäistä yhteisöllisyyttä sitoutumisen kautta. Uudenlaista yhteisöllisyyttä muodostuu usein teknologian kehityksen myötä, esimerkkinä mainittakoon Facebook ja muut perinteiset internet-yhteisöt. (Paasivaara & Nikkilä 2010, 10)

Yhteisöllisyydellä arkikielessä on totuttu tarkoittamaan mitä tahansa ryhmää, jolla on jotain yhdistäviä tekijöitä, kuten päämäärä, arvot tai samankaltainen elämäntilanne. Usein tämän kaltaiseksi ryhmäksi on totuttu mieltämään esimerkiksi koulut, työpaikat, perheet, armeija, ja etenkin sosiologisessa määrittelyssä uskonnolliset yhteisöt. Saksalainen sosiologi Ferdinand Tönnies (1887) jakoi ihmisten keskinäisen yhteisöllisyyden tunteen kahdeksi normaalityypiksi, *gemeinschaft* ja *gesellschaft*. Normaalityypin käsitettä Tönnies tarkoitti käytettävän ainoastaan aksiomaattisena päättelyn apuvälineenä, painottaen niiden esiintymisen epätodennäköisyyttä empiirisissä tutkimuksissa. Kaikki yhteisöt todennäköisesti ovat käytännössä eriasteisia sekoituksia, joissa on kummankin normaalityypin piirteitä. (Gronow, Noro & Töttö 1996, 154). Etenkin *Gemeinschaft* -yhteisö vaikuttaa tarkasteltaessa yleensä sisältävän universaaleja ominaisuuksia, joita saattaa löytää kaiken tyyppisistä yhteisöistä. (Paasivaara & Nikkilä 2010, 10)

Tönnies (1887) piti perhettä ihanteellisena yhteisönä, jossa yksilöt toimivat pyyteettömästi ja epäitsekkäästi yhteisön parhaan hyväksi. Tästä ilmiöstä hän käytti nimeä *gemeinschaft*, *yhteeliittymien itseisarvo*. Gemeinschaft-tyyppiseen yhteisöllisyyteen kuuluu oleellisesti työtehtävien jakaminen, vahvat henkilökohtaiset siteet sekä verrattain yksinkertaiset sosiaaliset instituutiot. Sukulaissuhteita vaalitaan erilaisten yhteisten rituaalien ja juhlien kautta, jolloin kiintymyssuhteet ylläpitävät perheessä vallitsevaa yhteisöllisyyttä, Myös uskonnollisten yhteisöiden sisäistä hierarkiaa Tönnies piti etenkin otolliselle gemeinschaftin arkkityypin toteutumispaikkana niiden vahvan yhteisen uskon, arvojen ja päämäärien vuoksi. Tämän arkkityypin kaltaisissa yhteisöissä ei ole juurikaan tarvetta ulkoiselle kontrollille, sillä yhteisön kollektiivinen uskollisuus sen syvälle juurtuneille tavoille ja uskomuksille aiheuttaa yhteisössä luontaista itsesäätelyä. (Gronow, Noro & Töttö 1996, 161).

Kyläyhteisöt ja pikkukaupungit itsessään voidaan katsoa Marcello Truzzin (1971) mielestä käytännössä suurperheiksi, jossa klaanit ja talot edustavat yhteiskunnan peruselementtejä. Sukulaisuus ja peritty status on kenties tärkein ehto yhteiskuntaan kuulumiselle. Yhteiskuntaan on mahdollista ottaa ulkopuolisia tai vieraita, pysyvästi tai väliaikaisesti, mutta heidän on vaikea tulla sen todellisiksi jäseniksi. (Truzzi 1971).

Yhteisö voi muodostua myös asuinpaikan ja yhteisten pyrkimysten mukaan. (Gronow, Noro & Töttö 1996, 161). Tönniesiä on usein syytetty vanhahtavien feodaalisten yhteiskuntien romantisoimisesta (Eskola 1982, 137), sillä hänen mielestään kyläyhteisössä vallitseva ”ystävyyss” sekä ”yhteinen henki” muodostavat ihanteellisen pienimuotoisen asuinyhteisön. Kyläyhteisön yhteisöllisyys on usein yllättävän vahva, siitä huolimatta että se vaikuttaa perustuvan lähes täysin yksilöiden vapaalle valinnalle. Koko yhteisöllinen toiminta perustuu käytännössä hyödykkeiden vaihdolle ja yhteisille sopimuksille, ja niihin pohjautuu myös yhteiskunnallisten suhteiden ja siteiden muodostuminen. Tönniesin (1887) mukaan suurin ihmisiä yhdistävä tekijä on juuri tavaroiden arvo ja niillä tehtävä kauppa. (Gronow, Noro & Töttö 1996, 162). Yhteisöllisyyden tunnetta voidaan kuvata myös kiinnostuksen ja välittämisen määrällä. Gemeinschaft -tyyppisessä yhteisössä toiminta on pyyteetöntä, vaikka siitä ei olisi välitöntä hyötyä. (Paasivaara & Nikkilä 2010, 13).

Toiseksi normaalityypiksi Tönnies määritteli huomattavasti yleisemmän, yksilökeskeisemmän *välinaarvon, gesellschaftin*. Siinä yhteisön kantavana voimana toimivat individualistiset oma-kohtaisesti kiinnostavat aiheet sekä yhteisön koheesio on löyhempi. Myöskään yhteiset määreet eivät näyttele niin suurta roolia. ”Gesellschaft” on joskus myös käännetty ”yhteiskunnaksi”, jossa solidaarisuus kansajäseniä kohtaan on heikompa, ja gemeinschaft -tyyppisen pyyteettömän keskenäisen vuorovaikutuksen on korvannut laskelmallisuus, rationaalisuus ja yhteiskuntaa säätelevät lait ja yhteiset normit. (Paasivaara & Nikkilä 2010, 10). Hyvä esimerkki

gesellschaft -tyyppisestä yhteisöstä löytyy yritysmaailmasta, jossa useimpia toimijoita motivoi suurimmaksi osaksi itsekkäät syyt, kuten raha ja uramenestys, eikä yrityksen arvomaailmaa ja tavoitteita välttämättä koeta henkilökohtaisesti tärkeäksi. Sana gesellschaft tarkoittaaakin saksan kielessä yritystä tai yhtiötä. (Gronow, Noro & Töttö 1996, 155).

Yleisenä esimerkkinä gesellschaftista käytetään kaupunkiyhteisöä. Kylät ja pikkukaupungit omaavat vielä gemeinschaft -tyyppistä yhteisöllisyyttä, mutta suuremmat kaupungit pyörivät käytännössä kaupankäynnin ja tuotannon ympärillä. Sosiologi Marcello Truzzi (1971) katsoi gesellschaft -tyyppisen yhteiskunnan olevan orwellmainen, eliitin tiukasti kontrolloima, jossa kansan mielipiteellä ei enää ole merkitystä. Kaupunkiyhteiskunnassa mielipiteet leviävät ja muuttuvat ällistyttävällä nopeudella, puheista ja kirjoista tulee kauaskantoisen tärkeitä stimulantteja massoille. Kaupungin ja pääoman synteesisistä syntyy lajinsa korkein muoto, metropoli. Se on gesellschaftin perimmäinen olemus. Metropolissa, raha ja pääoma on käytännössä rajatonta. Se kykenee tuottamaan ja toimittamaan hyödykkeitä. Gesellschaft -tyyppinen yhteisö toimii omien etujensa ajamiseksi. Sillä on valta asettaa säännöt, jotka määräävät tekemään niin kuin on yhteisön kannalta käytännöllistä ja jättää tekemättä sitä vaurioittavat teot. Poliisin vallankäyttö koetaan usein massojen ”pahojen tapojen” pois kitkemisenä, vaikka kyseessä saattaa olla kansan mielenilmaus. (Truzzi 1971).

Yleinen mielipide on gesellschaft-tyyppisessä yhteiskunnassa helppo muuttaa vapaudentavoittelusta despotismiin. Ainoastaan kiinnijäämisen pelko ja rangaistukset estävät kansaa nousemasta johtajiaan vastaan, ja ottamaan väkisin haluamansa hyödykkeet. Luokkatietoisuudesta seuraa luokkataistelu, joka saattaa tuhota yhteiskunnan ja valtion, jota se yrittää uudistaa. Koko kulttuurista on tullut valtion ja gesellschaftin sivilisaatio. Tämä muutos ennustaa Truzzin (1971) mielestä koko kulttuurin tuhoa. Muutoksesta saattaa kuitenkin syntyä uutta, jos joku kulttuurin siemenistä jää itämään. Gesellschaft-yhteiskunta on Truzzin mielestä tuomittu tuhoutumaan ja syntymään aina uudelleen. (Truzzi 1971).

2.3 A Sense of Community -yhteisöllisyys

Itse käsite ”yhteisöllisyys” on luonteeltaan abstrakti. Sitä ei ole yksioikaisesti ja tarkasti määritelty. Englannin kielessä siitä käytetään yleisesti termiä ”*a sense of community*”. Yhteisöllisyys viittaa siis vahvasti ei-materiaaliseen yhteenkuuluvuuden tunteeseen. Yhteisöllisyys ei välttämättä ole itseisarvo, tai ihannetila johon tulisi automaattisesti pyrkiä. Yhteisöllisyyden puute saattaa kuitenkin ilmetä lomaannuttavasti, kommunikaation ja vuorovaikutuksen puutteena. (Paasivaara & Nikkilä 2010, 11).

David W. McMillan ja David M. Chavis Vanderbiltn yliopistosta määrittivät vuonna 1986 Journal of Community Psychology -lehdessä julkaistussa työssään yhteisöllisyyden, ”a sense of

community”, koostuvan neljästä osasta. Yhteisöllisyys on ihmisten välinen yhteenkuuluvuuden tunne, johon liittyy oleellisesti välittäminen toisista ja ryhmästä sekä jaettu usko että ryhmän päämäärät on mahdollista saavuttaa keskenäisen yhteisöllisyyden avulla. (McMillan & Chavis 1986, 4).

Jäsenyyden edellytyksenä on itsestään osan antaminen yhteisön hyväksi, näin ansaiten oikeuden kuulua osaksi yhteisöä. Yhteisön jäseneksi pääseminen edellyttää henkilökohtaista panostusta, sillä yhteisöön pyrkivän tulee ansaita paikkansa antamalla jotain itsestään. Jäsenyys asettaa rajoja, se jättää yhteisön ulkopuolelle ne, jotka eivät täytä yhteisön jäsenilleen asettamia kriteereitä. Kuka tahansa ei välttämättä voi liittyä osaksi yhteisöä, sillä liittyminen yhteisön jäseneksi edellyttää muun yhteisön hyväksyntää. Tämä mahdollistaa yhteisön toiminnan kannalta välttämättömän intimitietin, sekä tunteiden ja ajatusten vilpittömän julkituomisen. (McMillan & Chavis 1986, 4).

Yhteisöllisyyden ja jäsenyyden rakentumisen pohjalla ovat yhteiset arvot, jaettu kokemus jostain, samankaltainen elämäntilanne, tai muu yhdistävä kokemus, joka saa aikaan ryhmän jäsenissä yhteenkuuluvuuden tunteita. Arvot toimivat yhteisön näkymättömänä selkärankana. Niihin tulee olla helppo sitoutua, uskottavia sekä jäsenilleen ymmärrettäviä. Usein arvot tulee konkretisoida paperille, jotta jäsenten on mahdollista sisäistää ne, ja toimia niiden mukaan. (Paasivaara & Nikkilä 2010, 14)

Rajat ovat sosiaalipsykologian tutkimuksen valossa välttämättömiä ihmisen normaalin sosiaalisen toiminnan kannalta. Ihmiset käyttävät usein kieltä, pukeutumistapaa sekä erilaisia rituaaleja ilmaisemaan kulttuurillisia liitoksiaan ja luomaan rajoja. Yhdistävänä tekijänä yhteisölle voi toimia myös negatiiviset asiat. Esimerkkinä tästä McMillan ja Chavis mainitsevat vuoden 1692 Salemin kuuluisat noitavainot. Puritaanien yhteisöllisyys ja yhteisön luottamus järjestykseen sekä oikeudenmukaisuuden toteutumiseen oli alkanut rakoilla, ja yhteinen normeista poikkeava ”moraalin vihollinen” auttoi vahvistamaan yhteisöllisyyttä. (McMillan & Chavis 1986, 4).

Yhteisöt ovat lähtökohtaisesti luonteeltaan mahdollistavia, mutta myös rajaavia. Rajat jotka erottavat ihmisryhmät toisistaan, ”meidät ”toisista”, lievittävät ahdistuneisuutta kertomalla ryhmän jäsenille kehen voi luottaa ja ketkä ovat ”ulkopuolisia” ja näin ollen kyseenalaisia. *Tunne-elämän turvallisuus* on oleellista ryhmän intimitietin suojelun kannalta. Ryhmän turvallisuuteen liittyy myös fyysinen koskemattomuus sekä taloudellinen vakavaraisuus. *Yhteenkuuluvuuden tunteeseen* sekä *samaistumiseen* liittyy oleellisesti tunne kuulumisesta ja sopeutumisesta ryhmään, valmiudesta tarvittaessa uhrautua ryhmän puolesta joka myös puolestaan hyväksyy jäsenensä. Chavis ja McMillan painottavat samaistumisen tärkeyttä, joka käy ilmi lausunnoista kuten ”minun ryhmäni” tai ”olen osa ryhmää”. (McMillan & Chavis 1986, 5).

Personal investment, henkilökohtainen uhraus tai sijoitus on myös tärkeä osatekijä yhteisöllisyyden muodostumisessa. Työ, jonka jäsen tekee saavuttaakseen aseman ryhmässä, auttaa häntä saavuttamaan tunteen yhteenkuuluvuudesta, koska uhrattu työ tekee jäsenyyden saavuttamisesta arvokkaampaa ja tarkoituksellisempaa. (McMillan & Chavis 1986, 5). Jäsenyyden edellytyksenä oleva työ lisää ryhmän sisäistä tiivyyttä. Vahva koheesio saattaa kuitenkin vies- tiä ryhmän jäsenille valheellisesti ryhmän yksimielisyydestä. Eriävät mielipiteet ovat kuitenkin sallittuja. (Paasivaara & Nikkilä 2010, 48)

2.4 Yhteisöllisyys kommunitaristisesta näkökulmasta

Väitöskirjassaan *Yhteisöllisyyden paradoksit* (2000) Kalle Haatanen on tarkastellut yhteisöllisyyttä kommunitaristisesta näkökulmasta. Kommunitarismi katsoo yhteisöiden ja yhteisöllisyyden toimivan esimerkiksi yksilön kehityksen muokkaajana, rakenteiden luojana sekä yksilön tien selittäjänä. Sillä on myös poliittisia tarkoituksia, kuten solidaarisuuden mahdollistamisen yksilöiden ja eri yhteisöiden välille sekä turvan ja elämän mielekkyyden tunnun luomisen. Suurempana poliittisena tavoitteena kommunitarismilla on yhteisöiden moraalin parantaminen, vastakohtana amerikkalaistyylisen liberalismien itsekeskeisyydelle. Yhteisöllisten arvojen sekä kansalaisvastuun tulisi mennä yksilöllisyyden ja autonomian edelle. (Haatanen 2000a).

Teoksessa *Viestinnän jäljillä* (1998) (toim. Kivikuru & Kunelius) julkaistussa osiossa *Yhteisöt ja julkisuus* Jaakko Lehtonen kuvailee kommunitarismien olevan perinteisen länsimäisen hyvinvoinnin hyvin individualistisen käsitteen vastakkainen filosofia. Se on syntynyt eräänlaisena vastalauseena yhteiskunnalliselle mielipiteelle, jossa markkinavoimat ja materia koetaan ihmisen henkisen hyvinvoinnin perustaksi. Kommunitarismi kokee markkinavoimat yhteisöllisyyden muodostumisen uhkana, ja kokee aidon yhteisöllisyyden syntyvän keskinäisestä yhteenkuuluvuuden tunteesta ja sosiaalisesta koheesiosta. Kommunitarismien mukaan yhteiskunnallisten oikeuksien myötä tulee myös velvollisuuksia. Tekojen oikeudenmukaisuus riippuu sen vaikutuksista molempien osapuolten keskinäiseen suhteeseen sitoutumiseen sekä sen suhteen luonteeseen. Vankka sitoutuminen yhteisiin perusarvoihin ja olettamuksiin on yksi tärkeimmistä yhteisöllisyyden tunteen muodostumisen edellytyksistä. (Lehtonen 1998, 132).

Kommunitarismilla on paljon yhteistä Ferdinand Tönniesin (1887) *gemeinschaft-romantiikan* kanssa. Sosiologiassa on perinteisesti ymmärretty *gesellschaftin* hyvätkin puolet, *diffentiaatio*, *anonymiteetti* sekä *indifferenssi* voi olla yksilölle myös hyvin vapauttavaa, ja osaltaan luovat uudenkaltaista yhteisöllisyyttä. Kommunitarismi ei myöskään pidä satunnaisia, tilan ja sattumanvaraisten tekijöiden muodostamien yhteisöitä arvokkaina. Elämäntapa, muoti, kulu- tus ja muut ulkoiset seikat eivät kommunitaristisesta lähtökohdasta saa olla yhteisöiden muo-

dostuksen perustana. Seikat, kuten kulutus, liikkuvuus ja sattumanvaraisuus ovat kommunitaristisesta perspektiivistä tarkasteltuna osasyitä, jotka riistävät jäseniltään sen paikan, jossa yhteisöllisyyden tulisi kukoistaa. Todellisen, aidon yhteisön merkkeinä kommunitarismi pitää yhteistä historiaa ja selkeästi jaettua kulttuuria. (Haatanen 2000b, 46-47).

Kommunitaristista yhteisöllisyyttä kuvatessaan Charles Taylor (1995) Cambridgen yliopistosta on laatinut käsitteitä kuten *assembly*, jolla Taylor tarkoittaa erilaisia kokoontumisia yhteen. (Taylor 1995, 189-190) Pohjimmiltaan nykyisenlainen kulutusyhteisö on Taylorin näkökulmasta ainoastaan *assemblyn* kaltaisia kokoontumisia, ei todellista yhteisöllisyyttä. Niissä ihmisille aukeaa ainoastaan paikallinen yhteinen tila, *topical common space*. Todellinen kansalaisyhteisöllisyys sen sijaan kumpuaa jatkuvuudesta ja yhteisesti jaetusta kulttuurista. Tavoitteena on muodostaa metapaikallinen yhteinen tila, *metatopical topical space*. (Haatanen 2000b, 47).

Kommunitaristinen yhteisöllisyys kiinnostaa erityisesti uskontoja, sillä erityisesti kristilliset kirkot koetaan nykyään yksilön vapauden kannalta erittäin rajoittaviksi ja tiukasti kaavoihin orientoituneiksi. Tämä johtuu osaltaan liberalismien tarjoamasta vaihtoehdosta entiselle, uskontojen sanelemalle maailmankuvalle. Kommunitarismi antaa kirkoille mahdollisuuden nykyajan pluralistisessa maailmassa ylläpitää yhteisöllistä moraalialia. (Raunio 1997).

Kommunitarismi saattaa vaikuttaa myös tuomitsevan muut, ehkä yleisemmin vallassa olevat yhteisöllisyyden muodot. Muutkin, uusyhteisöllisyyden muodot, voivat kommunitarismien näkökulmasta toimia todellisina, jäsenensä tarpeet huomioon ottavina yhteisöinä, mikäli tietyt ehdot täyttyvät. Niiden täytyy olla poliittisesti aktiivisia, jotteivät ne aikaansaisi autistista tai kapinallista ilmiötä. Niiden edellyttää myös kytkeytyvän johonkin ei-relativistiseen tarve-teoreettiseen konstruktion, eivätkä ne saa sortaa jäseniensä tarpeita. Edellä mainitut seikat kuitenkin rajoittavat useimmat, ei-kommunitaristiset elämäntapa- ja kulutusyhteiskunnat kommunitarismien ulkopuolelle. Kommunitarismien yhteisökäsitystä voidaan pitää vahvana. Aito, todellinen yhteisöllisyys ei kommunitarismien kannattajien mielestä muodostu ainoastaan osatekijöidensä summasta. Ainoastaan kansalaisuskollinen poliittinen aktiviteetti itseisarvona voi luoda autenttisen yhteisön. (Haatanen 2000b, 46-48).

Haatainen kiteyttää väitöskirjansa tiivistelmässä kommunitarismien ytimen. ”Kommunitaristinen huoli yhteisöllisyydestä, moraalista ja vastuusta vaikuttaa yksinkertaiselta ja itsestään selvältä. Paremmat yhteisöt luovat parempia yksilöitä, jotka puolestaan rakentavat yhä parempaa yhteisöllisyyttä. Kommunitaristinen argumentaatio ammentaa kuitenkin yhteisönsä eri lähteistä. Yhteisö näyttäytyy joillekin *tocquevillemäisenä paikallisdemokratiana*, jossa suhtaudutaan valtioon epäluuloisesti. Tai sitten valtioon suhtaudutaan myötämielisesti niin, että kansallisvaltio tulkitaan ”yhteisöjen yhteisöksi”, konsensukseksi todella tärkeistä asiois-

ta. Kommunitarismi parhaimmillaan muistuttaa yhteisöllisyyden merkityksestä ja ansaitusti kritisoi näkemyksiä, jotka ottavat yksilön käsitteen annettuna.” (Haatanen 2000a.)

2.5 Yhteisöllisyyden kritiikkiä

Paljon on myös puhuttu julkisuudessa yhteisöllisyyden puutteesta ja sen yhteiskunnallisesta merkityksestä. Onko yhteisöllisyys aina yksinomaan positiivinen asia, niin kuin on yleisesti totuttu käsittämään? Kati Rantala pohtii HAASTE-lehdessä 3/2004 julkaistussa artikkelissaan vankilasta vapautuvien integrointia yhteiskuntaan. Rantala kirjoittaa että koko ajatus vankilakierteessä olevien integroimisesta yhteiskuntaan on jo lähtökohtaisesti vääristynyt ja epärealistinen tavoite, sillä nykyisen kaltaisessa monikulttuurisessa yhteiskunnassa ei enää vallitse entisenlaista yhteisöllisyyttä mihin vanki voitaisiin integroida. Sen sijaan, että pyrittäisiin saamaan vapautuvista vangeista puhtoisia, tuottavia yhteiskunnan jäseniä, tavoitteena olisi-kin realistisempaa olla rikoksista aiheutuvien haittojen minimoiminen.

Myös Riitta Granfelt päätyi suhteellisen samankaltaiseen johtopäätökseen tutkiessaan vankilasta vapautumisen vaikeutta sekä vankien asunnottomuutta Kriminaalihuollon tukisäätiölle laatimassaan tutkielmassa ”Tuettua polkua vapauteen - Selvitys kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluista ammatillisen tuen näkökulmasta” (2007). Päihde- ja vankilakierteen katkaisulle ei välttämättä asuntolahuone tai asumisyhteisö ole paras mahdollinen asumismuoto, eikä yhteisöllisyys tukimuotona välttämättä käytännössä toimiva. Eri asiantuntijatahot ovat esittäneet julkista kritiikkiä entisten vankien yhteisöllisestä asumisesta. MTV3:n ajankohtaisohjelmassa 45 minuuttia (2008) Kunnunsuon apulaisvankilanjohtaja Jyrki S. Heinonen kritisoi siirtymistä nykyisen kaltaisesta vankilamallista vapaamman tyyppisiin asumisyhteisöihin, joissa harjoiteltaisiin esimerkiksi käytännön taitoja vapaudessa selviytymistä varten.

”Nyt kun suunnitellaan näitä vapauttamisyksiköitä, mihin ei olla suunniteltu minkäänlaista ilta- tai viikonloppuvalvontaa, mutta sen sijaan moniongelmaisten ihmisten kasaamista yhteen paikkaan asumaan, mistä he oletuksen mukaan käyvät töissä... niin onkohan tämä oikein viisasta?” (MTV3 2008).

2.6 Toiminta-areenat ja subjektius

Ihminen ei voi elää yhteisöiden ulkopuolella. Yksilön ollessa marginalisoituneena, on hän kuitenkin vielä yhteiskunnan piirin sisäpuolella, vaikkakin sen reunalla. Marginalisoiduilla, syrjäytyneillä ihmisillä vaikutus- ja valintamahdollisuudet ovat kutistuneet olemattomiksi. Heille elämä on ollut joukko pakon sanelemia joutumisia. Esimerkiksi työttömäksi, rikolliseksi, kat-

kaisuhoitoon, tai vankilaan. Usein heitä pyritään pakkointergroimaan vallitsemiin yhteiskunnan normeihin ja toimintoihin, vaikka he eivät itse kokisi niitä mielekkäiksi. Etenkin rangais- tuksellinen, vankilan sisäinen kuntoutus on haastavaa. Kuinka saada asiakas hänelle mielek- käiden, tuottavien toiminta-areenojen pariin? (Granfelt 2003, 11)

Moniongelmaisten asiakkaiden kuntoutuksessa on tärkeää olla olemassa hyvä ja toimiva sisäi- nen toimintarakenne. Ihmisen toiminnalla on aina joku kohde ja tarkoitus. Näiden tarkoitus- perien pohjalta ihminen pyrkii tavoitteeseensa hyödyntäen toiminnan välineitä, jotka ovat myös toiminnan edellytyksiä. Antti Särkelä (1993) jaottelee toiminnan välineet kolmeen eri ryhmään:

1. Elämäntilanteisiin liittyvät toiminnan ulkoiset edellytykset
2. Fyysisen toiminnan edellytykset
3. Psykkisen toiminnan edellytykset

Keskeistä on ymmärtää näiden kolmen osa-alueen yhteys ja vuorovaikutussuhteet ja kokonais- vaikutus ihmisen kokonaistilanteeseen. On tärkeää, ettei tehdä pesäeroa asiakkaan sie- lunelämän ja toimintarakenteen sekä työntekijän oman välillä. Samat ihmisen käyttäytymistä selittävät teoriat tulisivat päteä sekä asiakkaaseen että työntekijään. (Särkelä 1993, 15-16)

Ensimmäisessä kohdassa mainitussa toiminta-areenasta puhuttaessa tarkoitetaan käytännössä ympäristön ulkosiin toimintaedellytyksiin. Eräänlainen areena jolla asiakas toimii sen tarjo- amin puitteiden edellytyksin. Ihmisen toiminnan perinpohjainen ymmärtäminen vaatii myös hänen ympärillä vallitsevan maailman ymmärtämistä. Kaikki ihmiset kun ovat olemassa myös suhteessa ympäristöönsä, ollen sen kanssa vuorovaikutuksessa vaikuttaen siihen ja absorboi- den vaikutteita siitä. Ympäröivään toiminta-areenaan ja yhteiskuntaan liittyy myös vääjää- mättä pakkoja, jotka rajaavat ihmisen mahdollisia toimintamahdollisuuksia. (Särkelä 1993, 16)

Ihmiset itse tuottavat suurimman osan toiminta-areenoistaan, luoden itse ympäröivää todelli- suuttaan josta ovat myös riippuvaisia. Tämän toiminnan tuloksena syntyy erinäisiä asioita, tavaroita ja ilmiöitä, jotka konkretisoituvat ihmisen sosiaalisen toiminnan kautta. Ihmiset toi- mivat eri toiminta-areenoillaan eri tavoin. Työpaikka- ja koulu-toiminta-areenat saattavat olla hyvinkin erilaisia sisäiseltä rakenteeltaan, ja niissä toimiminen vaatii asianmukaista käyt- täytymistä. Molemmissa piilee erilaiset toimintamahdollisuudet ja normit, joita sujuvan sosi- aalisen kanssakäymisen sujumiseksi tulee noudattaa. Esimerkiksi työpaikalla vallitsevat usein hyvinkin erilaiset arvot kuin kodin toiminta-areenalla, kun taas työelämässä ei ole aina mah- dollista suhtautua asioihin samoilla tavoin kuin kotona. (Särkelä 1993, 17)

Toiminta-areenat sekä mahdollistavat että sulkevat pois tiettyjä asioita. Työpaikan jyrkkä, tunteeton johtamismentaliteetti tuskin tuottaa haluttuja tuloksia kotona. Keskeistä onnistuneen työn tulokselle onkin selvittää tuottaako toiminta-areena haluttuja tuloksia? Tukeeko se asioita, joita halutaan tukea? Esimerkiksi kriminaali- ja päihdetyössä toiminta-areenoista on poikkeuksellista hyötyä. Alkoholistin toiminta-areenat kapeutuvat juomisen myötä, ja pois jää normaalin elämän kannalta oleelliset toiminnot ja toiminta-areenat. (Särkelä 1993, 17).

Uudet toiminta-areenat ja yhteisöt ottavat vastaan kriisejä kärsivät ihmiset ja antavat heille mahdollisuuden kertoa tunteistaan ja tilanteestaan heille sopivaan tahtiin. On tärkeää, että asiakkaan ympärille muodostunut useiden toimijoiden yhteisö kokoontuu yhteen kunnes asiakkaan tilanne on korjaantunut. Uudet yhteisöt eivät välttämättä vie sen jäsenten koko mielenkiintoa ja elämää, ne toimivat joskus pikemminkin kokemuksena siitä, että ryhmän jäseniä kaikkia tarvitaan yhteisen ongelman ratkaisemiseksi. Yhteisön jaetut, yhteiset kokemukset saattavat johtaa jopa siihen, että dialogi toimijoiden välillä jatkuu vielä yhteen kokoutumisen jälkeen. (Seikkula & Arnkil 2009, 102-103)

Asiakas on menettänyt normaalielämää tukevat toiminta-areenat, kuten perhe, työ, sukulaiset ja oma asunto. Tilalle tulevat toiminta-areenat ovat sellaisia jotka tukevat esimerkiksi uusintarikollisuutta, mahdollistavat sen ja ovat usein toimintaa uusivia. Palaaminen vanhoihin rikollispiireihin usein kannustaa myös vanhoille poluille palaamista. Tilanne eskaloituu. Kuntoutusprosessi keskeytyy, asiakas turhautuu ja palaa tuttuun ja turvalliseen elämäntyyliinsä. Prosessi onkin ikuinen noidankehä, rikokset ruokkivat toiminta-areenoiden rikollisuuden hyväksymistä, ja ryhmän sisäinen hyväksyntä puolestaan mahdollistaa rikoksen teon. (Särkelä 1993, 17)

Syrjäytyneet voidaan jakaa kolmeen ryhmään käyttäen jaotteluperusteena heidän kuntoutuksen mahdollisuuksiaan, millaisin työmenetelmin heille voidaan ratkaisuja. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat, olosuhteiden ansiosta syrjäytyneet työllistyvät pääsevät takaisin normaalielämän piiriin jo pieninkin tukitoimenpitein. Pitemmän ajan syrjäytyneenä olleet puolestaan ovat hankalammassa tilanteessa. Syrjäytyminen johtuu usein kasautuneista ongelmista. Työttömyys, päihdeongelmat sekä rikollisuus ovat usein johtaneet tilanteeseen jossa iän, ammattitaidon vanhentuneisuus tai sen puute ovat pitkän ajan kuluessa johtaneet syrjäytymisen syvenemiseen siinä määrin, että heidän resosiaationsa vaatii kattavia tukitoimenpiteitä. Kolmas ryhmä, kaikkein vaikeimmin syrjäytyneet, ovat myös kaikkein vaikein kuntoutettava ryhmä. Työskentellessä heidän kanssaan, resurssit on suunnattava pitemminkin elämän perustarpeiden ja toimeentulon turvaamiseen. Erilaisten vakavien ongelmien ja henkilökohtaisten menetysten johdosta esimerkiksi työkyvyttömyys on usein jo todellisuutta. (Karjalainen & Lahti 2001, 57-58).

Kun ihminen menettää toiminta-areenansa, menettää hän myös samalla kykynsä toimia yhteiskunnan jäsenenä ja ihmisenä. Ihmisen on mahdoton toimia ilman toiminta-areenojaan jotka mahdollistavat toiminnan. Tästä usein seuraa syrjäytyminen. Juomista tukevista toiminta-areenoista on tullut liian vahvoja ja tärkeitä asioita asiakkaan elämässä, ja niistä tulee pyrkiä pääsemään aktiivisesti takaisin hyväksyttävimpiin, hyvinvointia edistäviin toiminta-areenoihin. (Särkelä 1993, 18). Tulisikin tehdä töitä sen eteen, että marginalisaation kynnyksellä ja syrjäytymisvaarassa olevien riskiryhmien tilanne ei pahene syrjäytymiseksi asti. Tämä on usein vaarana, jos yksilö elää marginaaleissa elämän useilla osa-alueilla, ja niillä alkaa ilmetä ongelmia, jotka hankaloittavat takaisin normaalielämän keskiöön palaamista. (Raunio 2006, 56-57).

Mahdollistavia toiminta-areenoita ovat muun muassa ystävyysuhteet, harrastukset, työ, sekä asumiseen liittyvät areenat. Ne myös poissulkevat usein toisiaan. Aktiivinen urheiluharrastus esimerkiksi estää tai hillitsee usein sosiaalista kanssakäymistä, kun taas jo asumiseen ja matkustamiseen liittyvät asiat saattavat myös osaltaan estää työssäkäyntiä tai harrastustoimintaa. (Särkelä 2001, 48).

Esimerkiksi työpaikka on yksi yleinen toiminta-areena, jonka puuttuminen aiheuttaa usein sosiaalisia ongelmia. Työpaikan sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen ja työyhteisön ylläpitämä toiminta sekä luonnollisesti siitä saatu rahallinen korvaus edesauttavat normaalin ja hyvän elämänlaadun ylläpidon. Työttömänä ihminen on menettänyt yhden toiminta-areenoistaan, ja sen myötä koko joukon mahdollistavia tekijöitä. (Särkelä 2001, 48). Jokaisessa toiminta-areenassa toimitaan sen omien, sisäisten sääntöjen ja normien mukaan. Ne määräävät toiminta-areenassa mikä on hyväksyttävää, mikä toivottavaa, mihin tulisi pyrkiä ja mitä paheksua. Ne ovat myös toiminnan välineitä, joilla pyritään toteuttamaan tavoitteita. Usein ihmiset toimivat sekä kirjoittamattomien sekä kirjoitettujen normien ja sääntöjen pohjalta, jossa on hyvät ja huonot puolensa. (Särkelä 1993, 18-19).

Edellä mainittu sisäinen toimintarakenne tukee asiakkaan subjektiivutta, kykyä toimia, erittäin konkreettisella tasolla. Ihmisen muodostettua mallin kuinka toimia, helpottuu päivittäisessä elämässä toimiminen. Mallin muodostettuaan ei ole enää tarvetta erikseen suunnitella jokaisesta normaalista toimintaa. Sisäinen rakenne ohjaa aina jossain määrin ihmisen elämää. Syrjäytyneeltä ihmiseltä puolestaan puuttuu tämän kaltaiset välttämättömät toimintaa ohjaavat sisäiset mallit. Usein mallien puute estää heitä toimimasta toivotulla tavalla, tai heillä saattaa jopa olla itsetuhoisia käyttäytymismalleja joista luonnollisesti tulisi pyrkiä pois. Uusia, korvaavia käyttäytymismalleja voidaan omaksua esimerkiksi laitospaikoissa kuten vankilassa. Niiden päivittäinen rutiini saattaa joskus auttaa päivärutiineiden omaksumiseen myös siviilielämässä. Niin ollen ihminen toimii erilaisilla toiminta-areenoilla, sääntöjen ja normien puitteissa, jossa hänellä on tietty rooli ja asema muihin ihmisiin nähden. (Särkelä 2001, 49).

Ihmisellä on myös pyrkimys ja tarve olla merkittävä jollain tasolla. Siksi hän usein toimiikin toiminta-areenoilla joilla kokee olevansa kyvykäs toimimaan optimaalisella tavalla, joilla hän kokee subjektiivensa olevan erityisesti korostettuna. Negatiiviseksi kokemiaan toiminta-areenoita puolestaan pyritään välttämään keinoja kaihtamatta. (Särkelä 2001, 50). Yhtä tärkeä psyykkisen toimintakyvyn ohella on fyysinen toimintakyky. Fyysiset toimintaedellytykset rajaavat ihmisen mahdollisuuksia, mutta ihmisen biologisen perustan suhde ihmisen kehitykseen ja toimintakykyyn on vielä hämärän peitossa. (Särkelä 1993, 18-19).

Työelämässä puolestaan esimerkiksi matalan kynnyksen toimintarakenteessa asiakas tuntee itse pystyvänsä vaikuttamaan asioihinsa enemmän. Hän tuntee että häntä kuunnellaan ja hänen subjektiivuttaan tuetaan. Auttamisessa onkin kyse asiakkaan subjektivoinnista. Hänet on autettava subjektiksi areenoille, jotka mahdollistavat hänen subjektiivensa, suoriutumisen ja ongelmien ratkaisun toteutumisen. (Särkelä 2001, 50). Tämä on kuitenkin erittäin haastavaa etenkin rikosseuraamusalalla.

3 ASUMISPALVELUIDEN MERKITYS SYRJÄYTYMISEN EHKÄISYSSÄ JA KUNTOUTTAVASSA TYÖSSÄ

Modernin yhteiskunnan tavoitteena on integroida syrjäytyneet, poikkeavat ”toiset” yhteiskunnan reunalta takaisin sen keskiöön. Kyseisestä ilmiöstä käytetään nimeä mobilisointi, joka tarkoittaa keskiluokkaisen elämän tekemistä yleisesti erittäin houkuttelevaksi. Mobilisointi ilmiönä ei ole kuitenkaan riittävän vahva tuodakseen syrjäytyneet takaisin yhteiskunnan normaaleiksi jäseniksi. Huolehtiminen katsotaan leimaavaksi toiminnaksi joka pitää syrjäytyneiden tilanteen ennallaan. Se ei voi yksin toimia sosiaalityön perustana. (Raunio 2006, 60).

Postmoderni yhteiskunta ei välttämättä enää aina pyrikään integroimaan, vaan status quon ylläpitoon. Sen paradoksaalisuus piilee siinä, että samalla kun ylistetään erilaisuuden rikkautta, rajat syrjäytymisen tasojen välillä ovat entistä hankalammin ylitettävissä, ja niistä ylöspäin nousu entistä vaikeampaa toteuttaa. Tämä heikentää entisestään syrjäytyneiden mahdollisuuksia pyrkiä kohti yhteiskunnan asettamaa normaaliuden käsitettä. Modernissa pohjoismaisessa yhteiskunnallisessa toiminnassa syrjäytyminen katsotaan yksinomaan negatiiviseksi asiaksi, johon yhteiskunnan tulee pyrkiä vaikuttamaan kaikin sen käytössä olevin keinoin. Tavoitteena on myös ollut osoittaa, että syrjäytymistä ehkäisevät toimenpiteet ovat myös niihin sijoitettujen resurssien arvoisia, ja että niistä aiheutunut hyöty on suurempi kuin niihin asetettut resurssit. (Raunio 2006, 60-61)

Vankien vapautumisvaiheessa resosialisaatio takaisin yhteiskuntaan sekä niin sanottuihin normaaleihin elämän toimintoihin on erittäin haastavaa. Vangeille on usein kasautunut useita erilaisia elämänhallinnan ongelmia sekä riippuvuuksia sekä normaaleiden ihmissuhteiden solmiminen saattaa olla haastavaa. Vanhat ihmissuhteet, jotka pitävät liiaksi kiinni rikollisessa elämässä on hylättävä, ja tilalle olisi löydettäviä uusia, sosialisaatiota tukevia rakenteita ja sosiaalisia verkostoja. Tässä kriittisessä vaiheessa erilaiset kolmannen sektorin tarjoamat palvelut tarjoavat hyviä yhteisöllisyyttä tukevia toimintoja esimerkiksi erilaisten sosiaalisten ajanviettomahdollisuuksien kautta. Rikollinen elämäntyyli on saattanut katkaista entiset, terveet ihmissuhteet, eikä välttämättä edes perheeseen ole minkäänlaista kontaktia. ”Yhteisössä yksilö voi solmia oikeanlaisia suhteita, joissa voi käydä päivittäistä, rakentavaa vuorovaikutusta sekä jakaa toipumiskokemuksia ja ottaa mallia toipumisessa pidemmällä olevista.” (Hännikäinen-Uutela 2005).

Syrjäytyminen määritellään normaalisti ei-toivottavaksi ilmiöksi, jota kohti ei kenenkään oleteta pyrkivän tarkoituksenmukaisesti. Sosiaalityön oletuksena on kaikkien ihmisten pyrkivän kohti yhteiskunnan täysivaltaista, arvostettua jäsenyyttä. Tätä päämäärää tukemassa toimii sosiaalityö. Usein tämä näkökulma kuitenkin johtaa asiakkaiden negatiiviseen leimautumiseen yksilöimällä ihmisten sosiaalisia ongelmia, ja keskittymällä ainoastaan asiakkaan epäkohtiin ja puutteisiin, ottamatta huomioon hänessä piileviä voimavaroja ja taitoja. Olennaista on painottaa asiakkaalle myös positiivisia asioita, ja auttaa häntä löytämään itsestään voimavaroja joita hän ei välttämättä itse olisi uskonut hänestä löytyvänkään. Asiakkaan voimaannuttamisen tavoitteena on lisätä asiakkaan toimintakykyä ja resursseja, auttaen häntä hallitsemaan itsenäisesti oman elämänsä osa-alueita ja pyrkien toteuttamaan suunnitelmiaan. (Raunio 2005, 44).

Syrjäytymisen ehkäisy vaatii aluksi ihmisen perustarpeiden täyttämistä. Asumisyhteisöissä asukkaalle turvataan katto pään päälle sekä avustetaan muiden perustarpeiden, kuten ruoan, terveydenhuollon sekä mahdollisten sosiaali-, oikeus-, viranomaisavun sekä kolmannen sektorin palveluiden hankinnassa. Yhteisöissä opitaan ideaalitapauksissa mitä niin sanottuun rehelliseen, rikoksettomaan elämään kuuluu, ja sen positiiviset vaikutukset korostuvat. Yksilöt oppivat toimimaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa hyväksyttävällä tavalla sekä arvioimaan toimintaansa ja sen tuloksia objektiivisella tavalla. Asumisyhteisöt tukevat yhteisöllisyyden syntyä sekä auttavat lopulta etenemään tuetusta asumisesta omaan asuntoon, vastuulliseen elämänhallintaan sekä toivottavasti lopulta myös päihteettömän elämäntavan säilyttämiseen. (Hännikäinen-Uutela 2005).

Vertaisryhmän tuki on ensiarvoisen tärkeää syrjäytymisen ehkäisyssä. Ryhmän kaikki jäsenet ovat käyneet läpi samankaltaisia asioita, ja osaavat tarvittaessa tukea ja kannustaa toisia jäseniä. Rakentavan vuorovaikutuksen kautta yksilö voi jakaa kokemuksiaan muiden yhteisön

jäsenien kautta. Samaistumisen ja välittämisen kokemukset ovat kuntoutuksen peruselementtejä. Yhteisössä korostuu myös rehellisyys sekä omasta elämästään vastuun ottamisen tärkeys. Positiiviset kokemukset ihmissuhteissa ja onnistumisen elämykset elämänhallinnassa auttavat sosiaalistumisessa sekä motivoivat muutoksessa. Oikean elämän pelisääntöjen oppiminen arvomaailman perinpohjaisen muutoksen avulla mahdollistaa resosiaalisaation takaisin niin sanottuun normaaliin rehelliseen elämään. (Hännikäinen-Uutela 2005).

”Neljän viisaan miehen” kannanotossa Nimi ovesa (2007) yritetään saada vastuu kustannuksista yhdyskuntaseuraamusviraston kontolle, koska tällä hetkellä vangit ovat eriarvoisessa asemassa toisiinsa nähden. Esimerkiksi koevapauden pääsy nykyisellään riippuu paljolti kuntien kyvystä ja tahdosta maksaa koevapauden liittyvät kustannukset. Pienillä kunnilla ei käytännössä ole resursseja panostaa vapautumisvaiheen tukemiseen tuetun asumisen ja koevapauden keinoin. Kustannusten maksun siirtyminen vankeinhoitolaitokselle olisikin selkeä parannus tilanteeseen, maksusitoumuksien kanssa kamppailu jäisi pois ja asiakkaiden eriarvoiset lähtökohdat parantuisivat huomattavasti. Neljän viisaan kannanotto antaakin selkeitä parannusehdotuksia vapautuvien vankien tilanteen parantamiseksi:

”1. Vankeinhoidon ja sosiaaliviranomaisten kesken sovitaan yhteistyökäytännöistä, jotka mahdollistavat vailla vakinaista asuntoa olevien vankien asumisharjoittelun jo vapausrangaistuksen aikana.

2. Velvoiteasumisen käyttö vaihtoehtoisena rangaistusmuotona vapausrangaistukselle sekä ehdonalaisen valvonnan aikana tulisi selvittää.

3. Törkeistä väkivaltarikoksista tuomittujen vapautuvien pitkäaikaisvankien asumisen järjestämisestä aiheutuvat kustannukset esitetään kokonaan valtion korvattaviksi.

4. Vailla vakinaista asuntoa olevien, toimeentulotukeen oikeutettujen vankien asumisjärjestelyjen turvaamiseksi tulisi tarvittaessa myöntää ennaltaehkäisevänä toimeentulotukena koko kuukauden vuokra vangin vapautuessa kesken kuukauden.” (Voutilainen, Huovinen, Puttonen & Taipale 2007, 22).

Vankeinhoito- ja yhdyskuntaseuraamustyön tärkeyttä voidaan myös tarkastella puhtaasti rahallisin keinoin. Jo yhden rikollisen elinkaaren kustannukset yhteiskunnalle nousevat helposti erittäin suuriksi. Siksi tulee kiinnittää huomiota myös voimavarojen säilyttämiseen paikallistason peruspalveluissa sekä matalan kynnyksen paikoissa. Ennaltaehkäisevä kriminaalityö tulee aina yhteiskunnalle halvemmaksi kuin korjaavat toimenpiteet. Erona koevapauden ja varsinaisen vapautumisen välillä on sitoutumispakko. Kaikki vapautumisen jälkeen olemassa oleva toiminta on vapaaehtoista, kun koevapaudessa puolestaan vangin on pakko sitoutua päiheteetömyyteen, yleisiin sääntöihin, rikoksettomuuteen sekä toiminnalliseen kuntouttavaan sisältöön.

Syrjäytymistä ennaltaehkäisevän työn yhteiskunnallista merkitystä ja sillä saavutettavia etuja ei sovi aliarvioida. Vankien tukeminen vapautumisvaiheessa auttaa ehkäisemään moninaisia sosiaalisia ongelmia, sekä ehkäisee niistä syntyviä kustannuksia. Vapautuvien vankien sosiaalinen vahvistaminen, tukeminen sekä elämänlaadun ja -hallinnan parantaminen on aina halvempaa ja järkevämpää yhteiskunnalle kuin rikollisuuden ennaltaehkäisevän työn puutteellisen tukemisen seurauksien hoito. Panostaminen ennalta ehkäisevään työhön ja koevapauden tukemiseen ehkäisee uusintarikollisuuden syntyä, antaa resursseja vangeille selviytyä vapautumisen alkaessa siviilielämässä, sekä auttaa vapautumisvaiheessa olevaa vankia peilaamaan työntekijän kautta itsensä hoitamisessa tapahtunutta edistystä. (Granfelt 2007, 4). Eduskunta on myös pohtinut ennaltaehkäisevän työn yhteiskunnallista merkitystä säätäessään koko vankeinhoitoa koskevaa uutta lainsäädäntöä. Uusi vankeinhoitolaki antaa varsin hyvän pohjan uusintarikollisuuden ehkäisemisen kehittämiseksi. (Mohell & Pajuoja 2006, 5).

Nykyisellään kolmas sektori täydentää yhteiskunnan tarjoamien hyvinvointipalveluiden kenttää mitä enenevässä määrin. Järjestöiden tarjoamat sosiaalipalvelut tarjoavat asiakkaille vaihtoehtoja julkisrahoitteisten palveluiden sijasta, ja ovat usein joustavampia ja dynaamisempia. Niillä on vapaammat kädet kokeilla uusia toimintatapoja ja yhteistyömalleja esimerkiksi julkisen sektorin, kaupallisten palveluntuottajien sekä kansalaisyhteiskunnan välillä. Yleisenä huolenaiheena kuitenkin tulevaisuudessa on kolmannen sektorin korvaavan kunnallisia sosiaalipalveluita. Erityisesti sosiaalihuollon vaativammissa tehtävissä tämä saattaa vaarantaa yksilön oikeudet ja tarjotun avun laadun. (Tampereen yliopisto 2003).

Erityisen vaikeaa asunnon hankinta on päihdeongelmalliselle vankilasta vapautuvalle, jolta puuttuu normaali sosiaalinen turvaverkko, ja jolla ei välttämättä edes ole kokemusta rehellisestä elämästä. Etenkin tämän asiakasryhmän edustajille asumisyhteisöt tarjoavat hyvän alun normaaliin asumiseen ja elämäntapoihin. Nykyisellään yhteistyö vankeinhoitojärjestelmän ja kuntien välillä ei suju kovinkaan saumattomasti. Esimerkiksi jos toimeentulotukeen oikeutettu vailla vakinaista asuntoa oleva vanki vapautuu keskellä kuluva kuukautta, hän joutuu asunnottomaksi, mikäli kunta ei myönnä ehkäisevää toimeentulotukea koko kuukaudelle ja siten takaa vuokranantajalle koko kuukauden vuokraa. (Voutilainen, Huovinen, Puttonen & Taipale 2007, 20).

Tulevaisuudessa sosiaali- ja terveydenhuollon voimavarat on suunnattava koko palvelujärjestelmän kokonaisvaltaiseen uudistamiseen. Kansallinen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelma, KASTE, tähtää vuosien 2008-2011 toimenpideuudistuksilla terveyden ja hyvinvoinnin lisäämiseen optimoimalla palvelut paremmin vastaamaan asiakkaidensa tarpeita. Tulevaisuudessa yhteistyö ja verkostoituminen eri toimijoiden välillä lisääntyy, ja vastuuta eri hallinnonalojen välillä on tarkoitus painottaa entisestään. Kehittämisestä on määrä tehdä osa

työn perustaa. Pitkäaikaisasunnottomuus on etenkin kaupunkien ongelmana. Se tuo mukanaan joukon lieveilmiöitä, rikollisuutta, taloudellisia ongelmia, huumausaineiden käyttöä, väkivaltaisuutta, sekä mielenterveysongelmia. Asumisen järjestäminen kaikille sitä tarvitseville edellyttää kuitenkin entistä paremmin asiakasryhmän tarpeita vastaavia ratkaisuja, sekä kannattavampaa tukijärjestelmää. (KASTE-ohjelma 2008-2011, 10-14).

Samaan tavoitteeseen pyrkii myös Ympäristöministeriön ohjelma (2008) Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen 2015 mennessä: pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma. Se kuitenkin kohdentaa resurssinsa ainoastaan osaan asunnottomista, vaikeimmin autettaviin, joihin myös Kriminaalihuollon tukisäätiön asiakkaat voidaan katsoa lukeutuvan. Jotta ohjelman ratkaisut asunnottomuuden poistamiseksi jäisivät elämään, tulee tapahtua sosiaali- ja asuntopolitiikan yleisiä muutoksia. Työryhmä katsoo myös, ettei kaikki tosiasiallinen asunnottomuus näy tilastoissa. Valtakunnallisen asumispalvelututkimuksen arvion mukaan Suomessa on 4000 mielenterveyskuntoutujaa, jotka asuvat asumisyksiköissä, jossa heillä ei esimerkiksi ole mahdollisuutta yksityisyyteen. Syyt tähän ovat puhtaasti taloudellisia. Asumisyksiköt ovat tarkoitettu ainoastaan väliaikaiseen asumiseen kuntoutuksen ajaksi, ja niiden asukkaille tulisi mahdollistaa itsenäinen asuminen heti kuin asiakkaan tilanne sitä edellyttää. (Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen 2015 mennessä, 4).

4 SIJOITUS OHJATTUUN ASUMISEEN-PROJEKTI JA YHTEISÖLLISYYS

Kriminaalihuollon tukisäätiön tarkoituksena on tukea kriminaalityötä ja sen kehittämistä, vähentää uusintarikollisuutta ja sen haittoja, sekä edistää tarkoituksensa mukaisten palvelujen saavutettavuutta ja järjestämistä. Toiminnallaan Kriminaalihuollon tukisäätiö, Krits, pyrkii parantamaan rangaistukseen tuomittujen ja muiden rikoksen takia kriisitilanteeseen tai syrjäytymisuhan kohteeksi joutuneiden henkilöiden suoriutumismahdollisuuksia yhteiskunnassa.

Säätiö tarjoaa asumispalveluita vapautuneille vangeille, itsenäisten tukiasuntojen sekä asumisyhteisöiden muodossa. Kriminaalihuollon tukisäätiö toteuttaa tarkoitustaan toimimalla kriminaalihuollon tutkimus-, kehittämis- ja koulutustehtävissä, kriminaalipoliittisena vaikuttajana, sekä kohderyhmiensä etujen ajajana ja äänitorvena, vapaaehtoistyön edistäjänä ja osallistuu myös palvelujen turvaajana. Krits tuottaa muun muassa asumisen tukipalveluita, sekä ylläpitää Kontaktipiste Redistä joka tuottaa vertaistukea, palveluohjausta, sekä päihdetöntä vapaa-ajantoimintaa. Säätiö tarjoaa myös kriminaaliasiamiehen palveluita jotka ovat valtakunnallisia. Tukisäätiössä järjestetään useita myös eri hankkeita ja projekteja.

(<http://www.krits.fi>)

Säätiössä alkanut Sijoitus ohjattuun asumiseen -projekti on perustettu tukemaan koevapauden ja vankien sopeutumisen takaisin siviilielämään, tätä kautta ehkäisten vapautumisvaiheen suurta uusintarikollisuuden ja retkahduksen mahdollisuutta. Kyseessä on kumppanussopimukseen johtava yhteistoimintamalli säätiön, vankeinhoidon, ja kunnan kanssa sijoitettaessa vanki vankilan ulkopuoliseen kuntoutukseen tai koevapauteen säätiön asumispalveluihin. Koevapaus edellyttää vangilta suunnitelmallista toimintaa, johon projektin on tarkoitus tuottaa asiakkaalle sijoitussopimuksen edellyttämää sisältöä eri järjestöjen ja julkisen sektorin palveluiden avulla. (Toimintasuunnitelma 2008)

Projektin pyrkimyksenä on tuottaa kestävä yhteistoimintamalli Kriminaalihuollon tukisäätiön, vankeinhoidon ja kunnan kanssa sijoitettaessa vanki vankilan ulkopuoliseen kuntoutukseen säätiön asumispalveluihin. Ohjattu ja kuntouttava asumisvaihe päättyy vangin vapautumiseen, jolloin vanki siirtyy säätiön asumisyhteisön tai tukiasunnon asukkaaksi, tai muun tuetun tai ohjatun asumisen piiriin kotikunnan kanssa tehdyn sopimuksen mukaiseksi.

Yhteisöissä asukkaiden päihteettömyyttä valvotaan seuloin ja puhalluskokein, itsenäisesti asuvien tilanteesta huolehditaan asiakastapaamisin. Tavoitteena on pitää yhteisöt täynnä, jotta yhteisöllisyyttä pääsisi syntymään, ja asukkaat voisivat tukea toisiaan päihteettömyydessä. (Toimintasuunnitelma 2008) Projekti auttaa turvaamaan vangin päihteettömyyttä ja rikoksetonta elämää, ja avustaa erilaisissa palveluissa asioimisessa. Tähän kuuluvat yleensä päihdekuntoutus, koulutus- ja työvoimapalvelut, työpaja- ja työhön kuntoutus sekä järjestöiden tuottamat vertais- ja tukipalvelut. (Sijoitus ohjattuun asumiseen-projektifolder).

Vertaistuen ja tuetun asumisen on perinteisesti katsottu auttavan asiakasta selviytymään paremmin arjen rutiineissa, hakemaan työtä ja koulutusta sekä tukemaan rehellisen elämän aloittamista. Erilaiset retkahdukset ovat mahdollisia ja yleisiäkin, mutta niistä voidaan myös oppia, mitkä asiat ja tilanteet saattavat vastaisuudessa johtaa retkahduksiin. Näin pyritään välttämään vastaisuudessa riskialttiita tilanteita. Kritsin tarjoamat asumisyhteisöt tukevat yhteisöllisyyden syntyä sekä auttavat lopulta etenemään tuetusta asumisesta omaan asuntoon, vastuulliseen elämänhallintaan sekä toivottavasti lopulta myös päihteettömän elämätavan säilyttämiseen. (Vapautuvien vankien asumispalvelut-projektifolder).

Ohjattu asuminen on osa uuden vankeuslain mukaista suunnitelmallista vapauttamista, jossa turvataan kuntoutuvan vangin päihteetön asuminen, mahdollistetaan vapauteen ulottuva koulutus- ja työllistymispolku normaalipalveluissa (mm. päihdehoito, koulutus- ja työvoimapalvelut, työpaja- ja työhönkuntoutus sekä järjestöjen tuottamat vertais- ja tukipalvelut). Projektin yleinen tavoite onkin vapautumisvaiheen riskitekijöiden vähentäminen uuden koevapausjärjestelmän tukena. (Projektiseloste RAY:lle, 29.5.2006).

4.1 Kritsin asumispalvelut

Kriminaalihuollon tukisäätiö tarjoaa tuettua maksusitoumuspohjaista sekä itsenäisempää vuokrasopimuspohjaista asumista pääkaupunkiseudun vapautuville vangeille. Tavoitteena on muodostaa systemaattinen polku vankilasta vapauteen. Vangeilta odotetaan sitoutumista päihde- ja rikosvapaaseen elämäntyyliin sekä säätiön sääntöihin, ja erilaiseen kuntoutustoimintaan jo alkaen vankeusaikana. Aukkaat haastatellaan usein jo vankilassa olleessaan, sekä heille laaditaan henkilökohtainen tukisuunnitelma asiakkaan tuen tarpeiden mukaan. Tuki on usein jopa päivittäistä itsenäisen asumisen alussa. Asiakasta tavataan sekä kahden kesken, että myös verkostopalaverissa, joihin osallistuvat hänen elämässään sillä hetkellä vaikuttavat viranomaistahot. Alussa tuki usein sisältää avustusta virastoasioiden hoitamisessa, ohjausta arkielämän toiminnoissa ja päihhteettömyyden valvomista seulojen avulla. (Ryynänen 2010, 44)

Säätiö tarjoaa sekä itsenäisiä tukiasuntoja, että yhteisöllistä asumista asumisyhteisöiden muodossa. Haastattelujen aikana yhteisöitä oli kolme, mutta nykyisellään määrää on lisätty neljään. Soluasuntoja on 16, ja ne sijaitsevat Helsingin Sörnäisissä Kritsin rakennuksen tiloissa. Yhteisössä asuminen maksetaan maksusitoumuksella vangin kotikaupungilta. Itsenäiset tukiasunnot ovat normaaleja vuokra-asuntoja, joihin liittyy ajoittainen tapaaminen ja katsaus asukkaan tilanteeseen. Hinnaltaan asunnot ovat keskimäärin 14-15 euroa / neliö. (Sijoitus ohjattuun asumiseen-projektifolder).

Kriminaalihuollon tukisäätiö on solminut kumppanuussopimuksen asumisohjauksesta Espoon kaupungin kanssa, joka antaa mahdollisuuden sijoittaa espoolaisia tuettuun jatkoasumiseen Espoonkruunu Oy:n vuokra-asuntoihin. Vastaavanlainen kumppanuussopimus on tavoitteena solmia myös Vantaan kaupungin kanssa, erona kuitenkin, että asumisohjauksesta ja tuesta huolehtii Vantaan kaupungin omat työntekijät, ja asunnot omistaisi säätiö. ”Koko Kritsin tuetun asumisen piirissä arvioidaan vuonna 2009-2010 olevan 65-70 asiakasta ja vuonna 2011 noin 80-90 asiakasta.” (Ryynänen 2010, 44).

4.2 Projektin päämäärät

Ohjattu ja kuntouttava asumisvaihe päättyy vangin vapautumiseen, jolloin vanki siirtyy säätiön asumisyhteisön tai tukiasunnon asukkaaksi, tai muun tuetun tai ohjatun asumisen piiriin kotikunnan kanssa tehdyn sopimuksen mukaiseksi. SOAP-projekti liittyy oleellisesti vankeinhoitolain uudistuksen myötä käyttöön tulleeseen vankien koevapausjärjestelmään. Valvottu koevapaus on vankien asteittaisessa vapauttamisjärjestelmässä uusi vaihe, jolla pyritään edistämään vankien sijoittumista yhteiskuntaan laitospajan lopussa. (Projektiseloste RAY:lle, 29.5.2006) Kaikki vapautumisen jälkeen olemassa oleva toiminta on vapaaehtoista, kun koe-

vapaudessa puolestaan vangin on pakko sitoutua päihteettömyyteen, yleisiin sääntöihin, rikoksettomuuteen, sekä toiminnalliseen kuntouttavaan sisältöön. (Mohell, Pajuoja 2006, 5).

Ohjattu asuminen on osa uuden vankeuslain mukaista suunnitelmallista vapauttamista, jossa turvataan kuntoutuvan vangin päihteetön asuminen, mahdollistetaan vapautteen ulottuva koulutus- ja työllistymispolku säätiön tarjoamissa normaalipalveluissa. Projektin yleinen tavoite onkin vapautumisvaiheen riskitekijöiden vähentäminen uuden koevapausjärjestelmän tukena. (Projektiseloste RAY:lle, 29.5.2006) Jatkossa on tarkoitus suunnitella ja kehittää asiakkaille asumispolkua vaiheittain tuetusta asumista itsenäisempään asumiseen. Päihdetyön tukemiseksi on suunnitteilla malli, jossa asiakkaalla on jo asukkaaksi tullessaan päihdehoitopaikka sekä mahdollinen katkaisuhuotopaikka retkahduksen varalta. (Toimintasuunnitelman tiivistelmä 2009).

Suunnitelmissa on myös jatkossa kartoittaa naisvankien soveltuvuutta asiakkaisiksi vankilalta tulleiden tiedusteluiden vuoksi. Naisasiakkaille ollaankin mahdollisesti tulevaisuudessa suunnittelemassa omaa asumisyhteisöään, jonka johdosta on tarkoituksena kartoittaa myös uusia, vaihtoehtoisia asumismuotoja. Vaihtoehtoina SOAP -projektin asiakkaiden yhteisöasumiselle voivat tulevaisuudessa olla myös itsenäiset tukiasunnot, sekä edellä mainittu naisten oma yhteisö. Tärkeää jatkossa on myös kohdentaa projektin rajalliset resurssit oikeisiin kohteisiin parhaan mahdollisen tuloksen saavuttamiseksi. (Toimintasuunnitelman tiivistelmä 2009).

4.3 Projektin yhteistyökumppanit

Yhteistyösuhteita on tarkoitus Keravan vankilan lisäksi luoda Helsingin vankilaan (sekä sen avovankilaosastoihin) sekä jatkossa myös mahdollisesti muihin Etelä-suomen aluevankilan laitoksiin. Poliisin edustajiin on myös tarkoitus luoda yhteistyösuhteet, koska projektin asiakkaista suuri osa jatkossakin on vankistatuksella. Edellä mainitusta syystä myös kriminaalihuoltolaitoksen (nyk. 2010 yhdyskuntaseuraamuslaitos) edustajiin luotiin yhteistyösuhteet. Päihdetyössä yhteistyötä kehitetään Jälkipolku -ohjelman kanssa ja mahdollisuuksia yhteistyöhön kartoitetaan muidenkin tahojen, esimerkiksi Avokiskon suuntaan. Muun muassa työvoimatoimistot, Helsingin kaupungin koulutusvirasto, oppilaitokset, Diakonissalaitos ovat tahoja johon on tavoitteena luoda yhteistyösuhteet koulutuspolkujen rakentamiseksi. Helsingin ja ympäristökuntien sosiaalitoimet ovat tahoja, joiden kanssa jatkossa ollaan yhteistyössä, joten kontakteja näihin on tavoitteena luoda, kehittää ja ylläpitää. (Toimintasuunnitelma 2008).

Yhteistyössä Keravan vankilan kanssa on esimerkiksi kerätty kokemuksia yhteistyön sujuvuudesta sekä WOP-ohjelmasta tulleista projektin ensimmäisistä asiakkaista. Keravan vankilan WOP-projektin tarkoituksena oli tavoitteellisen vankilan sisäisen työn ja siviilielämän avulla ehkäistä nuorten rikollisten syrjäytymis- ja rikoksen uusintariskiiä. WOP aloitti toimintansa

2001, ja sen oli tarkoitus päättyä 2004, mutta se sai lisäaikaa vuoden 2006. Uutena projektina, WOP - It Works If You Work It Out, se jatkui maaliskuuhun 2008. SOAP-projektin koordinaattori sekä Keravan vankilan WOP-ohjelman projektipäällikkö toimivat yhteistyössä, koostaen ja jalostaen ajatuksia sekä kehittämisehdotuksia esimerkiksi käytäntöjen täsmentämiseksi ja tiedonkulun kehittämiseksi. (Rantanen & Collan 2009, 76).

Hankkeen kumppaneita ovat muun muassa Keravan vankila / Etelä-Suomen aluevankila, Yhdyskuntaseuraamusviraston Helsingin, Espoon ja Vantaan aluetoimistot, Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungit ja Keskuspuiston ammattiopisto. Hankkeen yhteistyötahoja ja sidosryhmiä ovat Rikosseuraamusvirasto, Helsingin kaupungin asunnottomien sosiaalipalvelut ja päihdehuollon jälkikuntoutusyksikkö, Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungin nuorisoasemat ja nuorten työpajat, työvoimahallinto, päihdehoitoa tuottavat järjestöt, Kris-Suomi, A-klinikka ja itsehoitoryhmät (NA, AA). (Projektiseloste RAY:lle, 29.5.2006)

4.4 Projektin kohderyhmä

Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla kirjoilla olevat alle 29-vuotiaat miesvangit, erityisesti WOP-projektissa mukana olleet, joiden jäljellä olevan vankeusrangaistuksen pituus on enintään puoli vuotta. (Projektiseloste RAY:lle, 29.5.2006) Ensimmäiset projektin asiakkaaksi otetut vangit tulivatkin Keravan vankilan WOP-projektista. Projektina tarkoituksena alun perin oli laajentaa kohderyhmää tulevaisuudessa ja kartoittaa myös muita yhteistyömahdollisuuksia muiden Etelä-Suomen vankiloiden ja asiakasryhmien kanssa. (Toimintasuunnitelma 2008).

WOP-projekti on Keravan vankilassa vuosina 2001-2006 kehitetty ESR-rahoitteisena toteutettu Work Out Project -toimintamalli. ”Mallin ydinajatuksena on, että yhteistyössä vangin, osaston henkilökunnan ja siviilitahojen kanssa rakennetaan vangin kokonaisvaltaiseen elämäntilanteeseen pohjautuva henkilökohtainen ja realistinen tulevaisuudensuunnitelma. Suunnitelman toteuttaminen aloitetaan jo rangaistusaikana ja sen toteutumista tuetaan myös vapautumisen jälkeen. Hanke on tarkoitettu alle 26-vuotiaille Uudeltamaalta kotoisin oleville miesvangeille, joilla on vielä noin ½ vuotta rangaistusta jäljellä. Työskentelyn keskeisiä elementtejä ovat asuminen päihdeettömällä osastolla, päihdekuntoutus, koulutus- ja työtoiminta, perhetyö sekä suunnitelmallinen vapautuminen.” (Sijoitus ohjattuun asumiseen-taustamuistio).

Nykyisellään rajoitteena toimii asumisyhteisöiden vähäisyys, Kriksillä on tarjolla ainoastaan kaksi asumisyhteisöä, joista asumisen harjoittelu tulisi kuitenkin aloittaa. Itsenäistä tukiasuntoa ei ole tulosten valossa järkevää yleensä antaa koevapauteen tulevalle vangille tuen vähäisyyden vuoksi. Päihdeongelmien kroonisen luonteen vuoksi kyseisen asiakasryhmän

retkahdukset ovat hyvinkin yleisiä, ja tuen tarve huomattava. (Toimintasuunnitelman tiivistelmä 2009).

4.5 Projektin työmenetelmät

Asumisyhteisöiden parissa toimii laaja joukko ammattilaisia eri tyyppisissä tehtävissä. Asukkaiden käytössä on esimerkiksi palveluohjausta, velkaneuvontaa sekä kriminaaliasiamies. Tukea ja neuvoja tulevaisuuden suunnitteluun on saatavilla asumisohjaajilta. Asumisohjaajat tukevat ja neuvovat asiakkaita suunnittelemaan elämäänsä, sekä hoitamaan arjen rutiineita ja virastoasioita. Asumispalvelukoordinointia on saatavilla ihmisille, jotka eivät päädy Kritsin asumisen piiriin. Heitä autetaan kuitenkin löytämään ratkaisuja asunnottomuuteensa muilta sektoreilta.

Projektikoordinaattori tekee melkein päivittäin yksilötyötä asiakkaiden kanssa, ja hänen onkin tärkeää ylläpitää yhteyksiä yhteistyökumppaneihin jatkossakin ja osallistua aktiivisesti asukasvalintatilanteisiin. Työ on ollut pääasiallisesti yksilökeskusteluja asiakkaan kanssa, mutta luonnollisesti käytetään myös muita metodeja. Yksilökeskusteluja, asiakkaiden kanssa tehtäviä viranomais- ja muita käyntejä toteutetaan resurssien mukaan. Toisaalta projektin hallinta ja kehittäminen ei saa jäädä yksilöllisen asiakastyön varjoon, mutta toisaalta tarkoituksena on ylläpitää kontaktit asiakkaisiin ja heidän elämäntilanteisiinsa yksilöllisten tavoitteiden asettamiseksi ja saavuttamiseksi. (Toimintasuunnitelma 2008).

Verkostotyö on myös arvokas työmetodi toimittaessa useiden eri yhteistyökumppaneiden kanssa. Epäformaalimpien keskusteluiden lisäksi usein kokoudutaankin tiimipalavereihin käsittelemään koevapaudessa olevan vangin sen hetkistä tilannetta ja toipumissuunnitelmaa. Verkostopalavereissa asiakkaalla on mahdollisuus tuoda mukanaan ammattiauttajat jotka tekevät töitä hänen kanssaan. Keskustellessa asiakkaan tilanteesta, tieto välittyy samalla myös hänen elämänsä tärkeimmille toimijoille. Läsä olevien on myös liityttävä toistensa toimenpiteisiin. Joko hyvin konkreettisesti auttamiskokonaisuuteen liittyvinä, tai vähemmän hankalasti kokonaisuuteen sijoitettavina. Usein vaikean ongelman auttamiseksi, läsnä saattaa olla useitakin eri tahoja. Asiat kytkeytyvät kuitenkin toisiinsa, kun asiakkaan tilanne ja auttamiskokonaisuus hahmottuu. (Seikkula & Arnkil 2009, 11-12).

Asiakkaille on tarjolla myös palveluohjausta. Kritsin asiakkaat ovat usein moniongelmaisina, ja heille navigointi byrokratian viidakoissa on vaikeaa. Palveluohjaus käsitteenä sisältää monen, eri intensiivitasoin ohjausta. Palveluohjauksen periaatteellisena tarkoituksena on kuitenkin, että asiakkaat saavat apua yhdestä paikasta. Palveluohjauksen tavoitteena on juuri asiakkaan voimaannuttaminen, jotta hän kykenisi itse selviämään rehellisessä elämässä ja

hoitamaan asiakkaitaan. Palveluohjauksen etuna on sen asiakaslähtöisyys, entisen asiakaskeisyyden sijasta. Se korostaa asiakkaan etua, ja piileviä voimavaroja. Asiakas nähdään vertaisena, joka kykenee tekemään itseään koskevia päätöksiä. Olennaista on asiakkaan optimismin ylläpito ja eteenpäin katsominen. Tärkeänä elementtinä on asiakkaan ja työntekijän luottamuksellisen suhteen muodostuminen sekä aito kommunikaatio. Molemmilla osapuolilla tulee olla tilaisuus kertoa ajatuksiaan avoimesti, jolloin syntyy kumppanuutta. Tämä onkin asiakaslähtöisen työskentelyn kulmakiviä. (Hänninen 2007, 3, 11-12).

Rangaistuksen aikainen sijoittaminen vaikuttaa sitovan työntekijän resursseja huomattavasti yhteydenpidon vankilaan sekä valvonnan vuoksi. Tämä johtuu ehkä osaltaan sekä projektin että koevapausjärjestelmän uutuudesta. Viisainta on kenties ollut valita asukkaiksi koevapauksen tulossa olevia vankeja, koska heidän valvontansa vie vähiten resursseja. Tärkeää onkin jatkossa selkiyttää projektikoordinaattorin työnkuvaa jotta jatkossa resursseja ei kulu projektin kannalta epäoleellisiin käytännön järjestelyihin. (Toimintasuunnitelma 2008).

Projektin kehittämiseksi ja sen edistymisen seuraamiseksi on suunnitteilla perustaa ohjausryhmä. Ohjausryhmään on tavoitteena saada edustajia vankeinhoitolaitoksesta, yhdyskunta-seuraamusvirastosta, Helsingin kaupungilta, Kriminaalihuollon tukisäätiöstä, poliisista ja mahdollisesti muistakin tahoista. Ohjausryhmän kokoaa ja sen kutsuu koolle projektikoordinaattori, joka toimii ohjausryhmän yhdyshenkilönä. Ohjausryhmä kokoontuisi noin 3 kuukauden välein. (Toimintasuunnitelma 2008).

5 TUTKIELMAN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyössäni selvitän yhteisöllisyyttä käsitteenä, sekä sen ilmenemistä Kriminaalihuollon tukisäätiön SOAP-projektissa ja asumisyhteisöissä, sen kehittämisen mahdollisuuksia, sekä yhteisöllisyyden luontaista paradoksaalisuutta työntekijöiden näkökulmasta. Samalla kun yhteisö sitoo ja tukee jäseniään, on se myös poissulkeva tekijä. Asumispalveluiden tarkoitus on kuitenkin vahvistaa niin sanottuja normaaleja, rehelliseen elämään kuuluvia ihmiskontakteja ja aktiviteetteja.

Asumispalveluiden sosiologista rakennetta olisi mielestäni tärkeää tarkastella enemmän. Tähän asti on lähinnä keskitytty tutkimaan alkoholi- ja muiden päihteiden väärinkäyttäjien sopeutumista yhteiskuntaan, mutta vankilasta vapautuvien yhteisöllisyydestä ei löydy tutkimuksia. Osin edellä mainitut kohderyhmät luonnollisesti leikkaavat toisensa, mutta on myös huomattavasti vankilasta vapautuvia joilla ei ole mainittavaa ongelmaa päihteiden kanssa. Opinnäytetyöni keskittyikin löytämään vastauksia seuraaviin kysymyksiin: onko positiivisen yhteisöllisyyden muodostuminen mahdollista, kun asutetaan joukko rikollistaustaisia samaan asu-

mis yhteisöön, joita Kritsin asumispalvelut myös osaltaan edustavat. Pitääkö edellä mainitun kaltainen yhteisö liiaksi kiinni vanhassa, rikollisessa elämässä, josta olisi tarkoitus pyrkiä pois? Onko yhteisöllisyys vain päivän hokema vai saadaanko sen avulla oikeasti positiivisia tuloksia?

Tutkielman aihe kytkeytyy oleellisesti osana myös suurempaan vankeinhoidon kehittämisen kokonaisuuteen. Teemu Rantasen toimittama Laurea -julkaisusarjan teos Kuntoutus, vaikuttavuus ja kehittäminen: Näkökulmia rikosseuraamusalan kehittämiseen (2009) tarjoaa muun muassa näkökulmia vankeinhoidon kuntoutuksen tuloksellisuudesta sekä sosiaalisen kuntoutuksen, vuorovaikutuksellisen tavoitteellisen sosiaalityön tärkeydestä asiakastyössä. Nykyisellään tutkimusta Kritsin asumispalveluiden yhteisöllisyydestä ei ole vielä tehty, joten työ vastaa myös työelämän tarpeita. Säätiön tavoitteena on pitää yhteisöiden täyttöaste mahdollisimman optimaalisena, jotta yhteisöllisyyttä pääsisi syntymään, ja asukkaat voisivat tukea toisiaan päihteettömyydessä ja rehellisessä elämässä.

Onko yhteisöllisyys kaikissa tilanteissa päihteettömyyttä ja rikoksettomuutta tukeva tekijä, vai voiko se myös sitoa liiaksi vanhaan elämään? Kysymykset joihin halusin löytää vastauksia, liittyivät oleellisesti yhteisöllisyyden nykytilanteen kartoitukseen Kritsissä työntekijöiden kokemuksellisten näkemysten valossa. Tutkielmani kysymykset ovat seuraavat:

1. Mitä yhteisöllisyys on yleisellä tasolla?
2. Millaista yhteisöllisyyttä Kritsin asumispalveluissa jo on? Miten se ilmenee käytännössä?
3. Mitä yhteisöllisyyttä tukevia rakenteita on jo olemassa? Mitä voisi parantaa?

6 TYÖN METODISET VALINNAT

Opinnäytetyöni on tutkielmatyyppinen, ja se sijoittuu laadullisen tutkimuksen kenttään. Kevään 2010 aikana olen toteuttanut Kriminaalityön tukisäätiön SOAP -projektin ja asumispalveluiden parissa työskentelevien työntekijöiden kanssa nauhoitettuja teemahaastatteluita, joihin pohjaan tutkielmani. Kohderyhmäksi rajautui lopulta kolme työntekijää, mutta materiaalia kertyi silti kattavasti.

6.1 Laadullinen tutkimus

Laadullinen, kvalitatiivinen tutkimus on humanistisissa tieteissä määrällisen, kvantitatiivisen lisäksi käytetty menetelmäsuuntaus. Laadullisessa tutkimuksessa on kyse tutkimuskohteen ymmärtämisestä kokonaisvaltaisella ja syvällisellä tavalla. Usein tämä tarkoittaakin käytännössä ihmisten henkilökohtaisten kokemusten, tunteiden ja näkökulmien avaamista ja tutkit-

tavan ilmiön taustoihin tutustumista. Laadulliseen tutkimukseen ovat vaikuttaneet useat käsitteet, kuten fenomenologia, hermeneutiikka, sekä analyyttinen kielifilosofia. Laadullisen tutkimuksen laajempi käyttö yhteiskuntatutkimuksessa alkoi 1970-luvulla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 18-19).

Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteisiin kuuluu sen hypoteesittomuus. Tulokset sekä työn suunta määräytyy ennako-oletuksesta aineistosta nousevien teemojen mukaan. Laadullinen tutkimus tuottaa uusia hypoteeseja mahdolliselle myöhemmälle määrälliselle tutkimukselle. Tutkijalla ei tule olla tarkkaan päätettyjä ennako-olettamuksia tutkimustyöhön ryhtyessään, vaan itse kysymysten tulee nousta havainnoinnin ja aiheanalyysin kautta. Vaikka olettamuksista on hankala päästä eroon, ne on tärkeä tiedostaa. Niitä voidaankin käyttää esioletuksina. (Eskola & Suoranta, 19-20). Aineistona voivat toimia myös valmiit lähteet. Media, televisio, radio ja internet tuottavat tutkijalle otollista materiaalia, ja hänelle jää ainoastaan materiaalin kerääminen ja teoreettisen jäsentämisen vaiva. (Eskola & Suoranta: 24).

Laadullisen tutkimuksen sijoittaminen teoreettinen-empiirinen-akselille ei olekaan niin helppoa kuin se ensi vaikutelmalta vaikuttaa. Tuomi & Sarajärven teoksessa Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (2009) sosiologi Pertti Töttö on kuvannut laadullista tutkimusta harrastavien suhtautumista siihen ”skitsofreeniseksi”. Tämä puolestaan on Tötön mukaan johtanut siihen että teoria ja teoreettinen on häivytetty osaksi laadullista tutkimusta, ja myös niiden terminologiaa on yhdistetty. Tämän vuoksi Töttö määrittelee nykyisen kaltaisen laadullisen tutkimuksen seuraavanlaiseksi ”Nimitä laadulliseksi (tutkimukseksi, analyysiksi) kaikkea, mikä jää jäljelle, kun numeroaineistot ja tilastolliset menetelmät jätetään laskuista”. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 18-19).

Töttö myös tyrmää ajatuksen että kaikki tutkimustyössä mittaamisen ja tilastollisen analyysin lisäksi tehtävä työ olisi automaattisesti laadullista tutkimusta käsitteen varsinaisessa oppikirjojen määrittelemässä merkityksessä. Tutkimustyyppien jako on ongelmallista. Pintapuolisesti tarkasteltuna empiirisestä tutkimuksesta puuttuu teoria, ja teoreettisessa tutkimuksessa teoria on korostetussa asemassa. Edellä mainittu tarkastelutapa on harhaanjohtava, sillä kaiken inhimillisen tutkimustyön pitäisi sisältää järjen avulla tarkasteltua tiedon käsittelyä. Tämän johdosta sekä kvalitatiivinen että kvantitatiivinen tutkimus sisältää teoreettista tutkimusta. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 18-19).

Laadullista tutkimusta tarkasteltaessa teorialla tarkoitetaan tutkimuksen viitekehystä, sen niin sanottua teoreettista osuutta. Määritelmä on kuitenkin osin rajoittunut, sillä tutkimuksessa on välttämätöntä teorian metodien, tutkimusetiikan ja luotettavuuden analysointi. Viitekehyksessä kuvataan tutkimuksen sisäisiä suhteita ja keskeisiä käsitteitä, mutta viitekehys ei kuitenkaan keskity kuvaamaan erilaisia asioita määritellyssä järjestyksessä ilman käsitteel-

listä tarkennusta. Viitekehys käsitteenä voidaan jakaa kahteen osaan, tutkimusta ohjaavaan metodologiaan, sekä jo tutkittavasta aiheesta ennalta olemassa olevaan tietoon. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 19).

Eskola ja Suoranta esittävät teoksessaan Johdatus laadulliseen tutkimukseen (1998) Daniel Bertauxin (1981) idean saturaatiosta. Aineiston määrän saavuttaessa saturaatiopisteen, aineisto alkaa toistaa itseään, eikä tuota enää uutta tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Saturaation, kyllästymispisteen saavuttaminen vaatii kuitenkin tutkijalta näkemystä siitä, mihin kysymykseen hän on etsimässä vastauksia. Tarvitaan vankkaa tietämystä tutkittavasta aiheesta. Tutkijan on itse päätettävä koska aineistoa on kertynyt riittävästi, ja koska sen määrä mahdollistaa tutkimusongelmaan vastaamisen kattavasti. Saturaatiota ei kuitenkaan tule käyttää tekosyynä laiskuuteen. (Eskola & Suoranta, 62).

Teorian merkitys laadullisessa tutkimuksessa on merkittävä. Teoriaa ilmenee laadullisessa tutkimuksessa kahdella tavoin. Työvälineenä, joka mahdollistaa uuden tutkimuksen tekemisen, sekä päämääränä jolloin pyritään luomaan uutta tietoa tutkittavasta kohteesta induktiivisen päättelyn avulla. (Eskola & Suoranta, 81-83) Taustateorian avulla laadullisessa tutkimuksessa arvioidaan aineistoa. Tulkintateoria auttaa muodostamaan tutkimuskysymykset, sekä aineistosta etsittävät asiat. Myös uuden teorian luominen voi olla laadullisen tutkimuksen päämääränä. Induktiivista päättelyä aineiston pohjalta tehtäessä johdetaan yksittäisistä havainnoista yleisiä johtopäätöksiä ja yleistyksiä. Eräs ratkaiseva ero määrällisen ja laadullisen tutkimuksen välillä on se, että määrällisessä tutkimuksessa tutkimusongelmat määritellään tarkasti ennakkoon, laadullisessa puolestaan tutkimustehtävä elää ja kehittyy tutkimuksen aikana. (Wikipedia 2009).

6.2 Aineiston keruu ja kohdejoukko

Opinnäyteprosessini oli pitkäkestoinen mutta opettavainen. Teemahaastatteluni alkoivat keväällä 2010 Kriminaalihuollon tukisäätiössä, jonka jälkeen seurasi litterointi, työn varsinaisten tutkimuskysymysten määrittely sekä aineiston teemoittelu ja analysointi. Tutkimuksen aineistona on keväällä 2010 tehdyt teemahaastattelut Kritsin henkilökunnan kanssa. Aineiston kohdejoukkona olivat SOAP-projektin sekä asumisyhteisöiden asiakkaiden parissa eri positioissa toimivia avaintyöntekijöitä. Kriteerinä haastateltavien valintaan oli käytännön asiakastyö säätiön asukkaiden kanssa, koska katsoin heillä olevan eniten näkemystä säätiön asumispalveluiden piirissä olevien asukkaiden yhteisöllisyydestä käytännössä.

Tutkimuksen lähdemateriaali koostuu taustakirjallisuudesta, artikkeleista, internetsivuista sekä ajankohtaisohjelmista. Analysointi tapahtuu laadullisella otteella. Teemahaastatteluiden lisäksi esiyymmärrystäni aihepiiristä on lisännyt Kritsissä saadut harjoittelukokemukset, joita

on käytetty taustatietoina opinnäytetyöprosessissa. Harjoitteluideni aikana pyrin näkemään ja kokemaan mahdollisemman paljon Kritsin asumispalveluiden piirissä tehtävää työtä, sekä osallistumaan asukkaiden ja muiden asiakkaiden päivittäiseen elämään.

Hirsjärvi & Hurme nimittävät edellä mainittua havainnointiani osallistuvaksi havainnoinniksi. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 38). Osallistavalla havainnoinnilla käsitetään aktiivista toimintaa tutkimuksen kohderyhmän kanssa, jolloin esimerkiksi henkilökohtaiset kokemukseni Kritsin työmenetelmistä ja käytännön työstä muodostuvat osaksi tiedon hankintaa ja analysointia. (Sarajärvi & Tuomi 2002, 84). Se ei kuitenkaan toiminut tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössäni, vaan taustatietona joka lisäsi esiyymmärrystäni. Henkilökohtaisena tavoitteenani oli oppia analysoimaan laajaa, itse koostettua aineistoa itsenäisesti, suorittaa haastatteluita joiden pyrkimyksenä on löytää vastauksia yhteisöllisyyden ja asumispalveluiden perimmäisiin kysymyksiin sekä perehtyä tieteellisen tutkimuksen suorittamiseen.

Opinnäytetyön tiedonkeruumenetelmien täytyy olla tutkittavalle ryhmälle sopivia sekä tutkimuksen kannalta perusteltuja. Tiedonkeruumenetelmät ja tieto tutkimuksesta eivät saa vaikuttaa itse tutkimuksen tulokseen. Tutkielmassani ei kuitenkaan pyritä ei-reaktiivisesti tutkimaan otosryhmän tunteja, vaan pikemminkin kartoittamaan ammattilaisten ajatuksia yhteisöllisyyden ilmenemisestä ja mahdollisista haittapuolista asumispalveluissa. Alkuperäisenä suunnitelmanani oli tutkia ja vertailla vallitsevaa yhteisöllisyyttä eri asumisyksiköiden välillä, joissa on samankaltainen asiakasryhmä, päihde- ja rikostaustaiset pääkaupunkiseudun asukkaat. Eräinä mahdollisina vaihtoehtoina olivat Vantaalla sijaitseva Koisorannan päivystävä asunnottomien alkoholistien ensisuoja, sekä Tampereen siltavalmennus.

Valitettavasti sekä vertailu muihin asumisyhteisöihin, että useampien työntekijöiden haastattelu osoittautui käytännön syistä mahdottomaksi. Työn venymisestä johtuen tutkittavassa organisaatiossa oli jo ehtinyt tapahtua muutoksia. Työntekijävaihdokset sekä poissaolot aikaansaisivat haastateltavan kohdejoukon kutistumisen kolmeen työntekijään ja vain Kriminaalihuollon tukisäätiön työntekijöihin. Katson kuitenkin riittävän saturaatiopisteen tulleen saavutetuksi tutkielman mielekkyyden kannalta, koska haastattelut olivat syvällisiä ja analysoitavaa materiaalia tuli huomattava määrä. Haastateltavat alkoivat tuoda esiin samoja teemoja ja mielipiteitä, eikä työhön aina tullut uutta tietoa kaikista haastatteluista, jolloin saturaatiopiste yleisesti katsotaan saavutetuksi. (Eskola & Suoranta, 62).

Vaikkakaan vertailu eri toimipisteisiin ei olisi ollut käytännössä mahdollista paikkojen erilaisuuden vuoksi, case -tyyppinen tarkastelu olisi saattanut tuoda työlle lisäarvoa sekä nostattaa uusia näkökulmia yhteisöllisyyden perimmäisestä luonteesta. Työntekijöiden teemahaastattelut suoritettiin pääosin Kriminaalihuollon tukisäätiön tiloissa, lukuun ottamatta yhtä joka suoritettiin epäformaalimmin julkisella paikalla. Pääasiallisena aineistona toiminut haastattelu-

materiaali oli kestoltaan useita tunteja, joka litteroitiin asianmukaisesti pyrkien tuomaan esiin haastateltavien oma ääni ja mielipiteet koskien käsiteltäviä teemoja. Trebuchet MS -fontilla rivivälin ollessa 1 litteroitua haastattelumateriaalia kertyi yhteensä 35 sivua.

6.3 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu on luonteeltaan epäformaalia, mutta kuitenkin avointa haastattelua strukturoidumpi tutkimusmuoto. Tarkoituksena on avata dialogi haastateltavan kanssa tiettyjen ennalta valittujen teemojen pohjalta, sekä pyrkiä vapaaseen keskusteluun. Teemat ovat kaikkien haastateltavien kanssa samat, vaikka keskustelu saattoikin rönsyillä eri haastateltavien kanssa eri suuntiin, pysyen kuitenkin rajatuissa teemoissa. On tärkeää huomioida mitä asioita eri haastateltavat tuovat esille, sekä millaisia painoarvoja he antavat eri asioille. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Teemahaastattelu soveltuu hyvin haastateltaessa asioista, joista haastateltavat eivät ole totuneet keskustelemaan ja pohtimaan päivittäisessä elämässään, tai kun kyse on emotionaalisesti aroista asioista. Hirsjärven (1980) teemahaastattelu pohjautuu paljolti Mertonin, Fiskin ja Kendallin (1956, 1990) menetelmään ”the focused interview”. Tämä kohdennetun haastattelun teoria sisältää neljä keskeistä piirrettä:

”1) Laajuus, joka tarkoittaa että haastateltavien tulee vapaasti tuoda esille ja saada kertoa haluamansa käsiteltävistä teemoista.

2) Haastateltavien kertomukset tulisivat olla mahdollisemman selkeitä ja spesifisiä.

3) Syvyys, ”haastattelun tulisi auttaa kuvaamaan tutkittavan ilmiön affektiivisia, kognitiivisia, ja evaluatiivisia merkityksiä”.

4) Haastateltavan täytyy ottaa huomioon aineistoa tulkitessaan sen henkilökohtainen konteksti. Haastateltavien taustat sekä kokemukset määräävät mitä merkityksiä he antavat eri ilmiöille ja termeille.” (Hirsjärvi 1988, 35).

Useat tahot pitävät haastattelua ja kyselylomakkeita lähes yhtä valideina tutkimuksen tiedonkeruumenetelminä, kuitenkin muun muassa Hirsjärvi toteaa kirjassaan Teemahaastattelu (1991) eron olevan käytännössä huomattava. Keskusteltaessa haastateltavan kanssa kasvotusten, on helpompi saada kattavampia vastauksia ja on olemassa myös mahdollisuus esittää tarkentavia lisäkysymyksiä. Kyselylomakkeiden ongelmana on vastausten saannin vaikeus. Harva kyselylomakkeet vastaanottanut vaivautuu täyttämään niitä kovinkaan syvällisesti ajatellen, ja mahdolliset vastaukset saattavat olla hyvinkin kaukana vastaajan todellisista ajatuksista

aiheesta. Usein kuitenkin käytetään esimerkiksi resurssien puutetta tekosyynä haastattelulomakkeen käyttöön perinteisen haastattelun sijasta. Kyseessä kuitenkin harvoin on todellinen ajanpuute, vaan pikemminkin perinteisen haastattelun työläys ja siihen liittyvä aiheeseen perehtyminen. (Hirsjärvi 1988, 19).

Valitsemani asiakokonaisuudet tiivistyivät teemoiksi ja ne (katso liite 1) ovat tarkoitettu herättämään yleistä keskustelua yhteisöllisyydestä, sen ilmenemisestä Kritsin asumispalveluiden piirissä, sekä tarjottavan tuen luonteesta. Onko yhteisöllisyyttä Kritsin asumispalveluissa? Mitä yhteisöllisyys on ja mitä sen tulisi olla Kritsin asumispalveluissa? Miten se ilmenee ja millaisia esimerkkejä siitä on kerrottavana? Teemahaastattelun epäformaalisen luonteen johdosta oletan haastateltavan kertovan myös itseään askarruttavista asioista ja työn epäkohdista, sekä sen positiivisista puolista, vaikka en itse niistä päätyisikään kysymään.

Haastattelukaava pohjautuu Hirsjärven ja Hurmeen kirjassa Tutkimushaastattelu (2008) esitettyyn teemahaastatteluun. Liitteenä esitettyjä lauseita ei esitetä haastateltavalle sellaisenaan, vaan pikemminkin apusanoina. Mahdollisesti näennäisesti turhalta vaikuttavat kysymykset auttavat luomaan epäformaalisen keskustelutilanteen ja avaamaan dialogin. Haastateltavan taustan ymmärtäminen auttaa tulkitsemaan hänen lausuntojaan sekä helpottaa aineiston analysointia. Haastatteluista nousevien teemojen pohjalta työ saa suuntaa, sekä haastateltavat saavat itse nostaa esille asioita, jotka he kokevat tärkeäksi. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 42-43)

Laadullisessa tutkimuksessa on aiheuttanut keskustelua myös kysymysten esitysjärjestys. Tulisiko haastattelutilanteessa esittää kysymykset kaikille haastateltaville samassa järjestyksessä? Itse valitsin kysymysjärjestyksen keskustelutilanteen perusteella, mikäli jostain aiheesta syntyi luonteva aasinsilta seuraavaan aiheeseen, en nähnyt aiheelliseksi katkaista haastateltavan ajatuksenjuoksua vaihtamalla aihetta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75).

Tämän valossa opinnäytetyöni pääasiallisena tiedonkeruumenetelmäksi teemahaastattelu osoittautui kaikkein soveliaimmaksi. Varsinaisten tutkimuskysymysten on tarkoitus nousta esiin työntekijöiden teemahaastattelun avulla. Kirjallisuuden sekä teemahaastatteluiden avulla tavoitteenani oli löytää vastauksia yhteisöllisyyden paradoksaalisuudesta etenkin juuri vankeilasta vapautuneiden vankien hoito- ja tukimuotona. Koska tarve tämän kaltaiselle tutkimukselle on noussut juuri työelämästä, katson myös opinnäytetyöni palvelevan työelämän tarpeita oivallisesti.

6.4 Aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen analysointimenetelmänä toimii perinteisesti sisällönanalyysi. Sitä voidaan pitää laajempaa teoreettisena kehyksenä, sekä yksittäisenä menetelmänä analysoida aineistoa. Useimpia eri nimillä kulkevia analyysimenetelmiä voidaankin pitää sisällönanalyysin alalajeina, jotka perustuvat joissain määrin sisällönanalyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 20). Tuomi & Sarajärvi esittävät seuraavanlaisen kaavan sisällönanalyysin yleisestä kulusta, tutkija Timo Laineen (2002) esittämän rungon pohjalta:

- ”1. Päätä, mikä tässä aineistossa kiinnostaa ja tee VAHVA PÄÄTÖS!*
- 2a. Käy läpi aineisto, erota ja merkitse ne asiat, jotka sisältyvät kiinnostukseesi.*
- 2b. Kaikki muu jää pois tästä tutkimuksesta!*
- 2c. Kerää merkityt asiat yhteen ja erilleen muusta aineistosta.*
- 3. Luokittele, teemoita tai tyyppitele aineisto (tms).*
- 4. Kirjoita yhteenveto.”*

Edellä mainitussa kaavassa on kuitenkin tiettyjä puutteita. Tutkittavan aineiston joukosta usein nousee useita, hyvin erilaisiakin teemoja jotka olisi kiinnostavaa tuoda esiin. Aihetta on kuitenkin määrätietoisesti rajattava, ja tutkimuskysymykset tarkennettava tiettyyn aihealueeseen, mikäli aikoo tuottaa syvällistä tietoa tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 91-92). Engeström (1987) esittää väitöskirjassaan teoreettisen tutkimuksen olevan eräs empiirisen tutkimuksen lajeista. Hänen väitteensä mukaan teoreettinen tutkimus tulee empiiriseksi tutkimusaineiston keruun ja sen uskottavan analysoinnin kautta. Aineisto tulee tuoda näkyväksi lukijalle ymmärrettävään muotoon. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 20).

Aineistonkeruumenetelmänä opinnäytetyössäni toimii teemahaastattelu. Haastattelut nauhoitettiin haastateltavien suostumuksella, niiden analysoinnin helpottamisen vuoksi. Kun aineisto oli litteroitu, jaoteltiin siitä nousseet teemat Hirsjärven & Nurmen kuvaaman teemoittelu- menetelmän mukaisesti. Tutkimusongelmat nousivat haastateltujen puheesta, jonka jälkeen haastateltavien puhe jaoteltiin tutkittavan ilmiön pääluokkien mukaan. Tästä jalostuivat varsinaiset tutkimuskysymykset. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 67).

Teemahaastattelun etuna on suhteellinen vapaus aineiston analysoinnissa. Aineistoa ei tarvitse analysoida juuri spesifillä tavalla, vaan sekä kvalitatiivinen että kvantitatiivinen, ja niiden erilaiset yhdistelmät ovat mahdollisia. Aineistosta voidaan etsiä eri asioita, ja niitä haettaessa myös tulkinnat samasta materiaalista voivat erota toisistaan. Tekstistä voidaan esimerkiksi hakea mitä sen kirjoittaja on yrittänyt välittää lukijalleen, tai mitä tekstin sisältö merkitsee itsellemme henkilökohtaisella tasolla. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 151)

Käytän työssäni suoria lainauksia, sekä pohjatietona säätiön erilaisia dokumentteja ja raportteja. Lainauksien kautta on tarkoitus tuoda näkyväksi joitain haastateltavia askarruttaneita teemoja ja mielipiteitä. Tuomi & Sarajärvi varoittavat silti lainauksien käytöstä laadullisessa tutkimuksessa. Niiden liiallinen käyttö voi hukata hyvänkin tutkimuksen pohjimmaisena idean. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 22).

Oleellista teemahaastattelun onnistumiselle on hyvä suunnittelu. Mitkä teemat auttavat saamaan selville vastaukset tutkimuskysymyksiin? Suunnitteluvaihe vaatii myös haastattelijalta huomattavia resursseja, aiheeseen perehtymiseen käytetyn ajan sekä mahdollisten matka- ja materiaalikulujen muodossa. Se on kuitenkin oivallinen työmuoto kartoittaa haastateltavan piileviä tunteja eri teemoista rennon, mutta strukturoidun keskustelun lomassa. Eräs haastatteluaineiston analysointikeinoista on teemoittelu. Siinä etsitään aineistosta yhdistäviä tekijöitä ja jaotellaan niitä teemoittain. Joskus aineistosta nousee esille haastattelijallekin odottamattomia, uusia teemoja, mutta pääsääntöisesti samat teemat ilmenevät kaikkien haastateltavien puheissa. (Hirsjärvi 1988, 19).

Teemoittelu on suositeltava aineiston analysointitapa jonkin käytännöllisen ongelman ratkaisemisessa. Tällöin tarinoista voi kätevästi poimia käytännöllisen tutkimusongelman kannalta oleellisen tiedon. Teemoittelua voi tarvittaessa jatkaa pidemmällekin. Teemoittelun avulla tekstiaineistosta saadaan esille kokoelma erilaisia vastauksia tai tuloksia esitettyihin kysymyksiin. Tällöin tutkimustulokset palvelevat juuri erilaisia käytännöllisiä intressejä. Haastatteluita lainatuilla tekstikatkelmilla pyritään tarkentamaan esiin tuotuja näkökulmia, ja tuomaan esiin haastateltavien oman äänen. Ne kuvaavat osaltaan kerättyä aineistoa. Sitaatit auttavat tuomaan ilmi aineistoa lukijalle, mutta niitä tulee käyttää tekstissä säästeliäästi ja analysoiden. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka: 2006).

6.5 Kvalitatiivisen aineiston raportointi

Kvalitatiivisen aineiston kirjallinen osuus alkaa jo aineiston keruun aikana. Jo varhain suunnitteluvaiheessa asetetaan ennako-olettamuksia, jotka osaltaan auttavat kirjoittelun suunnan luomisessa. Tutkijan täytyy omaksua kolme eri roolia, joista ensimmäinen on *taiteilijan rooli*. Kirjoittajan tulee toimia aineiston tulkitsijana, ja havainnoidun tiedon ja haastateltavien tunteiden välittäjänä yleisölleen. Se vaatii usein taiteilijamaisia kykyjä, sillä kirjoittajan tulee käyttää tulkinnassaan herkkyyttä, luovuutta, oivaltamista sekä mielikuvitusta. *Kulttuurin kääntäjän* ominaisuudessa tutkijan on ymmärrettävä tutkittavaa maailmaa, ja kääntää se helpotajaiseksi kertomukseksi, jota maallikonkin on mahdollista ymmärtää. Tässä suhteessa tutkija on objektiivisuuteen pyrkivä tulkki, jonka omat kokemukset vaikuttavat siihen, miten hän tulkitsee ja esittelee analysoitua tietoa tekstissään. Kolmas laadullisen tutkimuksen rooli on *muuntaja*. Muuntajan roolissaan tutkija tarjoaa lukijalleen uudenlaisen näkemyksen ja ta-

van tarkastella käsiteltävää ilmiötä, sekä syvemmissä merkityksessä jopa ihmisyyttä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 192).

”Laadullisen haastatteluaineiston raportin keskeiset osat:

1. *Johdatus tutkimusongelmaan ja perustelut, miksi se on tärkeä. Ilmiön sijoittaminen suhteessa ympäröivään maailmaan ja aikaisempiin tutkimuksiin. Tämän osan on tarkoitus myös osoittaa tutkijan uskottavuutta, asiantuntevuutta (Rubin & Rubin 1995).*
2. *Tutkimuksen suorittaminen. Selvitys siitä, keitä on tutkittu ja milloin, missä ja miten haastattelut suoritettiin. Tutkijan on hyvä kuvata myös omaa rooliaan, esimerkiksi edustiko hän organisaatiota vai oliko hän neutraali.*
3. *Tutkittavan ilmiön kuvaus (sisältää kuvaava otsikointi). Tämä on kvalitatiivisen tutkimuksen pääjakso, ja se voidaan jäsentää eri tavoin.*
4. *Johtopäätökset. Tässä jaksossa tiivistetään se, mihin haastatteluaineiston perusteella on tultu. Tulokset suhteutetaan teoriaan ja/ tai aiempiin tutkimuksiin.”*

(Tuomi & Sarajärvi 2009, 192-193).

Tutkijan pyrkimyksenä on tuottaa lukijalle mahdollisemman elävä ja tarkka kuva haastateltavien mielipiteistä ja maailmasta mitä tulee haastattelun kohteena olevaan ilmiöön. Otteet haastatteluista elävöittävät tekstiä sekä vahvistavan kirjoittajan argumentointia. Jos tutkija haluaa väittää ilmiön olevan yleinen, hän voi esittää otteita eri ihmisryhmien mielipiteistä. Ilmiön tärkeys määrää lainauksien määrän tekstissä. Otteiden ollessa hyvin samanlaisia, tutkija voi yksinkertaisesti todeta, että haastatellut henkilöt olivat asiasta samaa mieltä. Tutkija voi myös liittää lainaukset osaksi jotain suurempaa teoriaa tai käsitettä, ja tehdä näin omia tulkintoja haastatelluiden lausunnoista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 194)

6.6 Tutkielman luotettavuus ja etiikka

Tutkijan on tärkeää muistaa etiikka ja haastateltavan anonymiteetti. Sitaateista ei saa voida tunnistaa haastateltavaa, joten niitä on käytettävä harkiten. Juuri anonymiteetin takia tutkielmani sitaateissa ei ole tunnisteita. Aineiston tulkinnassa nousee esille mitkä ovat tutkimuksen kannalta keskeisiä teemoja, mutta ennen analyysiä juuri taustatyö on tärkeää. Mitä aineiston avulla ollaan hakemassa? (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tutkimusta tehdessä on tärkeää tiedottaa yhteistyötahoille, minne ja miten tutkimuksesta aiotaan tiedottaa, kuka omistaa sen tekijänoikeuden sekä miten julkinen työ on kyseessä. Tutkittaessa ihmisiä Hirsjärvi ja Hurme mainitsevat tärkeimpinä eettisinä periaatteina informointiin perustuvan suostumuksen, luottamuksellisuuden, seuraukset sekä yksityisyyden. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 20-21).

Haastateltaville on hyvä painottaa tilanteen luottamuksellisuutta jotta he voivat ilmaista tunteensa mahdollisimman rehellisesti ja avoimesti. Tutkimusaineisto, teemahaastattelut eivät saa päätyä vieraiden tahojen tarkasteltaviksi, ja ne tuleekin myöhemmin hävittää. Haastattelun yksittäisestä mielipiteestä ei tulisi vetää yleistyksiä, vaan haastateltujen mielipiteistä tulisi löytää yhteisiä teemoja. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 20-21). Tutkielmani perusteella ei voi silti tehdä yleistyksiä otosryhmän pienuuden johdosta.

Litteroituja haastatteluita analysoitaessa on tärkeää pyrkiä objektiiviseen analysointiin, eikä antaa mahdollisten ennakkokäsitystensä vaikuttaa itse tutkimuksen tuloksiin. Vaikka teemahaastattelut mahdollistavatkin tiettyjä vapauksia aineiston analysoinnissa, tutkimuskysymysten sekä niiden vastausten tulee nousta haastateltavien omista lausunnoista, ei tutkijan mielipiteistä. Tutkimuksen sisältö ja vaiheet tulee raportoida mahdollisimman tarkasti, jotta se on toistettavissa. Ainoastaan toistettavissa oleva tutkimustyö on tieteellisesti validi. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 186).

Yksityisyydensuoja on tärkeää tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Tärkeää on, ettei haastateltavia voida tunnistaa omista lausunnoistaan, esimerkiksi kielenkäytön kautta. Työstövaiheessa lainausten mukana olivat tunnisteet, mutta ne jätettiin anonymiteetin vuoksi lopullisesta työstä pois. Haastateltaville painotettiin haastattelutilanteen luottamuksellisuutta. Esimerkiksi itse haastattelunauhoituksia ei tulisi kuulemaan ketään muu.

Eräänä raportointiin liittyvänä eettisenä ongelmana on se, missä määrin annettuja lausuntoja voi muuttaa, esimerkiksi anonymiteetin säilyttämiseksi, tai niiden tulkinnan helpottamiseksi. Lausunnot on purettava yleiskielelle, eikä heidän taustoistaan voida itse opinnäytetyössä puhua. Litteroinnin on silti noudatettava tarkasti haastateltavan suullisia lausuntoja. Usein haastateltava voi välittää ymmärryksen tutkijalle keinoin, joita on lähes mahdoton purkaa tekstiksi. Eräänä ohjeena Tuomi & Sarajärvi antavat että niin kauan kuin ei muuteta merkitystä, lainauksia voi näiltä osin suorittaa. Perusteluna puhekielen muuttamisesta kirjakielelle annetaan muun muassa tekstin elektronisen haun vaikeus, jos samoista asioista käytetään erilaisia murreilmaisuja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 194)

Tärkeää on, että haastatelluilla on olennaista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Haastatteluotteita ei saa esittää väärässä valossa, eikä irrottaa asiayhteydestä. Epäeettinen raportointi saattaa jopa sabotoida omaa argumentointiaan. Pohjimmiltaan teoreettisen tutkimuksen uskottavuus perustuu siihen, miten argumentointi suoritetaan eli millä tavalla ja miten uskottavasti kerättyä aineistoa käytetään. Esimerkiksi lähteinä tulee käyttää ainoastaan tieteellisesti valideja lähteitä ja lähdeviittausten kuuluu olla relevantteja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 21). Edellä mainituista seikoista riippuu koko tutkimuksen luotettavuus.

Tutkielmaa kirjoittaessa aikataulut muodostuivat haasteelliseksi, esimerkiksi koulun ohella työskentelyn ansiosta. Viivästyminen koostui monista tekijöistä, ja kohdejoukko jäi suunniteltua pienemmäksi. Työ olisi saattanut saada laajempaa näkemystä suuremman otosryhmän kautta. Työn edistymisen realiteettien kannalta keskityttiin saatavilla olevaan aineistoon, ja saatiin rikasta tietoa tutkittavasta ilmiöstä.

7 TUTKIELMAN TULOKSET

Taustoiltaan työntekijät olivat hyvinkin erilaisia, mikä oli omiaan tuomaan tutkielmaan erilaisia näkökulmia ja rikkautta samoista teemoista. Haastateltavien ammatti- ja työhistoria tuli esimerkiksi esiin puhuttaessa vertais- ja ammattituen arvostuksesta. Haastateltujen taustatiedoilla ei ole Hirsjärven & Hurmeen (2008) mielestä erityistä merkitystä, eikä eri taustoille anneta eri painoarvoa. Taustatiedot haastatelluista ovat silti hyödyllisiä annettaessa eri merkityksiä haastateltavien puheelle, ja niitä tulkittaessa.

Myös haastateltavien työsuhteiden kesto säätiiön vaihteli. Useimmilla oli jo useampien vuosien kokemus työskentelystä Kritsin kanssa, yksi puolestaan oli vasta tullut taloon. Kaikilla oli kuitenkin pitkäaikainen kokemus Kritsin toiminnasta. Eräs haastateltavista oli jo ehtinyt haastateltaessa päättää työsuhteensa, ja siirtyä uusiin tehtäviin eri säätiiön palvelukseen. Haastateltavat olivat keski-ikäisiä, kaksi miestä ja yksi nainen, joilla kaikilla oli eri tyyppistä koulustaustaa sosiaali- ja muilta aloilta.

7.1 Asiakkaat työn haasteena

Haastateltavat kuvasivat asiakasryhmäänsä melko yhteneväisesti ja rehellisesti kaunistelematta. Haastateltujen puheesta kävi ilmi, miten työssä vaaditaan hyvää ihmistuntemusta ja sosiaalisia taitoja. Tärkeää on suhtautua asiakkaiden puheisiin hieman varauksella mutta objektiivisesti, antamatta sen kuitenkaan vaikuttaa negatiivisesti asiakkaan saamaan palveluun.

”Yhteistähän kaikille on vankilatuomio. Valtaosalla on epävarmuus tulevasta, odotuksia... pettymyksiä. Sanotaan niin että jokaisella joka tulee, on ajatus.. just niinkun koti, perhe, tämmöset.. mut se pitkäjännitteisyys tahtoo vaan loppua. Meidän asiakkaiden yleispiirre on, että ne on helvetin itsekkäitä. Jokainen päihteenkäyttäjä on aina itsekäs. Se halua kaiken, mut se ei oo valmis tekee sen eteen mitään. Et siin on niinkun mun mielestä se ristiriita. Et saadakseen jotain

pitää tehdä jotain. Ja kyl sillon tällön omassa työelämässäkin pitää nöyrtyä. Miks meidän asiakkaiden pitäs päästä niin et niitten ei tarttis? Et emmä tarkota et niitä pitää alkaa kyykyttää. Vaan ihan vaan oppii siinä muitten mukana et tämmöstä tää elämä on. ...pitäs löytyy sellasta taistelijaa, ettei anna periks. Mut se on vaikee kun ei oo pitkäjännitteisyyttä. Jos tuolla päässä taloo pääte-tään että nyt pannaan asiat kuntoon, ni tuolla päässä taloo on että vois tässä yhet vielä vetää. Sellanen pitkäjännitteisyys, se puuttuu. Kun sen sais... sen jos keksit ni patentoi.

”...tää on vaikein asiakasryhmä mihin mä oon törmännyt tähän mennessä. Päihdelaitoksissa se on paljon helpompaa. Siellä kun on pakko olla, ei pääse minnekään pois, niin pitää ottaa irti siitä mitä tarjotaan.”

Kaikki haastateltavat pitivät asiakasryhmäänsä erittäin vaikeana, stressaavana ja moniongelmaisena, joiden asioita ei useinkaan ole helppo auttaa. Myös omatoimisuuden ja pitkäjänteisyyden puute katsottiin osaltaan hankaloittavan asiakasryhmän kuntoutusta. Ongelmaksi koettiin asiakkaan voimauttaminen, että hän kykenisi hoitamaan asioitaan itsenäisesti. Haastateltavat tiedostivat puolesta tekemisen haitat, sekä pyrkivät haastamaan asiakasta yhä enemmän toipumisprosessinsa aikana itse toteuttamaan myös asioita, jotka ennen tuntuivat mahdottomalta tehdä itse ilman ulkopuolista apua.

Kaikkien haastateltavien mielipiteistä kuvastui myös työntekijöiden humanistinen maailmankuva, sekä suuri kunnioitus asiakasryhmäänsä kohtaan. Asiakkaista oltiin aidosti kiinnostuneita, ja heidän mielipiteitään ja ajatuksiaan arvostettiin.

”Muista aina että se työ mitä sä teet, teet omalla tavalla. Mutta kunhan muistaa koko ajan että nää ihmiset on helvetin tärkeitä, ne on hienoja ihmisiä. Siellä on hienoja juttuja kun kuuntelee niitten juttuja, siellä on mitä kummallisimpia taustoja, kun pääsee niitten kanssa.. että ne alkaa luottaa. Luottamushan tässä on tärkeintä. Sit kun sä pääset siihen että ne alkaa luottaa suhun, sä oot voinut pitää jotain suhteellisen tyhmänä, mut se saattaa muuttua kun se alkaa kertoa ihan niitä oikeita juttuja. Niissä on niin paljon mitä me ei nähdä, ja niiden kuori on aika kova. Sit kun pääsee sen kuoren sisään, sieltä alkaakin löytyä ihan kummallinen (ihmeellinen) ihminen. Ei nää oo ketään suunniteltu että niistä tulee... vankeja, moninkertaisia vankeja, narkomaaneja... alkoholisteja, kyllä niillä on ollu ihan samat haaveet kun muillakin, ja niillä on edelleenkin samat haaveet. Ne on vaan heikkoja, tilanteita sattunu... tai jotain. Ei se oo niitten vika ollu.”

Todellinen vuorovaikutus asiakkaiden kanssa katsottiin tärkeäksi. Vuorovaikutus antaa pohjan luottamuksen syntymiselle joka on työn tärkeimpiä voimavaroja. Kaikkien elämäntilanteisiin suhtauduttiin ymmärtävästi, sekä asiakkaiden tilanteisiin johtaneet seikat tiedostettiin. Eri-laiset yhteiskunnasta syrjäyttävät riskitekijät tunnistettiin hyvin, esimerkiksi diagnosoimaton-ta lukihäiriötä pidettiin riskitekijänä, joka usein johtaa kouluttautumattomuuteen ja jopa lopulta rikollisuuden polulle. Asiakkaiden syrjäytymisen katsottiin johtuvan heille kasautu-neen huono-osaisuuden vuoksi. Heidän taustaltaan löytyy usein koulutuksen puutetta, puut-teellinen varhaiskasvatus ja huonot perhesuhteet joka ovat osaltaan kasvattaneet syrjäyty-misriskiä. Luonnollisesti kaikilla katsottiin olevan vastuu omista teoistaan, mutta useille riski-tekijöille altistuminen selittää osaltaan rikollisuuteen johtaneita syitä.

Asiakkaiden kanssa tehtävän päivittäisen työn lisäksi, Kriminaalihuollon tukisäätiön tavoitteen-na on parantaa asiakkaidensa tilannetta ja oikeuksia myös yhteiskunnallisella tasolla. Haasta-telluilla on kova pyrkimys nostaa vertaistuen yhteiskunnallista arvostusta ja profiilia.

Se vaikuttamistyö on yks juttu, kotikuntia kohden. Mutta se on yks osa vaan, käytännön on se, sit kun nää tässä kuitenkin on, niin päihdeohjelman suunnittelu ja hankkiminen tietysti yhteistyössä yhteistyökumppaneiden kanssa, se on yks tärkeä. Sitä ei voi kaikkea ulkoistaa, asiakastyötä pitää tehdä täälläkin. Koska ne asuu meillä. Ovat ehkä, teoriassa 16 asiakasta. Tän pitää johonkin paikkaan kiinnittyä, ja tietysti tää meidän tän puolen kehittäminen... ja ei pelkästään kehittäminen, jonkun pitää tehdä asiakastyötä. Se liittyy kans. Ja sitten kans yhteisöihin liittyyvät valvonnalliset jutut ja kiinteistöihin liittyyvät asiat jotka on, masiinat ja kodinkoneet kunnossa, vartiointi pelaa ja kameravalvonta ym. Hal-lintakuvioita ja näin, laaja työnkuva.

”Nyt on sellainen vety-työryhmä perustettu, jonka on tarkoitus auttaa sellaisia asioita, eli vertaistukea tehdä näkyväksi, saada vertaisten ääni kuuluviin että vertaistuki olisi yhteiskunnallisella tasolla yhtä tärkeää kuin muukin sosiaalityö. Sillä on tarkoitus että sekä asiakkaita että työntekijöitä koulutetaan toistensa kohtaamiseen, myös molemmat kouluttavat toisiaan, antavat toisilleen näke-myksiä... keskustelevat muustakin kun siitä toimeentulohakemuksesta.”

Työntekijät olivat samaa mieltä yhteiskunnallisen vaikuttamisen tärkeydestä, mutta siihen ei katsottu jäävän riittävästi aikaa päivittäisen asiakastyön ohella. Vertaistuen yhteiskunnallisen profiilin nostaminen, ja vapaaehtoistoimintaan mukaan innostaminen olisi tulevaisuudessa tuottava kehityksen kohde, josta haastateltavilla oli positiivisia koulutuskokemuksia.

Asiakkaan yhteinen polku Kriminaalihuollon tukisäätiön kanssa alkaa usein jo ennen vankilasta vapautumista. Kritsin työntekijät laativat vapautumissuunnitelman yhteistyössä vankilan kanssa, ja käy toisinaan myös paikan päällä haastattelemassa vankia, kartoittaen hänen tuen tarpeitaan vapautumisvaiheessa.

”Kyllähän se alkaa siitä valmisteluvaiheesta jo, kun asiakas on vankilassa tai ehkä päihdekuntoutuslaitoksessa tai vapautunut. Siinä on sitä, jonkinlaista palveluohjausta. Nekin jotka ei meille päädy asumaan, saattaa saada asumispalvelukoordinaattorin joka sitten muihin palveluihin ohjaa. Päihdekuntoutuslaitokseen, tai muuhun. Ja sitten kun asumaan tulee, siinä on sitten yhteisössä mun oppisopimustyöntekijän, kohta valmistuu, työpanos. Käytännön asioiden hoitamista. Opastetaan asumaan ja perehdytetään tähän kiinteistöön ja yhteisöön. Sitten käytännön asiat, muuttoilmoitukset, virastoasiat.. ollaan mukana tai jeesataan niissä. Pääpaino olis siinä ettei tehdä asiakkaan puolesta, vaan asiakas tekee itse, ja ollaan siinä tukemassa.

Haastatellut pitivät palveluohjauksen vastaavan hyvin asiakasryhmän tarpeisiin. Asiakkaat kaipasivat usein opastusta käytännön asioissa. Tärkeää on kuitenkin ainoastaan opastaa asiakasta hoitamaan itse asioitaan ja välttää puolesta tekemistä.

Päivittäinen asiakastyö on aikaa vievää, ja vaatii usein myös matkustamista tapaamisiin. Asiakastyötä tehdään tiimityönä asumisohjaajien, projektikoordinaattorin ja oppisopimustyöntekijän kesken. Ryhmätyöskentelyn katsottiinkin olevan ihanteellinen työmenetelmä työskennellessä Kritsin asiakasryhmän kaltaisten asiakkaiden kanssa. Yksin saattaa helposti niin sanotusti sokeutua jonkun asiakkaan tilanteelle, kun taas työkaveri saattaa huomata asioita, jotka itseltä jäivät huomaamatta. On myös helpompi tehdä asiakkaan elämään konkreettisia päätöksiä, kuten uloskirjoituksia, jos joku muukin on samaa mieltä ja seisoo päätösten takana. Siksi esimerkiksi asukasvalinnat tehdään tiimityönä kokouksissa. Asiakkaalle voidaan tällöin sanoa, että tilanteestasi päätetään asukasvalintakokouksessa, eikä päätöksen tekoa voida jouduttaa. Asiakas ei voi näin kohdistaa mahdollista vihaansa ja pettymystään yksittäistä työntekijää kohtaan, vaikka loppukädessä asiasta saattaisikin käytännössä päättää yksittäinen työntekijä.

Asiakkaiden kanssa tehtävä kuntouttava työ sisältää Kritsissä laajan kirjon eri osa-alueita, moniammatillisessa yhteistyössä eri viranomais- ja kolmannen sektorin toimijoiden välillä. Kritsin monipuolinen palvelupaketti on hyvänä kuntouttavana tukena sen moniongelmaiselle asiakasryhmälle.

”Semmosta mitä mun mielestä pitäis olla enemmän, että suunnitellaan sitä koko pakettia, päivätoimintaa, päihdekuntoutusta mahdollisesti, mitä tarvitsee. Kun

täällä asuu, se asiakastyö, se on iso pään sisäinen prosessi kuitenkin kun vapautuu vankilasta ja siitä eteenpäin. Päihteettömänä ja rikoksettomana, kohti tavallista elämää. Siihen tarvii jonkun paikan missä niitä tilanteita purkaa, ja siihen tarvitsisi enemmän aikaan. Meillä ei oikein ole resursseja (keskusteluun).”

”Sitten tietysti jos on vaikka Keravan WOP-osastolta, on WOPin siviilityöntekijät, mikä on se taho. Se on hyvä juttu. A-klinikka, pitäis kai olla kaikilla mutta se on kuitenkin aika harvakseltaan, keskittyy päihdekuvioihin. Kyl se melkein mun mielestä pitäis olla siellä missä ne asuu, siellä työntekijän sitä varten. Se ei välttämättä ole mahdollista. Sitten tietysti se että Redis on, ja pitäis olla enemmän sellainen taho missä on Rediksen työntekijät.. täällä on ryhmiä, useampi viikossa, vertaistukea. Redis voi järjestää tukihenkilöitä. Kakspiippuinen asia, miten tätä yhteisöt yhteisöllistää ja vertaistukea pyrkii kehittämään siihen suuntaan. Mutta nää on käytettävissä, ja sitten on tosi tärkeä mitä on nyt paljonkin käytetty, on tää asiamiessosiaalityöntekijä. Uus, koska monella on nää sossuasiat niin levällään, tarvii apua niissä tai nää sosiaalietuuskuviot loppuun..”.

Haastatellut korostivat kahden keskeisen keskustelun ja psykososiaalisen työn saatavuuden tärkeyttä. Asiakkaalle tulisi olla paremmin olla mahdollisuus keskustelutilanteisiin joissa purkaa tunteitaan ja pohtia tilannettaan yhdessä ammattilaisen kanssa. Nykyisellään tilanne ei resurssien vuoksi mahdollista säännöllisiä, riittävän toistuvia vuorovaikutustilanteita.

Kokonaisvaltaisen hoito- ja tukikokonaisuuden suunnittelu yhteistyössä muiden yhteistyökumppaneiden ja viranomaistahojen kanssa koettiin tärkeäksi. Eräs haastateltavista koki kuitenkin verkostotyön osaltaan myös asiakkaan kannalta hankaloittavaksi sekä liian hajautetuksi.

”Siin pitäs rakentaa niin monimutkanen kuvio, siin ois sosiaalitoimi, kirkko... ihan ihan kaikki. Mut sit aletaan menee... sosiaalitoimi hoitaa vaan tän osan, ja tää hoitaa vaan ton, okei verkostoja pidetään mut se on niinkun sitä et asiat työnnetään vaan muille. Siinä häviää se vastuu, jollain pitää olla se vastuu, sit se on sillä asiakkaalla. Kyl sil pitää olla joku paikka mihin se soittaa et nyt ei oo rahat tullu Kelasta, mitä mä teen, jos se mulle soittaa, mitä mä teen?”

Haastateltu piti oleellisen tärkeänä, että jollain taholla olisi kokonaisvaltainen kuva asiakkaan tilanteesta. Siitä missä nyt mennään, mikä on kuntoutuksen tila, mitä tavoitteita kohti ollaan menossa. Nykyisellään vastuu on hajautettu liian monelle eri toimijalle, eikä kenelläkään ole selvää kuvaa koko tilanteesta, ainoastaan omasta osa-alueestaan. Vaikkakin pääasiallinen vas-

tuu on luonnollisesti asiakkaalla, tulisi myös jonkin tahon ottaa vastuu asiakkaan kuntoutuksesta, ja siinä tapahtuvista mahdollisista virheistä. Vastuun väistely viranomaistaholta aiheuttaa asiakkaissa turhautumista, koska edes viranomaiset eivät saa asioitaan hoidettua. Kuinka moniongelmainen asiakas sitten kykenisi siihen?

”Velkaneuvonta, sekin on. Ja sit on kriminaaliasiamies kans, nyt on uutena meidän oma sossu. Se on moneen asiaan auttanut, selvittänyt. Ja tietysti jatkoasuminen, yhteisöstä eteenpäin, kun aletaan suunnittelemaan sit tulee mukaan kuvaan tietysti tukiasuntojen asumisohjaajat mukaan kuvioihin. Saattaen vaihdettava-periaatteella, parhaimmillaan näin. Tutustuu sitten ja siinä vaiheessa tiiviisti... muuttovaihe, paljon käytännön asioita. Autetaan asiakasta hoitamaan käytännön asiat.”

Säätiön tarjoamaa palvelu- ja verkostotoimintaa pidettiin vastaavan hyvin asiakasryhmän tarpeisiin. Palvelujärjestelmän tulisi tulevaisuudessa keskittyä enemmän verkostotyöhön, vaikkakin se herätti eräässä haastattelussa myös negatiivisia tunteita. Vastuun katoamista asiakkaasta pidettiin mahdollisena liian laajassa verkostossa.

SOAP -projektin tavoitteisiin kuuluu erityisesti asumispalvelutyön, koevapausjärjestelmän, sekä yhteisöllisyyden kehittäminen Kritsin palveluiden piirissä. SOAP-projektin haasteena on nykyisellään kasvavat koevapaus-sijoitukset, jotka aiheuttavat myös päänvaivaa.

”No se on tää oletettu kehittämistyö. Just tän koevapausjärjestelmän hyödyntäminen ja ehkä vaikuttamistyökin kotikuntien suuntaan. Vankeinhoitollossa koevapaus on lyönyt itensä läpi, tulostavoitteenakin on tänä vuonna 100 että olis koevapaudessa. Meillä on vielä aika hyvä... nyt se vie niin paljon, mutta että, mennä viikolla meillä oli 6 koevapaussijoitusta, eli meillä on aika iso potti siinä. Ja sitten sitä kehittäminen lisää, sit meillä ei oo naisvangeille paljon koevapauksen vielä mitään tarjota, aika paljon pitää tarjota vielä, sitä pitäis miettiä. Teoriassa tukiasuntoja kyllä, mutta siinä olis yks kehittämiskohde. Ennen kaikkea vankiloille mennä, ja että koevapaudessa olevan kotikunnan asiakas, niinkun sosiaalietuksia myöten ja muuta. Kotikunta maksaa kustannukset, jossei vanki itse. Se on.. markkinointi ja motivointi, että kunnat lähtee mukaan siihen. Vähän panostaa siihen..”

Haastatteluista ilmeni, että kehittämisen kohteena tulevaisuudessa projekti aikoo suunnitella myös naisvankien ottamista säätiön asumispalveluiden piiriin. Heille ei kuitenkaan vielä ole puitteiden vuoksi edellytyksiä tarjota yhteisöpaikkoja. Haasteena on myös vankien kotikuntien sitouttaminen rahallisesti asiakkaiden kuntoutuksesta aiheutuviin kustannuksiin. Myös uusi

koevapausjärjestelmä tuottaa haasteita järjestelmän uutuuden ja sen kasvavien asiakasmäärien vuoksi.

Omasta kokemuspohjasta saattaa olla arvaamatonta hyötyä asiakastyössä. Etenkin haastattelutilanteissa saattaa olla hankalaa saada tuntumaa haastateltavasta ihmisestä, onko hän nyt vilpiton pyrkimyksessään päihhteettömyyteen, onko hänellä edellytyksiä siihen, aikooko hän todella pysyä poissa vanhoista piireistään?

”Se kieli on niin tuttua, ne tunnistaa. Jos tossa tulee jotain alkoholisteja kävelee... kyl ne niinkun tunnistaa. Ei tarvii montaa minuuttia jutella niin tietää että toi on entinen doku. Jos sä meet johonkin koulutukseen, sä tunnistat dokut... erehtyy voit. Mut aika pitkälti osuu oikeaan aina.”

Pienet ristiinpuhumiset ja merkit asunnossa tai ihmisen käytöksessä kertovat harjaantuneelle, päihde- tai kriminaalitaustan omaavalle työntekijälle jo paljon. Monet eivät tietoisesti paljasta itsestään enempää kuin on pakko, ja silloinkin ainoastaan positiivisia asioita. Tuntuukin siltä, että mitä paremmin asiakas tiedostaa omat ongelmansa ja niiden pohjimmaisat syyt sekä niitä tukevat asiat ja mahdollisen retkahduksen riskit, sitä paremmat edellytykset hänellä on pyrkiä ulos vanhoista kuvioistaan.

Haastatelluilla oli omanlaisensa, mutta toimivat tavat toimia asiakkaiden kanssa. Erään haastatellun oli esimerkiksi oman päihdehistoriansa myötä helpompi lähestyä asiakkaita vertaisen näkökulmasta, ja asiakkaiden oli helpompi ehkä puhua asioistaan työntekijälle, joka on käynyt läpi samoja asioita kuin hän. Toisella oli puolestaan analyyttinen ja rennon humanistinen ote, raskaistakin aiheista huolimatta. Hyvinkin erilaiset lähestymistavat työhön, mutta yhdessä erittäinkin toimivat.

7.2 Näkemyksiä yhteisöllisyydestä

Yhteisöllisyys käsitteenä tarkoitti kaikille haastateltaville hieman eri asioita, ja sen sisältö yleensäkin katsottiin hyvin subjektiiviseksi. Eräs haastateltavista piti median jatkuvia puheita yhteisöllisyydestä sanahelinänä, vailla mitään oikeaa merkitystä. Yhteisöllisyys koettiin aiheeksi, josta kaikilla on omanlainen mielipide, eikä sille ole yhtä tyhjentävää määritelmää.

”Joku kirjottaa näin ja sit sitä aletaan tulkitsee noin, ja sit siihen joku lisää noin, niin tota, sit tulee sellanen soppa et sitä voi vääntää ihan mihin muotoon vaan olematta väärässä ja olematta oikeessa.”

Myös toinen haastateltavista piti vallitsevaa mediakeskustelua yleisestä yhteisöllisyyden puutteesta vääristävänä. ”*Se menee varmaan mediassa vähän hakoteille se juttu.*”

Yhteisöllisyys teemana askarrutti haastateltuja, ja kaikille se tuntui olevan erittäin abstrakti ajatus. Yleisesti kaikki haastatelluista olivat kuitenkin samoilla linjoilla yhteisöllisyyden luonteesta.

”No mikä tahansa yhteinen juttu joka palkitsee ihmistä, se kerää ihmiset yhteen, olipa se mitä tahansa....kunhan me tehtäis vaan se helpoks tulla tosta ovesta sisään. Se pitää tehdä helpoks asiakkaille että muille jotka tähän haluais jotenkin liittyä.”

”Hyvä kysymys, en ole varma tiedäkö mitä se on tai mitä se vois olla. Ainakin varmaan sitä että tuntee kuuluvansa johonkin, porukkaan tai yhteisöön. Se on niinkun meidän juttu. Työpaikka, tai suku tai naapurusto, tai harrastusporukka tai mitä se vois ollakin. Monilla on AA- tai NA -yhteisö, tai Redis -yhteisö. Kyllä mä näkisin että se olis Redis -porukka. Mun on vaikee nähdä sitä että asumisyhteisö olis sellanen että se olis niinkun ”meidän juttu”, eikä sellanen ollakaan. Mut kyllä mä sanoisin että se on yhteinen juttu johon tuntee kuuluvansa, joka on jollain tavalla positiivinen... jossa on positiivistakin. Yhteen kuuluvaisuutta ja tukea toisista.”

”...kuuluu johonkin, ottaa muut huomioon, muut ottaa sut huomioon, niinkun sellanen arvokkuus tätsä niinku, ihminen ihmisille. Mut mehän käsitetään yhteisöllisyydellä jokainen vähän eri asioita. Et joku käsittää et on tiskivuorot, et se on yhteisöllisyyttä. Onhan se. Mut se on myös sitä, et oppii jakaa ne työt, oppii jakaa myös... mm.. ei tunteet vaan toi.. et jos joku tekee jotain väärin niin ei tarvii ekana vetää kaaliin sitä. (Vähän sellasia sosiaalisia taitoja) Joo, jutellaan et hei, mitä toi nyt on. Jos alettas olee ihmisiä ihmisten kesken, niin siinä se yhteisöllisyys on. Siinä se koko juttu on niinkun. Ei se oo niin kauheen vaikeeta mihkään suuntaan, mutta.. ota huomioon muut ja käytädy ihmisiks. Näil kaikil ihmisillä on se, et niitten pitää kuulua johonkin.”

Yhteisöllisyys koettiin ryhmän jäsenten yhteiseksi toiminnaksi, yhteenkuuluvuuden tunteeksi, yhteiseksi tavoitteiksi ja samankaltaiseksi elämäntilanteeksi. Normaalin elämän peruskulmakeksi. Kaksi haastatelluista eivät olleet aikaisemmin pysähtyneet miettimään yhteisöllisyyden perimmäistä merkitystä, vaikka se useimmille luonnollisesti olikin tuttu käsite. Kolmas puolestaan oli pohtinut sen merkitystä työssään, ja tullut siihen johtopäätökseen, ettei se aina välttämättä ole edes tavoittelemisen arvoinen asia.

Haastateltavat näkijät yhteisöllisyyden yleisellä tasolla arvokkaana asiana, ja periaatteessa kaikkien elämään kuuluvana välttämättömytenä. Yleisesti yhteisöllisyyden katsottiin olevan johonkin joukkoon kuulumista, ja ihmisten kanssa normaalissa kanssakäymisessä olemista.

Jokaisella pitää olla joku toiminta-areena joka ottaa vastaan, ja joka pitää sinua ihan ok-tyyppinä, joiden kanssa sä verkostoidut..

”No hyvä yhteisöllisyys, kun se toimii niin antaahan se paremmat lähtökohdat siihen kaikkeen, toisten huomioonottamiseen ja elämiseen ihmisten kanssa.. ja rohkeuteen elää. Huono yhteisö taas, paska fiilikset, ei mitään muuta. Olipahan nyt katto pään päällä. Mut tota, täs nyt puhutaan koko ajan tavallaan niinkun mikä se on työntekijän kannalta, mut se asiakashan sen näyttää. Koskaan siitä ajasta minkä ne asuu siellä, mä luulen et aina siitä jää jotain hyvää sille asukkaalle tonne päähän.”

”Ihan ehdoton hyöty. Ensinnäkin niille tulis sitä yhteisöllisyyttä, sitä me-henkeä, sitten tähän Redikseen tulis sitä me-henkeä ja vetovoimaa enempi. Sitten he voimaantusivat sen tekemisen kautta, sillä tavalla että he löytäisivät itsestään uusia lahjoja, ja voisivat vanhoja lahjoja kasvattaa joita jo ennestään on. Jotkut, tosi harvat kyllä, voivat jopa ammatin löytää siitä tekemisestä. Jopa alkaa avautua polku kohti sitä miten sitä alaa voisi opiskella. Mutta vaikkei sitä oppimaan muuta kun tekemään itselleen tai läheisilleen, sekin olis jo tosi kova juttu.”

Kaikki haastatelluista olivat samaa mieltä hyvän yhteisöllisyyden eduista ihmisen elämänlaatuun. Yhteisön tuella on mahdollista jaksaa vaikeidenkin tilanteiden edessä, ja toimivien, rikoksettomien sosiaalisten verkostojen kautta normaaliin elämään on mahdollista sitoutua.

Vaikkakin yhteisöllisyyden koettiin heikentyneen nyky-yhteiskunnassa, ei sitä katsottu välttämättä täysin negatiiviseksi asiaksi, ellei se johda syrjäytymiseen asti. Yhteisöllisyyden katsottiin syntyvän todellisessa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa.

Kyllä mä luulen että sitä oli aikaisemmin enemmän, varmaankin. Silloin kuuluttiin johonkin. Olen sitä mieltä että se on periaatteessa hyvä asia. Vaikka nyt ollaankin tiiviimmin tekemisissä, virtuaalisesti kuulutaan yhteisöihin, ei se sitä korvaa sitä semmosta oikeasti... kenenkään ei ole hyvä olla yksin, olen sitä mieltä kans... pääsääntöisesti johonkin kuuluminen on tärkeä juttu kaikille.”

Kaikkien asiakkaiden ei kuitenkaan katsottu aina kaipaavan tiivistä yhteisöllisyyttä ja ryhmätoimintaa, ja heille pyrittiin tarjoamaan muun kaltaista kuntouttavaa toimintaa ja tukea. Etenkään virtuaalisen tietoverkoissa tapahtuvan yhteisöllisyyden ei katsottu korvaavan aitoja vuorovaikutustilanteita.

7.3 Yhteisöllisyys asumispalveluissa

Asumisyhteisöiden yhteisöllisyys jakoi osaltaan mielipiteitä. Asumisyhteisöt katsottiin voimavaraksi, mutta niiden toiminnan kehittämistä ja oikean suunnan löytämistä pidettiin haastavana. Minne yhteisöllisyyden Kriksissä tulisi suuntautua?

”Meillä on tässä iso resurssi... miksi rakennettais jotain rinnakkaista järjestelmää vähillä resursseihin tonne asumisyhteisöihin kun täällä on jo.. tätä vois hyödyntää. Mun mielestä ennen kaikkea se, ettei sinne yhteisöihin mun mielestä edes pitäis, vaikka olisikin resursseja kuinka. Ainakin ottais askeleen vähän niinkun ihmisten ilmoille ns. sieltä omasta osastostaan. Pieni askel, mutta kuitenkin, että se... ns. vankilaosaston jatkoille ei enää järjestettäis kaikkea ulkopäin, vaan ne tulis tänne. Kyl mä olen nimenomaan sitä mieltä.”

”Se on loppujen lopuksi aika ohkaista, sit jos mennään yhteisöiden ulkopuolelle, otetaan tukiasunnotkin mukaan sit se on vielä ohkaisempaa. Sitä on mietitty kans, olen väärä henkilö siihen.. ehkä tukiasunto-ohjaajat vois, sitä on mietitty kaipaisko ne sitä.. Se on kuitenkin itsenäistä, eli toisin sanoen jollain tavalla yksinäistäkin se tukiasuntoasuminen. Että olis kuinka valmis itsenäiseen elämiseen, yksin ei tietenkään ole hyvä olla.”

Mä nään sen (asukasyhteisöt) niin, että se sopii niille joilla on aika hyvin muutenkin jo palikat läjässä. Semmosille ihmisille joilla on jotenkin heikkoa, jotka on jotenkin heikoilla sen kanssa, on lähellä vaara retkahtaa, se asumisyhteisö ei anna ihan niin kovaa tukea kun se paperilla näyttää. En oo ihan päässyt vielä luotaamaan mistä kaikista tekijöistä se syntyis. Yks tekijä olis se, jos täällä Rediksessä olis sellainen vahva yhteisö, se tukis näitä asukkaita. Eihän sitä pidä kädestä pidellä ihmistä kun se on tuolla omassa huoneessa. Mutta siellä omassa huoneessa ja yksinäisyydessä on jotain mikä saa sen ihmisen retkahtamaan. Jos se ihminen olis täällä Redis-yhteisössä, ja kokis yhteisöllisyyttä, ja tää olis jollain tapaa sen perhe, sillain ei pääsis tapahtumaan niin paljon, mitä tapahtuu (retkahduksia). Että tuntemattomasta syystä vaan. Tänne on muun muassa haikutunut yksi ihminen omasta aloitteestaan, hänellä oli käsittääkseni muualla-

kin asunto, hän halusi nimenomaan tänne asumisyhteisöön, sen takia että tämä pitäis hänet raittiina. Hän parissa viikossa tässä retkahti ja sai uloskirjoituksen.”

Vaikkakin asumisyhteisöiden sisällä muodostuu yhteisöllisyyttä, kaikki haastateltavista katsoivat tärkeäksi yhteisöllisen toiminnan luomisen asumisyhteisöiden ulkopuolelle. Kritsin asumispalveluissa Redis, yhteinen vertaistukipaikka ja olohuone päihdekuntoutujille ja vankilasta vapautuneille, katsottiin paikaksi, jonne yhteisöllisyyden Kritsin palveluiden piirissä tulisi muodostua.

”Kyllä tässä positiivisiakin juttuja on, positiivinen yhteisöllisyys on tullut diakoniaopisto jatkokurssin myötä, mistä monet meidän asiakkaat on, koevapaus-sijoituksia ja muuta. Mut sekin on tavallaan ulkopuolelta tullut, ne muodostaa sen yhteisöllisyyden siellä opiskeluissa, ne vain sattuu asumaan meillä. Se tulee sitten sitä kautta. Tietysti että yhteen hiileen puhalletaan. Periaatteessa hyvä juttu. Ne jotka on päässyt eteenpäin, ne jotka tavallaan mittaa näitä ns. onnistumisia, ne jotka on päässyt asumisyhteisövaiheesta tukiasuntoon, kyllä se melkein niillä on ollut jo muutenkin olemassa olevia eväitä siihen itsenäisempään asumiseen.”

Olis hyvä tarjota (yhteisöllistä toimintaa)... mutta ettei se olis sellaista teennäistä. Mieluummin sekin että pitäis ehkä pyrkiä tukemaan yhteisöllistymään johonkin muualle kuin tähän vanhaan maailmaan. Jotkut on löytänyt seurakunnan vapaaehtoistyötä esimerkiksi. Se voi olla sellaista omaa yhteisöä ja yhteisöllisyyttä, muun muassa. Joku jostain muualta. Mieluummin silleen mä näkisin, että se on hyvä palata silleen taaksepäin, vaikka Redis-vaiheeseen. Tää on kuitenkin tuttu ja turvallinen, ja tää on päihdeettömyyteen ja rikoksettomuuteen pyrkivä yhteisö. Ehkä tästä mieluummin sitten eteenpäin.

Haastateltavat pitivät tärkeänä, että asiakkaat kokevat voimautumisen tunteita, sekä itse aktivoituvat etsimään yhteisöllisyyttä asuntonsa ulkopuolelta. Etenkin opiskelua tai seurakunnan vapaaehtoistyötä pidettiin hyvinä, mahdollistavina toiminta-areenoina. Negatiivisena puolena asumispalveluiden katsottiin sen eristävän asukkaan muusta maailmasta. Asuinkumpaneiden kanssa kun ei tarvitse olla tekemisissä, ellei sitä itse halua.

Kaikki haastateltavat eivät kokeneet yhteisöllisyyden Kritsin asumispalveluissa ainoastaan positiiviseksi seikaksi.

”Se on sinänsä hyvä, mutta jos keskimäärin ollaan 3-4 kk.. sen jälkeen mennään itsenäiseen asumiseen, valmistaako se sinne paljoo? Sit ollaan niin kuin tiiviissä yhteisössä, niin kun on oltu laitoksessa, ei välttämättä.”

Kaksi haastateltavista kokivat asiakkaiden myös itse välttävän yhteisöllisyyttä.

Ihmiset jotka tulee vankilasta, ne kammoksuu sitä yhteisöllisyyttä. Ne haluaa olla omassa rauhassa. Ja koska sitä on kunnioitettu, sen takia sinne ei ole syntynyt yhteisöllisyyttä, ja on mietitty että sitä yhteisöllisyyttä pitäis tuoda tänne Redikseen. Se on nyt vaiheessa, se ei ole syntynyt luonnostaan, eikä olla keksitty mitään hokkuspokkus-keinoa millä sitä saatais tänne. Toisilla se toimii, niillä jotka muutenkin menee jo hyvillä urilla.”

*”Sitä on jossain vaiheessa kysely, mutta ei ne halua enää ollenkaan olla tekemisissä tän vanhan hörhöporukan kans... Ne sit haluaa mennä eteenpäin ja unoh-
taa, mutta mun mielestä sitä pitäis ajatella niin, että se mahdollisuus pitää antaa. Jotkut halus kuitenkin. Melkein jotenkin niin että, ne jotka näyttää pääse-
vän eteenpäin ja pärjäävän niin sanotusti, ei tätä yhteisöllisyyttä kaipaa, tarvi-
tai välttämättä edes halua. Ne sit taas jotka ei välttämättä tästä näyttäis
eteenpäin haluavankaan. Kaipaa sellaista tiivinpää, hoitolaitostyylistä tukea ja
ohjelmaa ja tiivinpää tällästä enempi.”*

Eräs haastateltava koki yrityksen luoda keinotekoista yhteisöllisyyttä asumisyhteisöihin asiakkaiden puolesta tekemiseksi, eikä näin ollen voimauttavaksi ja kuntouttavaksi toiminnaksi. Hän näki sisäänlämpiävän yhteisöllisyyden muistuttavan liikaa vankilayhteisöitä, eikä askelena eteenpäin kohti normaalielämää. Hyvät, toimivatkin yhteisöt koettiin omalla tavallaan myös rajoittaviksi. Kolmas haastateltava oli suhteellisen samoilla linjoilla muiden kanssa. Asiakkaiden katsottiin etenkin vankilajakson jälkeen haluavan omaa rauhaa, ja kenties hakeutuvan yhteisöllisen toiminnan pariin jonnekin, missä muut toimijat eivät välttämättä omaa samaa rikos- ja päihdetaustaa.

Ongelmalliseksi koettiin myös asiakkaiden vakiintuneet ajatusmallit ja leimautuminen. Leimautumisteorian mukaan sosiaalinen stigma, leimautuminen rikolliseksi on tärkein syy, miksi rikollinen uusii rikoksensa kuntoutusjakson jälkeen. Hänet on ihmisten silmissä asetettu kategorisesti rikolliseksi, ja tästä sosiaalisesta leimasta on hankala päästä irti.

”Parhaimmillaan tulee (yhteisöllisyyttä), tais olla just sillon sun aikaan kun oli ne muutamat aika hyvät porukat siellä, ne sit jatko ja tota, vaikutti ihan hyvältä kaikkien elämä. Siellähän meni kolme niin että yhteisöt, meidän tukiasunnot,

asumisajan loppuminen meidän tukiasunnoissa ja meni Y-säätiölle ja tota.. sit olikin lopputulos se, että Y-säätiöltä kaks kolmesta retkahti. Et se ei kantanu sit kuitenkaan, mut tota, mist se johtuu niin en mä tiedä. Kyl sitä muodostuu mut enemmän sais olla, mut meillä ei oo mitä tarjota.”

”Siinä vaiheessa kun alkaa menee hyvin ja on eteenpäin menossa. Varmaankin alitajuisesti, se on niin kova juttu, varsinkin jossei oo siitä kokemuksia. Se on hyppy tuntemattomaan. Mieluummin sitten palaa tuttuun ja turvalliseen. Markan psykologiaa tähän väliin... Ne on niin isoja muutoksia, ja juuri sen takia se olis tärkeää se yksilötyö siinä. Vaikkei mitään järjeä monesti näissä retkahduksissa mutta... niin se vaan on, siinä sitä tukea vaaditaan, ei se riitä vaan että sitä on asioiden ulkoisessa hoitamisessa, sen tarvii olla sitä pään sisäistä prosessointia sitten. Eikä sen tarvii välttämättä olla mitään sen kummempaa, kunhan vain asiakas saa vaan käydä läpi sitä omaa tilannetta jonkun kanssa. Auttaa selkiyttämään sitä tilannetta.”

Retkahdukset koettiin yleisinä ja valitettavina, mutta ne koettiin myös mahdollisuuksina ja kokemuksina, tiellä kohti normaalia elämää. Usein uloskirjoitus voi olla päihdeongelmaiselle herätys, joka voi jopa johtaa raitistumiseen.

”...ensimmäinen satsi joka sitten pääsi yhteisöstä eteenpäin, täytyy sanoa, näytti ettei kukaan pääse, kaikki retkahteli. Jatko- ja kuntoutusjaksojen jälkeenkin retkahteli ja uloskirjoiteltiin. Ne jotka ensimmäiseksi pääsi oli samasta yhteisöstä, ollut samoissa avotaloissa. Tuns toisiaan jonkun verran, siihen tuli sitä yhteisöllisyyttä. Ne kävi yhdessä punttiksellä ja laitto ruokaa yhdessä. Itseasiassa joo, jos on sellanen hyvä yhteisö niin se tukee muitakin kyllä. Siitä pääsikin kaikki sit eteenpäin. Se oli ehkä sellainen.. utopianomainen tilanne. Se kyllä tuki sitä joo, sitä eteenpäin menemistä. Jonkun verran ne on pitänyt yhteyttä sen jälkeenkin. Mut sitten kun on kuitenkin sellasia joilla ei ole niin vahvoilla, se päihhteettömyys, vaikka pitäisi olla tavoitteellinen ja muuta. Se on monipiippuinen juttu. Mutta nyt kun katselee taaksepäin, kyllä ne vähän on ryppäissä nämä onnistumiset tulleet. Ehkä sellaista yhteisöllisyyttä kuitenkin... en tiedä onko se ollut syynä siinä, että on päässyt eteenpäin, mutta ainakin se on ollut hyvä lisä.”

Mitä tahansa saattaa tapahtua asumisyhteisöissä viikonlopun tai illan aikana. Vaikka työntekijällä olisi vahva tunne asiakkaan olevan valmis itsenäiseen asumiseen, käytännössä tilanne

saattaakin olla aivan toinen. Usein stressi itsenäisestä asumisesta on liikaa, ja retkahdukset itsenäistymisen kynnyksellä ovat yleisiä.

Haastatellut olivat toiveikkaan optimistisia yhteisöllisyyden synnystä Kriksissä. Vaikkakin sitä on vaikea kartoittaa, haastatelluilla oli myös positiivisia ajatuksia ja esimerkkejä kerrottavana yhteisöllisestä toiminnasta.

” Mä toivon että ne vähän, kun tää kuitenkin on viranomaistaho, toivon että niille jäis vähän sellainen olo että viranomaisillakin on kasvot, että ne on oikeesti ihmisiä ja ne oikeesti välittää. Että jäis kuva että muissakin virastoissa on ihmisiä jotka välittää, että ainakin mä toivon että se antais vähän... kun tulee meidän kanssa toimeen, antais kykyä tulla toimeen muullakin. Uutta toimintatapaa vähäsen. Että me voitais jotenkin vahingossa opettaa jotakin uutta tapaa toimia, ei sillä tapaa että selitetään ulkopuolisena että älä tee näin, tee noin. Että se tulis huomaamattomasti se uus tapa toimia.”

Positiivista yhteisöllisyyttä oli kaikkien haastateltavien mielestä syntynyt, sekä asumispalveluiden asuinyhteisöissä, että Rediksen toiminnan piirissä. Sitä on kuitenkin hankala mitata luvuin tai konventionaalisin mittarein. Aika Kriksin asumispalveluiden piirissä saattaa kuitenkin olla monelle asiakkaalle arvokas kosketus rehelliseen elämään, josta katsottiin aina jäävän positiivisia kokemuksia ja uusia ajatusmalleja.

”... vähän panostaa siihen vapautumisvaiheeseen. Että rahahan on ainoa, millä pystyy perustelemaan (panostuksen puutetta), mutta se saattaa olla siinäkin suhteessa hyvä sijoitus, että parhaimmillaan pääsee kuntouttavaan työhön, tai valmentavaan koulutukseen. Ehkä vähän työn syrjään kiinni, päihdekuntoutus siihen pakettiin vielä, harjoittelemaan sitä siviilielämää tuetusti ja turvallisesti. Vähän sosiaalisia suhteita rakentamaan, sit kun koittaa vapauspäivä niin nää kuviot jatkuu. Parhaimmillaan maksaa ehkä veroa työstään, ja vaikkei rikokset kokonaan vähene, vankilakeikkojen väli pitenee.”

Yhteisöiden sisäiseen asukkaiden toistensa tukemiseen suhtauduttiin melko yhteneväisesti. Vaikkakin on mahdoton tietää, kuinka paljon yhteisöiden sisällä tapahtuu esimerkiksi kivanarkailua tai sääntörikkomuksia, voidaan asumisyhteisöiden sisäisen yhteisöllisen toiminnan ajatella jopa tukevan asukkaita päihteettömässä ja rikoksettomassa elämässä.

”Paine, positiivisessa niinkun negatiivisessakin mielessä saattaa kantaa jonkun vaikean vaiheen yli. Tukea niitä tavoitteita. se on parhaimmillaan näin. Sit se kantaa niinkun.”

Jos yhteinen tavoite on kyllin haluttava, ryhmän yhteisöllisyys kestää suurienkin haasteiden edessä. Asialla on kuitenkin käänköpuolensa. Yhteisöllisyys, ja asukkaiden eriävät tavoitteet ja elämäntilanteet saattaa aiheuttaa myös lieveilmiöitä asumisyhteisöissä.

”Mutta helposti sen yhteisöllisyyden rikkoo joku kikkailija, jos se menee sellaiseen vankilakulttuuriin jossa helposti kuivanarkkaillaan, positiivisia juttuja pidetään just... (negatiivisina vankien toimesta) järjestelmän kritisoiminen, silloin se on mun mielestään pahimmillaan mitä yhteisöllisyys voi olla. Että se jatkuu, eihän vangin tarvii muuta kun puhua vanhoista keikoista ja kuivanarkataan, valitetaan olosuhteita, mitä ulkopuolelta tarjotaan. Se on just sitä, mikä ei kannu mihinkään tavallisessa elämässä, et se on huonoin mahdollinen yhteisöllisyys mitä sinne voi rakentaa.”

”Se menee vähän niinku alfa ja beta, siellä (asumisyhteisössä) on aina joku jota kuunnellaan. Tai sit kaks jotka on enemmän äänessä, se hiljanen voi.. joka ei osallistu siihen juttuun, se voi ehkä saada kaikkein eniten vaikutteita. Onko ne hyviä vai huonoja, sitähan työntekijä ei tiedä. Mun mielestä ihan, ihan muuttamalla on sellanen, tsemptataan kaveria. Et tota, tästähan tulee hyvä juttu, päästään viel johki. Ku sitä maalii ei oo.”

Haastatellut katsoivat ihannetilanteessa asukkaiden tukevan toisiaan kuntoutuksen polulla. Kuitenkaan usein ei todellista yhteisöllisyyttä, me-henkeä ja kaverin auttamista synny.

”Heillä ei ole sitä ryhmän painetta, kun kaikki asuu siinä omassaan, eikä ole mitään yhteisiä toimintoja. Siinä ei ole muuta ryhmän painetta kun se sanktion pelko, jos jää kiinni niin lentää ulos. Sen pitäis sen ryhmän paine olla aina positiivinen eikä negatiivinen, se että tulee jostain rangaistus ei pidä ihmisiä ruodussa. Se pitää ruodussa, että on miellyttävää tehdä toisella tavalla.”

Sosiaalisen paineen onnistua, tulee haastateltavien mielestä nousta positiivisista asioista, toisten kannustuksesta tai omasta halusta onnistua. Rangaistusten pelkoa ei asiakasryhmällä

juuri ole, koska elämästä puuttuu suunnitelmallisuus ja kauaskatseisuus. Ei ajatella tekojen mahdollisia seurauksia.

Tulevan elämän suunnitteluun suhtauduttiin kaksijakoisesti. Toisaalta on erittäin hyvä, että asiakkaat suunnittelivat tulevaa kuntoutumisprosessia, mutta usein suunnitelmat koetaan epärealistiseksi ja niille ei usein voida antaa paljoakaan painoarvoa.

”... niil on.. odotuksia ja aika paljon. Mut me ei voida täyttää niitä odotuksia. Siel ei tuu mitään et, kolme toivomusta.”

Asiakkaiden puheet jäävät usein lunastamatta, eikä todellisia kuntoutuspolkuja aina suurista suunnitelmista huolimatta välttämättä rakenneta.

Yksi usein haastateltavien puheista nousseista teemoista oli asiakkaiden elämän sisällön tärkeys. Aasukkaille tulisi olla enemmän virikkeitä, kuntoutuksen tai työn parissa.

”Se ettei ole mitään toimintaa, on ehkä vähän sitä ettei siitä mitään tulekaan. Jos kattoon syljeskely... pitemmän päälle se on huono juttu. Senkin takia me pyritään että kaikilla olis joku. Nimenomaan ulkopuolinen juttu, ei se että se rakennettais tähän. Sen pitäisi olla jossain muualla sitten. Se sitä yhteisöllisyyttä syö, mutta ehkä hyvällä tavalla. Kyl mä oon ehkä jossain mielessä samaa mieltä. Se kovasti se yhteisöllisyys olis tässä, no, liitetään tähän että ollaan osastolla oltu tiiviisti, toimintaa tulee ulkoahjautuvasti, sit on ollaan menty ehkä päihdekuntoutuslaitokseen, jossa toiminta tulee ulkoahjautuvasti. Sama porukka, tai se suunnilleen sama porukka tulee tähän yhteisöön, niin jos tulis ulkoahjautuvasti yhteisöllisyyden rakentaminen... ei se sinne itsenäiseen elämään valmista paljoa. Kyllä sen pitäs.. vankila ei sais seurata mukana, mä oon saanu päähäni. Mun mielestä. Se just se yhteisöllisyys, ei se välttämättä ole kovin eteenpäin vievää.”

Tarkkaan strukturoidun, mielekkään päiväohjelman katsottiin kaikkien haastateltavien mielestä tukevan kuntoutusprosessia ja rehelliseen elämään sitoutumista. Työ ja koulutus katsottiin kuntoutusvaiheessa ensisijaisen tärkeäksi. Yleiset päivittäiset rutiinit ja askareet auttavat niin sanottuun normaaliin elämään sopeutumisessa. Työssä on käynyt ilmi sääntöjen ja valvonnan tärkeys vapautuneiden tukemisessa. Aasukkaita selvästi tukee selvät säännöt ja valvonta, joka nykyisellään on entistä tiukempaa valvontakameroiden, vartijakäyntien sekä puhelin-kontrollin myötä.

”Kyllä noita (pätkättöitä, hanttihommia) aina muutaman päivän voi olla mut ei se oo niinkun pysyvää. Joku muu pitää tapahtua siinä. Mut kyl mä koulutukseen, se olis kova juttu. Ja sille et se koulutus olis.... aa... kovaa. Et joutuis ihan oikeesti tekee töitä, se erottais niinkun jyvät akanoista. Kaikki ei tuu onnistuu vaikka tehtäis mitä. Mut tota... eipä tässä elämässä muutenkaan onnistu aina.”

Asukkaiden työllistämisesssäkin piilee omat hankaluutensa. Vapautuville vangeille tarkoitettu kuntouttava työ on usein alipalkattua, eikä kovin mielekästä. Jos tavallinen työtönkin saattaa tuskastua alipalkattuun ja yksitoikkoiseen työhön, on täysin ymmärrettävää jos vankilassa vuosia viettänyt päihdeongelmainen saattaa myös jättää leikin kesken ja retkahtaa. Palkan tulisi olla kohtuullinen työhön nähden, ja asiakkaille tulisi antaa kannustavaa palautetta, joskus jopa katsoa läpi sormien pieniä myöhästymisiä. Samalla kuitenkin kuntoutujilta tulisi vaatia aina enemmän. Haastateltujen mielestä kuntoutusprosessi ei etene, ellei asukkaille aseteta aina uusia, realistisia tavoitteita jotka heidän tulee saavuttaa edetäkseen. Tulisi löytää oikeanlainen rytmitys ja välitavoitteet asiakkaan asumispolulle. Välitavoitteet auttaisivat elämän koordinoimisessa ja tulevaisuuden suunnittelussa.

Toisaalta yleistä asiakkaille oli myös ”liian paljon kerralla” -syndrooma. Vapautuvat vangit haalivat liikaa toimintaa ja pyrkivät parantamaan tilannettaan liian paljon, liian lyhyessä ajassa. On hienoa, jos asiakkaalla on aito pyrkimys niin sanottuun normaaliin elämään, mutta usein työ, koulutus, ja muiden asioiden järjestely yhtä aikaa päihdeongelman kanssa kamppailun kanssa on liikaa yhdelle ihmiselle kestettäväksi ja retkahdus on väistämätön. Useimmilla ei välttämättä ole edes kokemusta yksin asumisesta. Onkin tärkeää selventää vapautuville vangeille elämänhallinnan perusteita, totutellaan aluksi asumaan tukiasunnossa ja hoitamaan erinäiset virastoasiat joita useimmilla varmasti on vapauduttuaan.

7.4 Yhteisöllisyyttä tukevia rakenteita sekä kehitysehdotuksia

Hoidon ja tuen perusrakenteissa nähtiin parantamisen varaa. Nykyisellään byrokratia ja resurssien puute haittaavat asiakkaiden toipumista, ja voivat jopa estää ja lannistaa kuntoutusprosessia läpikäyviä asukkaita. Turhaa byrokratiaa pyrittiin välttämään asiakkaiden kanssa tehtävässä työssä, joka onkin välttämätöntä pyrittäessä tavoitteelliseen ja pitkäjännitteeseen työhön kriittisessä tilanteessa olevien ihmisten kanssa, joiden elämäntapa on lyhytjännitteinen ja kaoottinen.

” ... kyllähän yhteisön saa aikaseks, saada sinne asiakkaita, mutta että se ei niinkun ole näillä resursseilla, se ei välttämättä ole edes vastuullista.”

”...nyt siellä on neljä yhteisöä, 16 paikkaa ja kaks työntekijää. No nyt kun yhteisöstä joku lähtee vaikka hoitaa jotain Kela-juttua josta se ei tajuu mitään, tai sillä on verkosto tai joku, niin sinne lähtee toinen työntekijä mukaan. Sillon se koko muu juttu jää sen yhden työntekijän varaan. Jos sil on joku käynti jossain... siellä on asiakkaat keskenään.”

Asiakastyöhön ei koettu jäävän tarpeeksi aikaa, sekä byrokratia koettiin turhaksi ja aikaa vieväksi. Resurssien puute aiheuttaa myös eettisiä ongelmia. Missä vaiheessa asiakkaiden tuen tarve kasvaa suuremmaksi kuin mitä Kriits voi nykyisellään tarjota? Nykyisellään asumispalveluiden asiakkaaksi on kysyntää, ehkä jopa enemmän kuin mihin olisi voimavaroja.

Asiakkaiden tuen tarve katsottiin yleisesti suureksi. Moniongelmaiset päihde- ja kriminaalikutoutujat ovat asiakasryhmänä haastava, ja paljon huomiota vaativa.

Et se yhteisöllisyys alkais kantaa, se on kaheksasta neljään meininkii. Pitäs olla niinku läpi vuorokauden, mut sit taas Kriits on taas niin sidottu.. se on semmonen... <ajatustauko, 3 sek> liian liian liian paljon sääntöjä, vaikka just puhuin et pitää olla sääntöjä, mut liian paljon sääntöjä tulee sielt yhtäältä et mitä saa tehdä ja mitä ei saa tehdä, et sellasta vapaata työskentelyä ei tuu..”

Asiakkaiden katsottiin tarvitsevan enemmän tukea, kuin mitä Kriits voi nykyisellään tarjota. Nykyinen, tarkkaan virastoaikoihin rajoitettu toiminta ja tuki, ei riitä tukemaan asukkaita riittävästi.

Vaikkakin byrokratian voidaan katsoa olevan myös positiivinen asia, koska se tarjoaa muun muassa olemassa olevan toimintamallin, jonka varassa on helppo säilyttää ammatillinen ote, kokivat haastatellut sen myös työtä rajoittavaksi seikaksi. Aikaa ei haastateltavien mielestä jäänyt riittävästi olennaiseen, itse asiakastyöhön tai yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

”...tää maailma on menny niin kummalliseksi et ei oo aikaa hoitaa niit työntekijöitä kun pitää hoitaa niit paperijuttuja. Kaikesta pitää tehdä miljoona paperia, et totuus on et, työntekijä, se jää niinku.. niinhän Kriitsissäkin koko ajan, entistä vähemmän aikaa asiakkaalle koko aika kun pitää täyttää niitä... Mä oon esimerkiksi kieltäytynyt täyttämästä.. melkein kaikkii papereita. Emmä tee kuukausraporttii, mä oon sanonu et en varmaan tee. Et tota... kuinka monta asiakasta-

paamista? Mitä ihmettä sil tiedolla tekee? Ku siihen ei lasketa puheluita, siihen ei lasketa sellasii jotka sattuu vaan tulee kysyy jotain... niin se on vaan sellanen et lyödään rahikselle joku.. ni silloin kun ne pakotti mut täyttää sen, minkä loppujen lopuks ...X täytti, ni tota, se vaan sano et jos mä laitan 60 asiakastapaa mista ni meneekö lähelle? Mä vaan sanoin et jotakuinkin, paa vaan. No nyt se menee rahikselle sit, et se on taivaan tosi. Ne uskoo siellä. Mut.. eihän se pidä paikkaansa. Se on sellasta niinkun nättiä valehtelemista.”

Tietty teennäisyys työssä myös ärsytti erästä haastateltua. Tulokset ja ja työn edistyminen piti ilmaista luvuin sekä raportein, vaikka katsottiin ettei työpanosta voida aina mitata numeroin. Tämä heijastuu erityisesti työntekijöiden työssä jaksamiseen. On kuitenkin tärkeää muistaa asiakkaiden oma vastuu tilanteestaan, eikä kasata tarpeettomasti asiakkaiden murheita itselleen. Työssä jaksamisen kannalta on oleellista oppia löytämään tapoja miten käsitellä vaikeita asioita, pitää pesäero työ- ja yksityiselämän välillä, ja saada riittävää työnohjausta.

Yksi haastatelluista katsoi että asukkaiden toipumista tulisi mitata epäkonventionaalisilla mittareilla. Ovatko he kokeneet onnistumisia Kritsin yhteisöllisyyden johdosta? Nykyisellään arvostuksen painopiste tuntuu olevan raha.

”Tolla kuntouttavan työtoiminnan puolella oltiin mun mielestä aika kehittyneitä, siellä oli sellainen kun sosiaalinen tilinpäätös, joka oli jostain Skotlannista haettu se malli. Siellä yritettiin näyttää sitä toimivuutta jollain mittareilla, jota ei pysty laskemaan numeroilla. Ne on vaikka haastatteluita, joilla ne ihmiset todentaa sitä miten ne on mennyt eteenpäin. Onko ne kokeneet saaneensa siitä työstä jotain, tai onko ne päässeet johonkin. On se oikeesti sekin mitattavissa, mutta sitä ei arvosteta muuta kun sitä rahaa.”

Ajatuksena tuntuu olevan, mikäli talouspuoli on kunnossa, ei asiakkaiden tyytyväisyyttä ole syytä tarkastella lähemmin. Konkreettisesti asiakkaiden tilanne ja kehitys ei välttämättä ilmene varsinkaan päivittäisessä asiakastyössä.

”No se konkreettisuus ei välttämättä näy ainakaan lyhyellä aikavälillä. Se konkreettinen hyöty näkyy siitä, että joku toipunut asiakas tulee jonain päivänä vastaan ja moikkaa ilosena ja kertoo hyvät kuulumiset.”

Haastatelluille oli työn etiikka hyvin tärkeä ja ajatusta herättävä aihe. Tärkeää on pitää mielessä säätiön yleiset säännöt ja eettiset ohjeet. Ihmisten kuitenkin ollessa yksilöitä, pitää myös tapauksia käsitellä tapauskohtaisesti ja tarvittaessa joustaa hieman säännöistä. Asiakas joka ei noudata annettuja kehoituksia käydä seuloissa tai sovituisissa tapaamisissa tai kykene pitämään asuntoaan siistinä, ei välttämättä tee sitä tahallaan, tai laiskuuttaan, vaan kyseessä saattaa olla myös asiakkaan kyvyttömyys hoitaa omia asioitaan vankilatuomion ja pitkäaikaisen päihde- ja rikoshistorian jälkeen.

Joidenkin asiakkaiden kyky toimia on selvästi puutteellinen, eikä heitä voida oikeastaan syyttää myöhästelystä ja asioidensa hoitamisesta huonosti. Esimerkiksi asiakkaan perheessä sattuneiden kuolemantapausten johdosta asiakas on luonnollisesti kyvytön hoitamaan asioitaan normaalisti. Myös houkutus retkahdukseen saattaa tällöin olla suuri, eikä uloskirjoitus tässä vaiheessa palvelisi kenenkään etua. Tilanteisiin pyritäänkin yleensä tekemään myönnytyksiä, käsittelemään kukin tapaus tapauskohtaisesti, ja auttamaan konkreettisesti lisäämällä tuen määrää.

Eettisesti katsottuna oikeiden kriteerien määrittäminen asiakkuudelle on vaikeaa. Eräs haastatelluista piti nykyistä asukasvalintajärjestelmää ennakkoluuloisena, ja näennäisesti hankalia asiakkaita syrjivänä.

”Tuol KRITsis on vähän se et siellä peitellään... niinku et.. tota ei voida ottaa, ku... tota ei voida ottaa, ku... sit yhtäkkii huomataan et ollaan tilanteessa et ketään ei voida ottaa, ku... moni puhuu nykyään tuol Kritis et siellä ja siellä gongilla on sitä ja tätä, mistä ne tietää (ennen) ku ne on kävelly sen läpi. Ei ne tiä mitä siel on. Ku se on suljettu juttu.. ei se (aukene ulkopuolisille)... ei pitäis sanoa et mä tiedän miks tolla on toi fillari tos auton takana, se on menossa mökille. Voihan olla et se on just saanu ton fillarin. Niinku sellasii turhii johtopäätöksii ei kannata...”

Kyseinen haastateltava katsoi, että Kritis joutuu nykyisellään vetämään liikaa johtopäätöksiä haastateltujen potentiaalisten asukkaiden tilanteista ja taustoista. Asiakkaan taustojen tietäminen, ja niistä johtopäätöksien vetäminen katsottiin asettavan hakijat eri asemaan. Mistä työntekijä kykenee tietämään todella, kenelle Kritsin asumisyhteisöstä saattaa olla hyötyä, ja kuka todella on sitoutunut päihteettömään ja rehelliseen elämään? Kriteereistä voidaan puhua yleisellä taholla, mutta yksilötasolla niitä on silti vaikea näyttää toteen. Kuinka asiakas pystyy vakuuttamaan sitoutumisensa päihteettömyyteen?

Haettaessa tukiasuntoa on asiakkaan selvennettävä taustojaan, mitä on tehnyt ongelmiensa eteen, mitä on valmis tekemään, ja mitkä ovat mahdolliset tulevaisuuden suunnitelmat. Vaatii hyvää ihmistuntemusta ja ammatillisuutta tunnistaa vilpilliset tarkoitusperät ja asiakkaat joilla ei ole oikeaa pyrkimystä päästä eroon ongelmistaan. Aina on kuitenkin mahdotonta sanoa, kuka tulee selviytymään päihteettömyydessä ja rikoksettomuudessaan mutta ammatillisella valintaprosessilla voidaan minimoida riskit. Valintaprosessi vastaa myös asiakkaan tarpeisiin, mikäli asiakasta ei voida riittävästi auttaa Kritsin palveluiden piirissä, voidaan hänet ohjata muualle jossa hän voi saada paremmin ansaitsemansa kaltaista apua.

Työhön liittyvät eettiset ongelmat askarruttivat haastateltavien mieliä. Yhtenä ongelmana eräs haastateltavista nosti esiin asiakkaiden tasavertaisen kohtelun.

”Meidän asiakkaat on kovin rasistisia, itse kun ei koe itseään rasistiseksi, monesti ottaa vähän henkilökohtaisesti heidän puheensa. Kokee ne loukkaaviksi.”

Asiakasryhmää on toisinaan hankala kohdella tasavertaisesti, esimerkiksi heidän taustansa tai työntekijän omista poikkeavien mielipiteidensä takia. Luonnollisesti työntekijät ammattilaisina osaavat vastata näihin eettisiin haasteisiin, antamatta sen vaikuttaa asiakkaan saaman tuen laatuun, mutta nämä seikat luonnollisesti vaikeuttavat joskus asiakastyötä. Tärkeää on myös tarjota asiakkaalle hänen ansaitsemansa tasoista palvelua, eikä antaa henkilökohtaisten mielipiteensä vaikuttaa työntekoon. Vapautuvat vangit kun saattavat olla syyllistyneet mitä järkyttävimpiinkin tekoihin, mutta ammatillisuuteen kuuluu silti asiakkaan oikeuksien turvaaminen. Oleellista on tiedostaa itse mahdolliset ennakkoluulonsa, ja antaa jonkun muun työntekijän hoitaa ne asiakkaat jotka itse saattaa kokea ylivoimaiseksi, ettei asiakas saa huonoa palvelua omien ennakkoluulojensa takia.

Asiakasryhmän koettiin myös yleisesti kohtaavan paljon erilaisia haasteita kuntoutuksen ja rehellisen elämän tiellä.

”Suurin eettinen ongelma on sen yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän kanssa, kun tuntuu että se järjestelmä potkii meidän asiakkaita päähän. Jos on oikein kunnolla julkisesti päihdeongelmainen, ei saa esimerkiksi terveydenhoidossa samaa palvelua kuin muut. Sinne pitää mennä mukaan tukihenkilönä, että se asiakas saisi vähän parempaa palvelua. Suurin eettinen ongelma on toi järjestelmä tässä. Tuntuu että semmonen naamakerroin, mitä vaikeemmassa asemassa sä oot, sitä vaikeempi sä oot asiakkaana. Ja sit sua rangaistaan siitä kun sä oot niin

vaikea asiakas, ja sua palvellaan huonommin. Ja kun oikeen provosoidaan sellaisena tyyppinen, niin sit sieltä pesee takaisin sellaisena tyyppinä..”

Yleisesti koko yhteiskuntajärjestelmän koettiin tarpeettomasti hankaloittavan päihde- ja kriminaalitaustaisten kuntoutusta. Asiakkaan katsottiin usein kokevan syrjintää taustansa tai päihdeongelmansa vuoksi. Asiakkaan ei myös aina koettu olevan kyllin vahva hoitaakseen asiotaan itsenäisesti, ja heidän tukenaan on yleisesti käyty hoitamassa virastoasioita.

Asumisjärjestelyiden toimintaa hankaloittaa projektien moninaisuus. Samoja asuntoja ja yhteisöpaikkoja käyttävät koevapauteen tulevat vangit, jo vapautuneet vangit sekä esimerkiksi erilaisten yhteistyötahojen piiriin kuuluvat asiakkaat, esimerkiksi päihdekuntoutujat jotka harjoittelevat itsenäistä asumista.

”Se ei ole niinkun kenenkään vika, ei asiakkaan eikä työntekijän, mutta siellä luvataan että yhteisössä asutaan kahesta kuukaudesta puoleen vuoteen.. mutta, ei se toimi kun ei oo niitä asuntoja sitten. Ja sit kun se ihminen on pari, kolme kuukautta ollu niin että, ni että koska mä saan sen asunnon? Ku ei niit oo. Ni kyl siinä tulee vähän sellanen huijaamisen meininki.”

Haastateltavat kokivat asukkaiden kuntoutusta haittaavan juuri asuntojen puutteen. Asumisyhteisöt ovat tarkoitettu ainoastaan siirtymisajan asumiseen. Tilanteessa, jossa asukas koetaan valmiiksi siirtymään tukiasuntoon, eikä hän sellaista asuntojen rajallisen määrän takia saa, on ymmärrettävää, jos asiakas turhautuu tilanteensa edistymättömyyteen.

Päällimmäiseksi teemaksi haastateltavien puheesta nousi juuri asiakkaiden henkisen tuen tarve ja sen jatkuvuus. Vaikka yhteisöasuminen on mennyt hyvin jo pidemmän aikaa, ja asiakkaalle saatettaisiin katsella jo itsenäistä tukiasuntoa, usein myös asiakkaan näennäisesti hyvä tilanne saattaa muuttua yhden yön aikana. Vanhoihin tuttavapiireihin törmääminen usein vetää helposti mukaan takaisin päihdekuvioihin.

” Molemmin puolin vähän taas sitä päänsisäistä muutostyötä, vaikka on positiivinen muutos, on aina kriisi kuitenkin. Vapautuminenkin. Ne on yllättävän kovia paikkoja ne eteenpäin menemiset. Sitä käytännön tukea, ja siinä yhteydessä on sellanen vähän isompi paketti. Onko se nyt psykososiaalista muutostyötä sit. Ne on niin isoja muutoksia, ja juuri sen takia se olis tärkeää se yksilötyö siinä. Vaikkei mitään järjeä monesti näissä retkahduksissa mutta... niin se vaan on, siinä sitä tukea vaaditaan, ei se riitä vaan, että sitä on asioiden ulkoisessa hoitamisessa, sen tarvii olla sitä pään sisäistä prosessointia sitten.”

Nykyisellään kahden keskeisiin, syvällisempiin keskusteluihin asiakkaiden kanssa ja psykososiaaliseen työhön ei katsottu jäävän riittävästi aikaa. Kaikkien haastateltavien mielestä eräs tärkeimmistä panostamisen kohteista tulevaisuudessa, on entistä yksilökohtaisemmin räätälöidyt, tarkemmin kohdennetut ratkaisut asunnottomien ja rikostaustaisten auttamiseksi. Tämä olikin kaikkien haastateltavien mielestä eräs tärkeimmistä panostamisen kohteista.

Rediksen toimivuudesta yhteisöllisyyden tuottajana nykyisellään haastateltavat jakautuivat erilleen. Toisaalta sen katsottiin olevan toimiva rakenne, jolla oli vain väliaikaisia ongelmia työntekijöiden vaihtuvuuden myötä, toisaalta sen ei katsottu riittävästi tukevan asiakkaiden tarpeita.

”Onhan täällä kuitenkin asiakkaiden keskuudessa maine turvallisena paikkana ja päihteettömänä olohuoneena. Kaikkien semmoisena omana paikkana. Onhan tässä kuitenkin perusedellytykset olemassa, vaikka Rediksen työntekijät vaihtuu, joku sano että Redis toimii silti kuin junan vessa. Kyllähän kuitenkin jokaisella, tai monella asiakkaalla on kuitenkin semmoinen kokemus, että tänne voi tulla semmoisena kun on. Että kyllä se sitä mainetta pitää yllä, ne siemenet on olemassa kunhan se vaan saadaan kasvuun.”

”Rediksen pitäis olla (yhteisöllisyyttä tukeva rakenne Kriksissä). Mä käytän mieluummin sanaa pitäis olla. Työntekijöiden pitäis olla... öö.. kylhän niinkun Kriks on Rediksen kautta ja noin, ihan oikeesti suunniteltu, et se tukee. Mutta.. en mä oikeen näe, että se tukis. Kyl se tulee jossain muotoo jonkin määrää ja noin pois päin, hyvin vähän.”

”Joo, kyl siel on (edellytykset yhteisöllisyyden muodostumiselle). Onhan siellä niinku puitteet mutta tuota niin... ähh, siellä pitäs... niinku mä sanoin tohon alkuun, siellä pitäs olla enemmän näitä omakohtasen kokemuksen (työntekijöitä). Paha on koulunpenkiltä tulla sanoo, et, kaikki kunnia, emmä tarkota sitä et kouluja käyneet on huonompii tai tyhmempii, vaan sehän on ihan päinvastoin. Se ei tiedä niit pieniä nyanseja mitä on, ja pitää niinkun oppii lukee niit asukkaita. Ja mitä... no meillä on just meillä on X joka tuli tuolta Hietalinnan yhteisöstä, se on yrittäny saada sitä yhteisöllisyyttä. Ja se mokoma on tehny sen. Sillä ei oo omaa taustaa, sillä ei oo mitään tämmösii juttui, mut se on tehny sitä, se tietää, sillä on visio tossa. Mut se pystyy jakaa sen. Sitä rassaa se ettei se saa muita mukaan, työntekijöitä. Se on vaikeeta.”

Joskus jopa työntekijöiden saaminen uuden työmenetelmän tai idean taakse on haastavaa. Haastatellut pitivätkin työympäristöään suurimmaksi osaksi positiivisena paikkana, mutta osaltaan myös hitaasti uusille ajatuksille ja työmenetelmille lämpiäväksi.

Resurssien puute aiheuttaa joskus myös tilanteita, joissa säännönmukaisuus Rediksessä, paikassa jonka kohderyhmä edellyttää rutiineja, ei ole aina mahdollista.

”Redikseen pannaan jotain että se aukee yhtäkkiä kaheltatoista. No mitä se nyt sit tarkoittaa. Ja tämmönen.. siel mennään, joku osa-alue saadaan valmiiks, niin jossain sit taas rupee heittää. Tehään paljon hyviä juttuja, mut ne hyvät jutut kammetaan aina johonkin mitättömän pieneen säästöön... uuteen kuvioon tai jotain. Se pysyvyys ois tärkeä. Et jotai linjaa, ihan oikeesti mennään jotain linjaa, mennään pidempään ja katotaan sit vast mikä se on. Mis tehtiin virheitä, ja asiakkaat mukaan.”

Rediksen asiakasryhmä kokee turhauttavaksi jo pienetkin arkiset muutokset. Kuinka heidän voidaan edellyttää sopeutuvan jatkuvaan muutokseen käytännössä hyväksikin havaituissa toiminnoissa?

”...mun näkemys on siis edelleen se, ettei asumisyhteisöihin hirveesti pitäisikään rakentaa mitään sisään lämpiävää yhteisöllisyyttä, koska nää laitososastolta, vankilaosastolta, ehkä siinä välissä on käynyt kuntoutuslaitoksen osastolla ja yhteisöt kuitenkin menee eteenpäin itsenäiseen asumiseen, vaikkakin tuettu ensin. Mutta tän pitäis olla kallellaan sinne... vapautteen ja itsenäisyyteen, siihen tavaliseen elämään päin. Sen takia ehkä tää Redis olis se, ikään kuin kokoa sen yhteisöllisyyden, se rakentuis tänne.”

Yhtä mieltä haastateltavat olivat kuitenkin siitä, että yhteisöllisyyden ja tuen tulisi rakentua nimenomaan Rediksen tiloihin, ja että kehitystyöllä siitä saadaan tulevaisuudessa asiakasryhmänsä tarpeita palveleva, miellyttävä yhteisöllinen ajanvietto- ja vertaistukipaikka.

”Pitää vaan rakentaa se sillai et se (Redis)... tuottais yhteisöllisyyttä. Ettei sitä vaan tyrkytetä, vaan et se tuottais itte ittessään. Niin, ja et se olis kiva päästä täitsä niinkun Kritsin yhteisöön. Eikä nyt vaan et se on joku sijoitus. Näin mä nään tän.”

Rediksen pääasiallinen funktio on vertaistuen tarjoaminen asiakkaille. Nykyisellään tavoite ei täysin toteudu, vertaistyöntekijöiden puuttumisen vuoksi.

”...asiakkaat on kysynyt että onko tää nyt enää vertaistukipaikka, kun työntekijöillä ei enää ole vankilataustaa. Mitäs vertaisia te muka ootte? Sit kun me sanottiin asiakkaille, että me ei olla niitä teidän vertaisia, me mahdollistetaan teille, te olette niitä vertaisia, ne on sanonut että, ahaa, meidät pannaan tekemään teidän työt. ”

Eräs haastateltavista piti juuri tätä ongelmallisena, mutta kääntöpuolena nähtiin asiakkaiden voivan toimia toisilleen vertaistukena, Rediksen toimiessa tämän mahdollistavana paikkana ja ohjaavana tahona.

Toimivan tukihenkilö- ja vertaistukitoiminnan katsottiin tukevan Rediksen kohderyhmää hyvin, mutta kuinka saada enemmän vertaisia, toipuneita päihde- ja kriminaalitaustaisia mukaan toimintaan?

”Mä nään sellaisen vision että pitäis olla paljon enemmän vertaistukitoimintaa, pitäis olla paljon enemmän vertaistukihenkilöitä, mutta mä en ole vielä keksinyt sitä konseptia, että millä me saadaan värvättyä riittävä määrä niitä tukihenkilöitä. Tarvetta kyllä on, mutta se jotenkin.. musta tuntuu että se tukihenkilö saa siitä vielä liian vähän, koska se on niin raskasta, se on yhtä raskasta kun tää ammatti, vaikka se on siitä vaan pieni osa. En ole vielä keksinyt miten niitä palkitaan, kun ei varsinaisesti ole resursseja rahalla. Kaikkein helpointa olis jos voisi palkata, niitä rikollisia joilla alkaa olla aika hyvin se oma elämäntilanne, ja antaa palkkio heille jotka voivat hoitaa vain pientä osuutta siitä. Hyvin tärkeää osuutta, jos meillä olisi iso kasa toimivia tukisuhteita, se tois tänne sen yhteisöllisyyden.”

”Sinne (Rediksen toimintaan) pitää saada mukaan, niitä ihmisiä jotka on jo toipuneet niin pitkälle että heistä voidaan sanoa että heillä on jo se uusi ajattelu-tapa ja toimintamalli. He ovat palanneet takaisin yhteiskunnan toimiviksi jäseniksi, jotka voi sanoa että on rehellisiä kansalaisia. Ne täytyy saada mukaan, se on tässä se ongelma, me ei voida palkita niitä kovin hyvin, pitäis olla antaa niille tukihenkilöille kunnon palkkio siitä mitä he tekee, kun he kuluttaa omaa rahansa siihen tukemiseen. Sitten pitäis... sekä aineellisia että henkisiä palkkioita, sitten pitäis niitä tosi toipuneita pystyä palkkaamaan tänne työntekijöiksi. Esimerkiksi vaikka oppisopimusopiskelijoiksi. Siinä tulee se vertaistuki että se ei mene siihen kuivanarkkailuun, vaan he ovat oikeesti esimerkkinä toisilleen.”

Eräs haastateltavista koki erityisen ongelmaiseksi tukihenkilöiden palkitsemisen. Säätiö ei varsinaisesti kykene palkkaamaan heitä työntekijöiksi resurssien puutteessa, mutta kenties vertaisena toimivat tukihenkilöt kykenevät myös saamaan palkkionsa itse auttamistyöstä. Useiden jo toiminnassa olevien katsottiin saavan paljon pyyteettömästä vertaistukihenkilötoiminnasta, joista he myös itse entisinä päihde- tai rikostaustaisina saavat myös uusia toiminta-areenoita elämäänsä.

”Pitää vaan rakentaa se (Rediksen rakenne) sillai et se... tuottaminen on väärä sana, mut et se tuottais yhteisöllisyyttä. Ettei sitä vaan tyrkytetä, vaan et se tuottais itte ittessään. Niin, ja et se olis kiva päästä tiätsä niinkun Kritsin yhteisöön. Eikä että nyt vaan et se on joku sijoitus.”

Suhtautuminen vertaistukeen oli yksimielisen positiivista. Ammatillinen ohjaus sen sijaan ei herättänyt positiivisia tunteita eräässä haastatellussa. Vertaistukitoiminta on arvokasta Kritsin asiakasryhmille, mutta myös siinä piilee omat hankaluutensa. Ammatillisen tuen ja vertaistuen erot saattavat olla merkittäviäkin.

”No sehän (oma kokemus) on kaikkein paras voimavara. Kaikkein ratkasevin. Kaikkein hienoin, parhaimmillaan. Myös huonoimmillaan hienoin. Et tota.. mä tarkoitan vertaistuella sitä, että se vertainen tietää mistä jutellaan. Se tietää ne fiilikset, se osaa lukee... se on ehdottomasti tärkeintä. Se on se mikä tuottaa sen hyvän jutun. Muuten on vaikeeta...”

Haastateltavat katsoivat kuitenkin yleisesti molempia tarvittavan asiakastyössä. Ihannetapauksessa molemmat menetelmät toimivat rinnakkain. Molemmissa on omat etunsa, ammatillisuus pohjaa tiukasti teoriaan eikä mene tunteella, vertaistukityöntekijän etuna puolestaan on omat kokemukset. Yhtenäisen linjan puuttuminen saattaa muodostua joskus ongelmaksi, eri ihmisten erilaisista työtavoista johtuen. On tärkeää että asiakkailla olisi pohjimmiltaan samat säännöt vaikkakin uloskirjoitukset ja muut ongelmatapaukset tulee aina käsitellä tapauskohtaisesti ja harkinnanvaraisesti. Tilannetta ei edesauta myöskään uloskirjoitus automaattisesti sääntörikkomuksista, retkahdukset ja takaiskut kun kuuluvat osana päihdekuntoutukseen.

Yleisesti uhkana haastatellut kokivat resurssien puutteen sekä lakkautukset. Haastatelluilla oli vahvoja mielipiteitä siitä, minkälaisia työmenetelmiä Kritsissä tulisi jatkossa harkita käytettävänä.

”Itse pidän myllyhoidollisesta ajattelutavasta. Se AA vähän sisältyy siihen, siinä on ne vertaistukiryhmät, jotka hoitaa sitä ongelmaa jatkossa, kun lähdetään omaan elämään. Mä pidän sitä myllyhoitoa sellaisena terveenä ja toimivana, vä-

littömästi puuttuvana tapana. Mä olen itse ollut viikon siellä opiskelijana, ja nähnyt miten se toimii. Se on jännä juttu, miten hyviä ja toimivia (paikkoja) lakkautetaan, onko tällä kaupungilla varaa lakkauttaa toimivia systeemejä. Ollaan lakkauttamassa Hietalinna-yhteisö, tällä hetkellä ehkä ainoa lääkkeetön paikka Helsingissä. Ikään kuin ei opita virheistä, tehdään ne samat virheet. Tämän vuoden säästöt ovat niin ja niin monta miljoonaa, mutta sitten pitkällä aikavälillä, ne menot kasvaa.”

Eräs haastatelluista koki, että hyväksikin havaitut menetelmät ja työyhteisöt jostain syystä lakkautetaan, joko resurssien puutteesta, tai ne korvataan uusilla menetelmillä, joiden toivuudesta ei ole vielä täyttä varmuutta. Rinnalla tulisi kuitenkin säilyttää vanhat, myllyhoidolliset ja Minnesota-tyyppiset päihdekuntoutusmenetelmät. Etenkin lama-aikana leikkaukset sosiaalihuollossa aiheuttavat kauaskantoisia seurauksia, jotka kustautuvat myöhemmin nousseina sosiaalikuluna.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkielman tuloksista kävi ilmi, että yhteisöllisyys on selvästi erittäin subjektiivinen asia, vaikkakin pääpiirteittäin haastatellut tunnustivat sen jonkinlaiseksi yhteenkuuluvuuden tunteeksi. Yhteisöllisyydellä on kiistattomia etuja, mikäli tietyt reunaehdot, esimerkiksi yhteiset tavoitteet ja riittävä pitkäjänteisyys, täyttyvät. Kuitenkin samalla kuin yhteisöllisyys tuottaa positiivisia, kannustavia kokemuksia, yhteisöllisyys jo luonteeltaan rajaa tiettyjä toiminta-areenoita pois. Syntyy eräänlainen ”me ja he”-henki. Yhteisön jäsenen on aluksi ansaittava paikkansa siinä, mikä vaatii usein pyrkijältä resursseja, joita hänellä ei välttämättä ole. Yhteisöllä voi siis myös negatiivisia vaikutuksia yksilön elämään, ja esimerkiksi vankien vapautumisvaiheessa muut vangit eivät välttämättä ole parasta seuraa uuden elämän alkuun pyritäessä. Uskon kuitenkin vakaasti oikean kaltaisen yhteisöllisen toiminnan olevan hyödyksi etenkin päihde- ja kriminaalitaustaisille vankilasta vasta vapautuneille. Ymmärrettävää on kuitenkin joidenkin vankilasta vapautuneiden välttävän ryhmiä, jotka he usein kokevat vankilan jatkumona, saman henkisenä paikkana eikä eteenpäin menemisenä.

Tulosten valossa Tönniesin (1887) gemeinschaft -tyyppisen yhteisöllisyyden muodostuminen Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluiden piiriin on mielestäni naiivi ajatuksena, enkä usko sen haastateltujen mielipiteiden valossa edes olevan nyky-yhteiskunnassa tavoittelun arvoista. Asumisyhteisöiden tulisi jatkossa säilyttää kodinomaisena paikkana, jossa asiakkailta on mahdollisuus yksityisyyteen. Sinne ei tulisi jatkossa yrittääkään tuoda yhteisöllisyyttä lisääviä aktiviteetteja, vaan asiakkaita tulisi tukea etsimään toimivia, mielekkäitä toiminta-

areenoita asumispalveluiden ulkopuolelta. (Särkelä 1994: 17). Haasteena on asiakkaiden flegmaattisuus. Heiltä puuttuu sisäinen tavoitteellisuus, *intentionality*, pyrkimys jotain asetettua tavoitetta kohden. (Paasivaara & Nikkilä 2010, 14). Asiakkaan voimauttaminen on haastava käsite, eikä siihen ole mitään yksinkertaista ratkaisua. Kriits voi tarjota asuinpaikan, avustaa ja ohjata polulla kohti päihteetöntä, rikoksetonta elämää, ja tukea asiakkaitaan löytämään merkityksekkäitä yhteisöllisiä kokemuksia esimerkiksi erilaisen ryhmätoiminnan kautta.

Redis tarjoaa hyvän vertaistukitoiminta- ja ajanviettopaikan asumisyhteisöiden asukkaille ja ulkopuolisille, vastaavassa tilanteessa oleville tai jo toipuneille päihde- ja rikostaustaisille. Haastatellut olivatkin yhtä mieltä Rediksen mahdollisuuksista yhteisöllisyyden luovana rakenteena. Tulevaisuuden ensisijaisena kehittämishaasteena onkin Rediksen saaminen yhteisöllisyyttä tuottavaksi toiminta-areenaksi. (Särkelä 1993: 17). Sen tulisi tarjota ammatillista ohjausta, sekä vertaistuki- ja tukihenkilötoimintaa nykyisen kaltaisella, ei-byrokraattisella ja vi-rastomaisella otteella. Nykyisellään Redikseen on asiakkaiden mukavan helppo tulla, ja puitteet ovat periaatteessa kunnossa. Yhteisöllisyyden luominen on vaikeaa, sitä ei voi pakottaa. Sille voi ainoastaan luoda pohjaedellytykset, ja pyrkiä tuomaan yhteen ihmisiä joilla on samankaltainen tausta ja yhteisiä tavoitteita, ja toivoa parasta.

Asumispalveluiden asukkaiden tulisi etsiä yhteisöllisyyttä asumisyhteisöiden ulkopuolelta. Kriitsin tulevaisuuden haasteena on tarjota heille polkuja kohti mielekkäitä yhteisöjä, ja kannustaa heitä niitä kohti. Asumispalveluiden asiakkailta puuttuu osaltaan toiminta-areenat, ja sitä myötä myös edellytykset toimia oman elämänsä eteen. (Särkelä 1993: 18). Toiminta-areenoilla tarkoitetaan ympäristössä olevia ulkoisia toiminnan välineitä, jotka edellyttävät sekä mahdollistavat tiettyjä toimintoja, ja sulkevat pois toisia. Toiminta-areenana koulutuspaikka mahdollistaa kenties positiivisempia asioita, kuin esimerkiksi Kriitsin asumisyhteisön toiminta-areena. (Särkelä 1993, 16-18). Useimmat haastatelluista katsoivat, että uudet toiminta-areenat ja yhteisöt saattaisivat rakentua esimerkiksi työn, koulutuksen, harrastusten, seurakunta- ja järjestötoiminnan tai tukihenkilötoiminnan varaan. Itse koen tukihenkilö- ja vertaistukitoiminnan hyvänä vaihtoehtona, jos henkilö on henkisesti kyllin vahva käyttämään päivittäin omaa taustaansa ja rikos- ja päihdekokemuksiaan työkaluna ilman että kokee sen stressaavaksi tai liiaksi vanhassa elämässä kiinni pitämiseksi.

Tulevaisuudessa kauaskatseisten, suurempien linjojen vetäminen, ja niihin pitkäjänteisesti sitoutuminen tuottaisi tuloksia. Tutkiessaan asumispalveluiden toimintaa ja merkitystä asiakasryhmälleen Riitta Granfelt (2003) nostaa asteittaisen vapautumisen kriittiseksi avainkysymykseksi vankeusajan kuntoutustoiminnan. Granfelt katsoo että yhteiskunnassa elämisen totuttelun tulisi alkaa jo vankilassa, asteittaisen vapauttamisen kautta sekä sisäisen kontrollin vahvistamisen. Kaikille vapautuville vangeille tulisi luoda yhtenäinen kuntouttava malli, joka alkaa jo vankilatuomion alussa, ja jatkuu siviilielämässä kunnes asiakas katsotaan kuntoutu-

neen riittävästi selvitäkseen omillaan. (Granfelt 2003, 65) Nykyisellään ainoastaan puolelle vapautuvista vangeista kyetään laatimaan vankilassa vapautumissuunnitelma, joka pitää sisälleen asumisen, toimeentulon sekä sosiaalisen tukiverkon järjestämisen. (Helsingin Sanomat, kotimaan uutiset 20.9.2010)

Nykyisellään vankilasta saatetaan vapautua ilman tulevaa osoitetta, jolloin Kritsin kaltaiset asumisyhteisöt ovat hyviä vapautumisvaiheen paikkoja, jossa tuen kautta totutella normaaliin elämään, ja hankkia uusia tukevia toiminta-areenoita. Kritsin kaltaisesta asumispalveluista Granfelt (2003) käyttää termiä ”puolimatkan koti”, joka onkin omiaan kuvaamaan asumisvaiheen väliaikaisuutta. Asumispalveluiden piiriin ei tulisi jäädä pysyvästi, ja vahva yhteisöllisyys asumispalveluissa saattaisi mielestäni haastatteluiden tulosten valossa näyttää jarruttavan eteenpäin, kohti omaa asuntoa ja itsenäistä elämää menemistä. Kaikilta itsenäinen asuminen ei tule onnistumaan yrityksestä huolimatta. Tämän kaltaisille henkilöille yhteisöllinen, tuettu asuminen saattaa olla omiaan jopa pysyvänä ratkaisuna. (Granfelt 2003, 65)

Kuten haastatellut työntekijät, myös Granfelt painottaa eteenpäin siirtymisen tärkeyttä. Asumisyhteisöiden asukkaille tulisi olla realistiset mahdollisuuden siirtyä itsenäiseen tukiasuntoon kohtuullisen ajan sisällä, mikä ei nykyisellään ikävä kyllä ole aina mahdollista. Kuntoutujan tilanteen edistymättömyys turhauttaa, ja johtaa usein tavoitteellisuuden katoamiseen. Jo tehty kuntouttava työ mitätöityy, ja asiakkaan tilanne saattaa taantua. (Granfelt 2003, 65) Tulisi löytää oikeanlainen rytmitys ja välitavoitteet asiakkaan asumiselle. Välitavoitteet auttaisivat elämän koordinoimisessa ja tulevaisuuden suunnittelussa, lyhyen ennalta määritellyn ajanjakson jälkeen asiakas voisi siirtyä asumisyhteisössä asumaan itsenäisesti säätiön omistamaan asuntoon, jolloin hän silti säilyisi tuen piirissä.

Tukiasuntoja on rajallinen määrä, eikä niiden asukkaat ole asunnon saatuaan usein innokkaita yrittämään hankkia uutta kunnallisen tai yksityisen sektorin kautta. Kohtuuhintaisten asuntojen puute pääkaupunkiseudulla on huolestuttava jo tavalliselle työssäkäyvälle ihmiselle, päihde- ja kriminaalitaustaisten on liki mahdoton saada asuntoa vuokranantajan kuullessa, että vuokran hoitaa sosiaalitoimi. Kriminaalihuollon tukisäätiön kannanotossa vaaditaankin positivisempaa suhtautumista vuokran-antajilta päihde- ja kriminaalikuntoutujiin. (Helsingin Sanomat, kotimaan uutiset 20.9.2010)

Osa itsenäiseen asumiseen kykenevien asiakkaiden ongelmista olisi mahdollista ratkaista yksinkertaisesti yhteiskunnallisella panostuksella kohtuuhintaisten kunnallisten vuokra-asuntojen rakentamiseen. Tukiasuntojen määrää on vaikea lisätä resurssien puutteen vuoksi. Kontakti Kritsiin säilyy itsenäisessäkin tukiasunnossa, ja sieltä saa tarvittaessa tukea elämässä vastaan tulevilla haasteilla. Kattavampaa tukea tarvitseville jonkin kaltainen sosiaalinen isännöinti voisi olla paikallaan, tukena sekä minimoimassa järjestyshäiriöitä talossa. Haasta-

teltavat pitivät tärkeänä, että tuettu asuminen Kriksissä valmistaisi tulevaisuudessa asiakasta paremmin itsenäiseen asumiseen. Nykyisellään asiakkaan tulee itse osata hakea tai pyytää apua spesifeihin ongelmiinsa, eikä itsenäiseen elämään valmistelevalle toimintaa sinänsä ole strukturoidusti ja kattavasti tarjolla.

Ympäristöministeriön asettama pitkäaikaisasunnottomuuden työryhmä on julkaissut raportin (2008) Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen 2015 mennessä: pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma. Siinä esitellään muutamia tulevaisuuden suunnitelmia, joista on hyötyä myös juuri Kriksin asumispalveluiden asukkaille. Työryhmä perustaa työnsä edellä mainittuun ns. neljän viisaan miehen raportille Nimi ovesa. Eräässä haastattelussa Nimi ovesa herätti jopa hilpeyttä väitteidensä vuoksi. Näkökantana oli, että on naiivia kuvitella asunnottomuuden poistuvan tekemällä kauniita kannanottoja. Suunnitelma ei sinänsä edes vielä nimeä mitään lukuja asuntojen tarpeelle, eikä ketään ole sitoutunut rakentamaan tai muutoin hankkimaan asuntoja niitä tarvitseville. Ideat siirtymisestä entisen kaltaisesta asuntola-tyyppisestä asumisesta tuettuun, itsenäisen elämän ja yksityisyyden mahdollistavaan asumismuotoon on kuitenkin askel eteenpäin. (Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen 2015 mennessä: 2-8). Onnistuessaan pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen olisi merkittävä teko, jonka vaikutukset näkyisivät etenkin syrjäytymisen ehkäisyssä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma, KASTE, vaatii tulevaisuudessa entistä yksilökohtaisemmin räätälöityjä, tarkemmin kohdennettuja ratkaisuita asunnottomien ja päihdeongelmaisten auttamiseksi. Moniammatillinen verkostoituminen olikin lähes kaikkien haastateltavien mielestä eräs tärkeimmistä panostamisen kohteista. Asiakkaille tarjolla olevan tuen määrän tulisi jatkossa olla huomattavasti suurempi. (KASTE-ohjelma 2008-2011, 14) Tukijärjestelmän tulee siirtyä verkostoituneempaan sekä yksilön tarpeisiin tarkemmin kohdennettuun palveluiden tuottamiseen päihde- ja kriminaalitaustaisille.

Asiakkaan subjektiivisuus onkin päihde- ja kriminaalityön kulmakiviä, ja siitä nousee asiakkaalle jopa uusia tapoja elää ja toimia. Asiakasta ei voida lähteä hoitamaan ja auttamaan jyrkästi ennalta määritettyjen kaavojen mukaan, sillä kaikki asiakkaat ovat yksilöitä. Jokaisen asiakkaan kohdalla tulee laatia omanlainen kuntoutussuunnitelma. Palveluiden tulisi jatkossa tulla lähelle asiakasta, ja muotoutua osaksi arkipäivän toimintoja. Stakesille laatimassaan raportissa (2001) Karjalainen & Lahti luettelevat muutamia tulevaisuuden uudistusten avainsanoja, joiden katson tutkielman tulosten valossa olevan erittäin ajankohtaisia myös Kriksin yhteisöllistä työtettä kehittäessä. *”Vaikkeiden elämäntilanteiden selvittämisessä tarvittavia aineksia ovat yksilöllisyys, verkostoituneisuus, monitorimijaisuus, paikallisuus, asiakkaan osallistaminen, prosessimaisuus ja dialogisuus.”* (Karjalainen & Lahti 2001, 105-107).

Vaikkakin moniammatillinen verkostoituminen on osaltaan toimiva työmenetelmä, aiheuttaa se myös erään haastatellun mielestä vastuun katoamista asiakkaasta. Kati Rantala kommentoi aihetta samankaltaisin ajatuksin. Valtakunnallinen hanke ”Yhteistyössä rikoksettomaan elämään” pyrkii luomaan palvelupolkuja kohderyhmänään vankilasta vapautuvat vangit. Kyseessä on oikeusministeriön alaisuudessa toimiva hanke, yhteistyössä kuuden ministeriön, Kriminaali- huollon tukisäätiön, sekä Kuntaliiton kanssa. Rantala katsoo paikallistasolla verkostoitumisen toimivan tarkoituseriään vastaan, ja pikemminkin jarruttavan muutostyötä jota se yrittää ajaa, koska siltä puuttuu todelliset toimintavaltuudet. Itse toiminta ja vaikutustyö jää retoriikan tasolle. Rantala esittääkin osuvia kysymyksiä verkostotyön luonteesta joita myös haastateltavien puheista on löydettävissä. *”Onko pysyvien ja sitouttavien, verkostoitumiseen perustuvien toimintamallien luominen paikallistason hajanaisilla että nopeasti muuttuvilla toimijakentillä ylipäänsä mahdollista? Jos yhdellä paikkakunnalla saadaan kehitettyä malli joksikin aikaa, mitä hyötyä siitä on muille paikkakunnille?”* (HAASTE 3/2004).

Eräs haastatelluista katsoi vankien kanssa tehdyn työn olevan eräänlaista jälkisiivousta siinä missä sosiaalihuolto on epäonnistunut aiemmin. Häntä askarrutti miksei koskaan lähdetä siitä, kuinka voitaisiin vähentää vankimääriä? Nuoret ja päihdeongelmaiset ajautuvat rikollisuudelle, ja joutuvat lopulta vankilasta vapauduttuaan opettelemaan päihdeettömän ja rikoksettoman elämän uudelleen. Samoilla linjoilla oli myös Kati Rantala HAASTE -lehdessä 3/2004 julkaistussaan artikkelissaan Onko nykykeinoista vankilakierteen katkaisuun?. Nykytilanteessa käytetään huomattavia varoja verrattain pienien ryhmien yksilölliseen kuntoutukseen, jolloin tulokset jäävät suhteellisen vaatimattomiksi. Tämä ei tarkoita etteikö vankien jälkihuoltoon ei olisi syytä panostaa resursseja, varhaisessa vaiheessa elämälle välttämättömien palveluiden, asunnon ja tuen turvaaminen ehkäisisi tehokkaasti vankilakierteitä ja syrjäytymistä. Vastaisuudessa tulisi panostaa syrjäytymisvaarassa oleviin jo varhaisessa vaiheessa, ettei nykyisen kaltaiselle kriminaali- huollolle olisi edes tarvetta. (HAASTE 3/2004).

KASTE-ohjelma tähtää tulevaisuudessa sosiaalityön kohdentamista varhaiseen syrjäytymisen ehkäisyyn. Lapsuudessa ja nuoruudessa luotu terve hyvinvoinnin pohja auttaa tehokkaasti syrjäytymisen ehkäisyssä myöhemmällä iällä. Muun muassa nuorten opiskeluelämästä ulkopuolelle jääminen altistaa heidät erittäin suurelle riskille ajautua yhteiskunnan ulkopuolelle, kohti työttömyyttä ja rikollisuutta. (KASTE-ohjelma 2008-2011, 14)

Ongelmalliseksi asumisyhteistyössä koettiin asiakkaiden vakiintuneet ajatusmallit ja leimautuminen. Leimautumisteorian mukaan sosiaalinen stigma, leimautuminen rikolliseksi on tärkein syy, miksi rikollinen uusii rikoksensa kuntoutusjakson jälkeen. Hänet on ihmisten silmissä asetettu kategorisesti rikolliseksi, ja tästä sosiaalisesta leimasta on hankala päästä irti. Leimautumisteorian mukaan ihminen tulee leimatuksi ja kategorisoiduksi päihdeongelmaiseksi rangaistuksen tai hoitomuodon kautta, joka puolestaan johtaa noidankehämäiseen kiertee-

seen. Leimautuminen aiheuttaa rikolliseen elämään tai päihteiden pariin palaamisen. Päihdeongelmaisen itse kokiessaan muiden pitävän häntä poikkeavana ja ongelmaisenä, alkaa hän käyttäytyä häneltä odotetun mukaisesti. Ongelma tavallaan ruokkii itseään. (Laitinen & Aromaa 2005, 66).

Vaikkakaan haastateltavien puheesta ei voida vetää absoluuttisia johtopäätöksiä, välittyy niistä silti yhteiskunnallisen vaikuttamisen halu ja muutoksen tarve. Pohjimmiltaan yhteisöllisessä sosiaalityössä on kyse uusien toiminta-areenoiden luomisesta kriminaalitaustaisille kuntoutujille, joiden tarkoitus on rikoksen uusimisen ehkäisy ja normaaliin, rehelliseen elämään sitouttaminen. Uusintarikollisuuden tehokkaan ehkäisyn edut ovat merkittävät.

Vapautuvan vangin tukemista ja kriittisessä elämänvaiheessa tukemista ei usein nyky-yhteiskunnassa pidetä arvokkaana, eikä perusteltuna työnä. Liian usein keskitytään vankeinhoitojärjestelmän rangaistukselliseen funktioon, vaikka ensisijaisen tärkeää olisi juuri yhteiskuntakelpoiseksi kuntouttaminen. Suomessa elinkautinenkin tuomio on käytännössä ainoastaan noin 15 vuotta, jolloin on huomattavasti viisaampaa panostaa vapautuvien vankien tukemiseen uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi. On ehkä turha myös ihmetellä rikollisuuden kasvua, jos laiminlyödään ennaltaehkäisevät menetelmät ja työ rikollisten ja syrjäytyneiden olojen parantamiseksi sekä yhteiskuntakelpoiseksi kuntouttamiseksi.

Yhteisöllisyyden syntyä ehkäisevät tekijät liittyivät resursseihin, byrokratiaan, sekä asiakasryhmän suhtautumiseen yhteisöllistä toimintaa kohtaan. Olemassa kuitenkin oli jo toimiva pohja, esimerkiksi Rediksessä jolle uudenlaista yhteisöllistä toimintaa on mahdollista ruveta rakentamaan. Kriminaalihuollon tukisäätiön palveluissa on parannettavaa, mutta kehitystyöllä yhteisöllisyys tulee kantamaan hedelmää haastavankin asiakasryhmän parissa.

Pieni panostus asiakkaan saattamiseksi oikean tyyppisen yhteisöllisyyden pariin saattaa tuottaa tuloksia asiakkaan voimautumisen, itsetunnon kohenemisen, sekä normaaliin elämään vaadittavien toiminta-areenoiden muodostumisen myötä. Yhteisöllisyys on kuitenkin ilmiö jolla on kaksi ääripäätä. Kielteinen yhteisöllisyys liittyy usein ryhmän liialliseen yksimielisyyteen. Ryhmän paine estää ilmaisemasta todellisia mielipiteitään ja tunteitaan, ja ristiriidoista vaietaan. Myönteinen yhteisöllisyys puolestaan mahdollistaa johonkin joukkoon kuulumisen ja toimintaan osallistumisen, tehtävien saattamista loppuun päämäärän saavuttamiseksi. (Paasiwaara & Nikkilä 2010, 49-50). Kriisin asiakkailta puuttuu pitkäjänteisyyttä toteuttaa asioita loppuun asti, oli kyse päihteiden käytön lopetuksesta tai työpaikan hankinnasta. Yhteisöllisyys toimii tässä arvokkaana apuna jaksaa suoriutua normaalin, rehellisen elämän toiminnoista. Yhteisöllisyyden negatiivisistakin seikoista huolimatta, yhteisöt ovat normaalin, terveen ihmisen välittämättömyys.

9 OMA AMMATILLINEN KASVU

Tutkielman laatiminen oli itselleni ammatillisen kasvun paikka. Aikaisemmin en ollut toteuttanut mitään vastaavaa suuruudeltaan ja vaativuudeltaan, pelkästään jo haastattelumateriaalin suuri määrä aiheutti vaikeuksia litterointi- ja koostamisvaiheessa. Onnistuin kuitenkin toteuttamaan suunnitelmallisesti teemahaastatteluita pyrkimyksenä löytää vastauksia yhteisöllisyyden ja asumispalveluiden kysymyksiin, litteroimaan ne lähes sanatarkasti, teemoittelemaan ne analyttisesti sekä perehtyä tieteellisen tutkimuksen suorittamiseen.

Itse opinnäytetyön aiheeseen, yhteisöllisyyteen perehtyminen vei jo paljon aikaa ja energiaa, mutta onneksi se oli myös aiheena kiintoisaa. Lukiessani peilasin teoriaa kokemuksiini ja tietoihini Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluiden toiminnasta ja arvoista. Katsoin tutkielmassani tärkeäksi tuoda haastateltavien äänen kuuluviin käyttämällä kattavasti suoria lainauksia, sillä se oli tarkoituksenmukaista. Pyrkimyksenäni oli kartoittaa esimerkkejä yhteisöllisyyden ilmenemisestä sekä työntekijöiden tunteja ja visioita työn kehittämiseksi.

Tavoitteeni oli oppia analysoimaan laajaa, itse koostettua aineistoa itsenäisesti. Laajan haastatteluaineiston käsittely oli itselleni uutta ja usein myös haastavaa. Litterointiin ja aineiston tulkintaan liittyvä etiikka herätti joskus ajatuksia. Vaikuttaako kieliasun muuttaminen haastateltavan puheen merkityksiin? Katsoin tärkeäksi antaa objektiivisesti työntekijöiden oman äänen kertoa heitä askarruttaneet asiat, sen sijaan että itse olisin ennako-oletuksin johdatellut heitä. Voinkin sanoa, että haastateltujen puheesta johdetut johtopäätökset ja tulkinnot pyrkivät olemaan objektiivisia, eikä heidän sanomisiaan ole yritetty vääristellä. Oli antoisaa antaa lainausten puhua puolestaan.

Työ ei aina edennyt odottamallani tavalla, usein itsestäni johtumattomista syistä, kuten työntekijävaihdoksista, joskus myös itsestäni johtuvista seikoista. Toisinaan esimerkiksi työntekokirjoitustyön ohella aiheutti lykkäyksiä. Onnistuin kuitenkin mielestäni koostamaan näkemyksellisen työn, joka esittelee aluksi yhteisöllisyyden perimmäisen luonteen ymmärtämiseen vaadittavia teorioita, itse tarkasteltavan säätiön toimintaa, sekä lopuksi objektiivisen analyttisesti haastateltavien työntekijöiden näkemyksiä yhteisöllisyydestä, ja vastauksia tutkimuskysymyksiini. Vaikka haastateltavien määrä jäi kolmeen, laajan haastattelumateriaalin ansiosta katson saaneeni riittävästi tietoa tutkittavasti aiheesta.

Käytännön järjestelyt kuten haastattelut sekä aikataulut olisin jälkikäteen katsottuna voinut hoitaa paremmin ja järjestelmällisemmin. Katson kuitenkin opinnäytetyöprosessin olevan erittäin opettavainen kokemus, jonka jälkeen koen olevani huomattavasti valmiimpi sosiaa-

lialan ammattilaisena, kuin ennen kirjoitusurakkaa. Myös itse opinnäytetyöprosessin lisäksi opin paljon Kriminaalihuollon tukisäätiön käytännön asiakastyöstä, ja mitä ammattilaistyöntekijät todella ajattelevat työstään, työmenetelmistään, asiakasryhmästään sekä yhteisöllisen työn kehittämisen mahdollisuuksista.

LÄHTEET

Anttonen, A. Sipilä, J. 2000. Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino.

Eskola, A. 1982. Vuorovaikutus, muutos, merkitys: sosiaalipsykologian perusteiden kriittinen tarkastelu. Helsinki: Tammi.

Eskola, J., Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Granfelt, R. 2003. Vankilasta kotiin vai kadulle? : vangit kertovat asunnottomuudesta. Ympäristöministeriön julkaisu. Helsinki: Edita Publishing.

Granfelt, R. 2007. Tuettua polkua vapautteen - Selvitys kriminaalihuollon tukisäätiön asumis- palveluista ammatillisen tuen näkökulmasta. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö.

Gronow, J., Noro, A., Töttö, P. 1996. Sosiologian klassikot. (Ferdinand Tönnies: Gemeinschaft ja gesellschaft). Helsinki: Gaudeamus.

Haatanen, K. 2000a. Yhteisöllisyyden paradoksit. Helsingin yliopisto. Väitöskirja. Tekijän tiivistelmä. [WWW-dokumentti]. <<http://www.kansalaisfoorumi.fi/sosiaalinen-pma-ja-yhteisyys/yhteisyyden-paradoksit.htm>> (Viitattu 8.8.2010)

Haatanen, K. 2000b. Yhteisöllisyys, liberalismi ja kohtalo. Teoksessa Eija Nurminen (toim.) Sosiaalipolitiikan lukemisto. Helsinki: Palmenia.

Hirsjärvi, S. 1988. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu - teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hännikäinen-Uutela, A-L. 2004. Uudelleen juurtuneet - Yhteisökasvatus vaikeasti päihderiippuvaisten narkomaanien kuntoutuksessa. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.

Hännikäinen-Uutela, A-L. 2005. Yhteisökasvatus vaikeasti päihderiippuvaisten narkomaanien kuntoutuksessa. [WWW-dokumentti]. <http://www.jyvaskylankoulutuskeskus.fi/YY/artikkelit/2005_01_nark_kuntoutus.php> (Viitattu 30.3.2009).

Hänninen, K. 2007. Palveluohjaus - asiakaslähtöistä täsmäpalvelua vauvasta vaariin. Helsinki: Stakes.

Jokinen, A., Juhila, K. 2008. Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino.

Juhila, K., Forsberg, H., Roivainen, I. Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Sophi.

Kaksi kolmesta sijoittaisi tukiasuntoja kaikkialle kaupunkiin. Helsingin Sanomat 8.10.2008.

Karjalainen, V., Lahti, T. 2001. Kokeilusta käytännöksi. Miten edistää pitkäaikaistyöttömien aktiivikäytäntöjen yleistymistä? Stakes Raportteja 264. Helsinki: Stakes.

Kriminaalihuollon tukisäätiö. [WWW-dokumentti]. <<http://www.krit.fi>> (viitattu 3.1.2009).

Laitinen, A. Aromaa, K. 2005. Rikollisuus ja kriminologia. Tampere: Vastapaino.

Lehtonen, J. 1998. Yhteisöt ja julkisuus: mainonnasta yhteiskunnalliseen keskusteluun. Teoksessa U. Kivikuru & R. Kunelius (toim.) Viestinnän jäljillä. WSOY: Juva.

McMillan, D., Chavis, D. A Sense of Community: A Definition and Theory Journal of Community Psychology, Volume 14, January 1986.

Merton, R.K., Fiske, M., & Kendall, P.L. 1990. The focused interview: A manual of problems and procedures. (toinen painos). Lontoo: Collier MacMillan.

Mohell, U., Pajuoja, J. 2006. Vankeuspaketti - Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Tallinna: Tietosanoma.

MTV3. Esitetty 3.12.2008. Vankien etävalvonta huolettaa vanginvartijoita. 45 minuuttia. [Ajankohtaisohjelma].

Paasivaara, L., Nikkilä, J. 2010. Yhteisöllisyydestä työhyvinvointia. Helsinki: Kirjapaja.

Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen 2015 mennessä: Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma. Raportti 10.1.2008. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Projektiseloste RAY:lle, 29.5.2006. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö.

Rantala, K. Onko nykykeinoista vankilakierteen katkaisuun. HAASTE 3/2004. [WWW-dokumentti]. <<http://www.haaste.om.fi/27961.htm>> (Viitattu 9.3.2010).

Rantanen, T (toim). 2009. Kuntoutus, vaikuttavuus ja kehittäminen: Näkökulmia rikosseuraamusalan kehittämiseen. / Rantanen, T., Collan, M. Näkökulmia Keravan vankilan WOP (Work Out Project) -projektin prosessiin. Kuntouttavasta osastotoiminnasta siviiliin suuntaavaan työhön. Vantaa: Laurea-julkaisusarja.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen - sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Gummerus Oy.

Raunio, T. 1997. Yhteisö ja yksilö. Esitelmä. [WWW-dokumentti]. <<http://www.evl.fi/kkh/to/kkn/kksv/19986/raunio.htm>> (Viitattu 1.10.2010).

Roivainen I., Nylund M., Korkiamäki R., Raitakari S. (toim.) 2008. Yhteisöt ja sosiaalityö - kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-kustannus.

Roivainen, I. 2008. Yhteisölähtöisen otteen paikka aikuissosiaalityössä. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. 253-281. Tampere: Vastapaino.

- Ruisniemi, A. 2006. Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa: tutkimus yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta. Tampereen yliopisto.
- Ryynänen, H. Seinien takana paljon työtä - Selvitys vankilasta vapautuvien vaikeasti asutettavien tukimahdollisuuksista. Raportti 1/2010. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö.
- Saaranen-Kauppinen, A., Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. [WWW-dokumentti]. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html> (Viitattu 30.3.2009).
- Seikkula, J., Arnkil, T. E., 2009. Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Sijoitus ohjattuun asumiseen -taustamuistio. 2007. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2006. Sosiaaliturvan suunta 2005-2006. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:1. Helsinki.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma. 2008. KASTE-ohjelma 2008-2011. Sosiaali- ja terveysministeriö: Helsinki.
- Stepney, P., Pople, K. 2008. Social Work and the Community. A Critical Context for Practice. Palgrave MacMillan: Basingstoke.
- Sunikka, S., Seppälä, U-M., Granfelt, R. Asunnottomuuskirja: näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 13, 2007.
- Suutari, M. (toim). 2001. Vallattomat marginaalit: yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisu.
- Särkelä, A. 1993. Sosiaalityön asiakas subjektina ja ei-subjektina. Lahti: Hakapaino.
- Särkelä, A. 2001. Välittäminen ammattina - näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Tampere: Vastapaino.
- Tampereen yliopisto. 2003. Kolmas sektori kilpailuyhteiskunnan hyvinvointipalvelujen täydentäjänä. [WWW-dokumentti]. <<http://www.uta.fi/ajankohtaista2/tiedotteet/2003/1109.html>> (Viitattu 21.9.2010).
- Taylor, C. 1995. Autenttisuuden etiikka. Helsinki: Gaudeamus.
- Toimintasuunnitelma 2008. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö.
- Toimintasuunnitelman tiivistelmä, 2009. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö.
- Truzzi, M. 1971. Sociology: The Classic Statements. Oxford University Press: New York. [WWW-dokumentti]. <http://sociologyindex.com/gemeinschaft_and_gesellschaft.htm> (Viitattu 20.10.2010).
- Tukisäätiö: Kunnat eivät halua vuokrata asuntoa ex-vangeille. Helsingin Sanomat 20.9.2010.

Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

Vapautuvien vankien asumispalvelut-projektifolder. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö.

Voutilainen, P., Huovinen, E., Puttonen, H., & Taipale, I.,. 2007. Nimi ovesa. Helsinki.

Wikipedia. [WWW-dokumentti]. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Laadullinen_tutkimus> (Viitattu 30.3.2009).

Wilska, T-A. 2006. (toim.). Uskon asia - Nuorisobarometri 2006. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisoasiain neuvottelukunta / opetusministeriö [WWW-dokumentti]. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/barometrit/liitteet/Nuorisobarometri_2006.pdf> (Viitattu 20.9.2009).

LIITTEET

LIITE 1 – KESKUSTELUN TEEMAT

Mitä asumispalvelutyö on?

Työntekijän tausta? Työhistoria?

Asiakkaan tausta?

Asiakasryhmää yhdistävät piirteet, onko jotain asiakasryhmiä jotka saattaisivat hyötyä toisia enemmän vankasta yhteisöllisyydestä

Mitä asumispalvelut Kriksillä sisältävät?

Työn etiikka

Minkälaisena näet työsi yhteiskunnallisen merkityksen?

Leimautuminen

Millaisena näet vertaistuen merkityksen? Entä ammattilaisohjauksen?

Millaista tukea pitäisi tarjota yhteisöllisyyden ja vertaistuen sijasta?

Tuen määrä?

Miten tuki on otettu vastaan?

Mitä yhteisöllisyys on?

Mitä itsellesi tulee mieleen yhteisöllisyydestä?

Minkälaisena pidät hyvää yhteisöllisyyttä?

Esimerkkejä yhteisöllisyydestä?

Uskonnolliset yhteisöt

Ajatuksia yhteisöllisyyden ylevistä puheista mediassa sekä sen yleistä ihannoitua?

Asumispalvelut laajempaan osana kuntouttavaa sosiaali- / kriminaalityötä

Muistuttavatko asumisyhteisöt liiaksi vankilassa muodostuneita yhteisöitä?

Pitävätkö ne liikaa kiinni rikollisessa elämässä? (Puheenaiheet, Oman menneisyyden käyttäminen työvälineenä)

Miten se ilmenee Kriksissä? Millaisia esimerkkejä siitä on kerrottavana?

Mitkä ovat mielestäsi Kriksissä yhteisöllisyyttä tukevia rakenteita, mitkä puolestaan sitä heikentäviä?

Miten yhteisöllisyys asumispalveluissa ilmenee?

Minkälaisia eväitä Kriksissä tehty työ antaa asukkailla selviytyä arjessa tuen päätyttyä?

Onko asukkailla konkreettista hyötyä yhteisöllisestä tuesta?

Sen positiiviset ja mahdollisesti myös negatiiviset puolet? (Onko aina kaikissa tilanteissa hyvä asia)

Muodostuuko yhteisöjä todellisuudessa? Tukevatko ne asukkaita?

Yhteisön paineet onnistua, yhteisön sisäinen painostus